

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА
ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА
МЕНЕДЖМЕНТУ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

MAGISTERIUM

ЗБІРНИК СТАТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ

*(Матеріали студентського науково-практичного круглого столу,
30 листопада 2022 року)*

Тернопіль 2022

УДК 37.013:42+364-78(477):378.091.3:001.89-057.875
М17

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

д-р пед. наук, проф. Л.Й. Петришин (*голова ред. колегії*); д-р пед. наук, проф. В.А. Поліщук; д-р пед. наук, проф. Н.С. Олексюк; д-р пед. наук, проф. С.М. Калаур; д-р пед. наук, проф. О.В. Сорока; д-р пед. наук, проф. І.І. Парфанович; канд. пед. наук, доц. Г.В. Лещук; канд. пед. наук, доц. Г.М. Олійник; канд. юрид. наук, викл. І.В. Турчин.

Рекомендовано до друку кафедрою соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 3 від 25 листопада 2022 року)

Рекомендовано до друку науково-методичною комісією факультету педагогіки та психології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 4 від 16 грудня 2022 року)

Magisterium: збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за матеріалами студентського науково практичного круглого столу (Тернопіль, 30 листопада 2022 року) / Міністерство освіти і науки України, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль: Видавництво ВЕКТОР, 2022. 128 с.
М17

У збірнику опубліковано статті здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня. Видання призначене для молодих вчених, аспірантів, здобувачів вищої освіти.

УДК 37.013:42+364-78(477):378.091.3:001.89-057.875

Матеріали представлені в авторській редакції. Відповідальність за зміст матеріалів, достовірність фактів та статистичних даних, відповідність вимогам чинного правопису несуть автори.

© ВЕКТОР, Тернопіль 2022

ТНПУ

ЗМІСТ

Борик Н.С.	СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЯК ТЕХНОЛОГІЯ РОБОТИ ІЗ ВИХОВАНЦЯМИ З МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИХ СІМЕЙ	5
Боровицька Г.Р.	ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ТА ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	9
Василик М.В.	ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	13
Гайдамаха В. І.	ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ В СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ УМОВАХ	18
Гелюх А.С.	СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ТА ОСВІТА УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ ЗАКОРДОНОМ	22
Глиняна В.В.	СОЦІАЛЬНА РОБОТА З СІМ'ЯМИ, ЩО ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ	28
Гуменюк І. Я.	ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СУБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВПО	33
Дідик І.М.	СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ У ПОЛЬЩІ	38
Дудар Х. І.	ОРГАНІЗАЦІЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ЗВО	45
Заверуха А. О.	ФАСИЛІТАЦІЯ В ОСВІТНІЙ СФЕРІ	51
Іванів Р.Є.	ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ООП У ЗОШ	56
Іськів В. В.	ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ	62
Когут Д. В.	ВПЛИВ МІКРОКЛІМАТУ СІМ'Ї НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ	67

Кравчук О. П.	СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З НЕПОВНИХ СІМЕЙ В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЛЯ	72
Креховець Ю.В.	РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	77
Кузь А. В.	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА	83
Кузьма К. Б.	ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ПРОФІЛАКТИКИ НАСИЛЬСТВА	90
Ластовицька М.М.	ДІТИ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ	94
Сорока І.М.	ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ГУВЕРНЕРА З ДІТЬМИ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ	98
Феленюк А.І.	ОСОБЛИВОСТІ САМОВИРАЖЕННЯ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ФАНДРАЙЗИНГУ	104
Холодян А. І.	ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ТА СТАДІЇ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ	108
Чічель О.Г.	СТАНОВЛЕННЯ МАЛИХ ГРУПОВИХ БУДИНКІВ, ЯК ЗАКЛАДІВ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ	116
Юзефик С. М.	ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З УКРАЇНСЬКИМИ БІЖЕНЦЯМИ В ІТАЛІЇ	122

Борик Н.С.
магістрантка групи змСП-17
факультету педагогіки і психології
ТНПУ імені В. Гнатюка

Петришин Л.Й., д. п. н., професор кафедри
соціальної роботи та менеджменту
соціокультурної діяльності ТНПУ

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЯК ТЕХНОЛОГІЯ РОБОТИ ІЗ ВИХОВАНЦЯМИ З МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИХ СІМЕЙ

Актуальність теми дослідження. Зумовлена євроінтеграційними процесами, що відбуваються в Україні, постає питання забезпечення соціальних стандартів та достатнього рівня життя громадян. Особливо це стосується тих верств населення, які з тих чи інших причин не мають можливості самостійно забезпечити себе засобами до існування в повному обсязі, тобто малозабезпечених. Оскільки сім'я є первинним та основним осередком суспільства, то забезпечення високого рівня життя сімей є одним з головних завдань у нашій країні [1].

В умовах суспільно-політичної й економічної нестабільності в Україні сім'я зазнає істотних змін, що впливають на її нормальне та повноцінне функціонування. Характерним для сучасної сім'ї є зниження рівня життя.

Подолання бідності, яка набула масового поширення і стала довготривалим явищем [2], надання їм допомоги і підтримки на сьогоднішній день є одним із найважливіших питань для нашої держави. У процесі життєдіяльності сім'ю, на утриманні якої перебувають неповнолітні діти, спіткає велика кількість соціальних ризиків. Часто не усвідомлюючи і не розуміючи причин життєвих негараздів, діти, які виховуються у малозабезпечених сім'ях, повною мірою відчують їх наслідки. Економічні, соціальні, психологічні

проблеми деструктивно впливають на соціальні настанови, руйнують життєві орієнтири, ускладнюють процес соціалізації вихованців з малозабезпечених сімей [3]. Все це вимагає розробки та прийняття якісно нових програм соціально-педагогічного супроводу вихованців малозабезпечених сімей, забезпечення їхнього права на захист від несприятливих наслідків таких ризиків.

Метою статті є висвітлення сутності соціально-педагогічного супроводу як технології роботи з вихованцями з малозабезпечених сімей.

Виклад основного матеріалу. Сім'я вирішує проблеми, пов'язані з повсякденною життєдіяльністю своїх членів, народженням і вихованням дитини, забезпечує їх економічну, соціальну, психологічну і фізичну безпеку. Проте на сьогоднішній день склалася така ситуація, коли багато сімей і самі потребують допомоги та підтримки, щоб мати можливість повноцінно реалізовувати ці функції.

Особливої уваги в таких умовах потребує категорія малозабезпечених сімей і, відповідно, діти, які виховуються у них. Проблема „малозабезпеченості” є соціально значимою, оскільки саме в Україні значна кількість населення мають низький рівень доходів та відповідно знаходяться поруч з межею бідності. Малозабезпеченість як кризове явище в інституті сім'ї може призводити до різних проблем, пов'язаних з нестабільністю шлюбних відносин, соціальною дезадаптацією, зниженням батьківської відповідальності тощо.

Надання зазначеній категорії сімей соціально-педагогічної допомоги дозволяє мінімізувати чи подолати наявні у них проблеми, сприяє їх виходу зі складної життєвої ситуації. На сьогоднішній день у сфері сімейних відносин активно розвивається і впроваджується в соціально-педагогічну практику технологія соціально-педагогічного супроводу, спрямована на розвиток ресурсів і розширення можливостей сім'ї та дитини у вирішенні виникаючих проблем, створення умов, які спонукають членів сім'ї до самостійного і відповідального рішення своїх проблем і подолання виникаючих труднощів [4].

Соціально-педагогічний супровід малозабезпечених сімей може здійснюватися цілою низкою установ. Зокрема, це установи соціального обслуговування населення. Все більшого поширення набувають територіальні центри соціальної допомоги – базові багатопрофільні установи, покликані надати комплексну допомогу родині у складній життєвій ситуації.

У числі послуг, які центри надають сім'ям, що опинилися у складних життєвих обставинах, – надання адресної гуманітарної допомоги, сприяння спільно зі службою зайнятості у працевлаштуванні, організація пунктів прокату предметів першої необхідності, нагляд за дітьми вдома під час відсутності батьків, організація літнього відпочинку, культурного дозвілля і естетичного розвитку дітей, проведення юридичних консультацій тощо.

Малозабезпечені сім'ї з дітьми стають об'єктом соціально-педагогічної роботи досить часто, оскільки обсяг їх доходу не дозволяє підтримувати суспільно необхідне для життєдіяльності споживання. Недостатність матеріального ресурсу як засобу задоволення соціальних потреб ставить в особливо уразливе становище вихованців цих сімей [5].

Процес соціально-педагогічного супроводу циклічний і включає в себе такі етапи:

1. Підготовчий (діагностика проблеми, формулювання мети та завдань, планування допомоги):

– підетап проблематизації – суб'єктами соціально-педагогічного супроводу виявляється та актуалізується разом з супроводжуваним предметом соціально-педагогічного супроводу; визначаються причини виникнення труднощів, виокремлюються чинники, що зумовили їх появу; формулюється проблема;

– підетап планування (створення та затвердження програми соціально-педагогічного супроводу): пошуково-варіативний – суб'єктами соціально-педагогічного супроводу здійснюється пошук варіантів вирішення проблеми, визначаються ступінь участі в процесі

вирішення проблеми, умови та засоби соціально-педагогічного супроводу;

2. Основний – діяльнісний етап (надання соціально-педагогічної допомоги), тобто практично-дієвий, коли суб'єктами соціально-педагогічного супроводу здійснюються спільно з супроводжуваним сумісні реальні або віртуальні (у разі імітації ситуації) дії щодо вирішення проблеми останнього (психолого-педагогічне консультування: емоційно-вольова, інформаційна, інтелектуальна допомога тощо);

3. Заключний (підбиття підсумків, оцінка отриманих результатів) – аналітичний етап, на якому відбувається аналіз ступеня вирішення проблеми, обговорення ймовірних труднощів, що можуть виникнути у майбутньому та шляхи їх подолання; рекомендації щодо організації соціально-педагогічного супроводу та оцінка його ефективності [1; 5; 7; 8].

Висновок. Отже, аналіз джерел наукової літератури показав усю складність і багатогранність поняття „соціально-педагогічний супровід”, що яскраво виявляється в різноманітті його визначень, функцій, принципів, етапів. Перш за все технологія соціально-педагогічного супроводу вихованців з малозабезпечених сімей спрямована на їх підтримку, побудову ними своїх соціальних відносин, навчання новим моделям взаємодії з собою і світом, подолання труднощів соціалізації і передбачає створення умов для актуалізації та вирішення проблем дитини, захист її прав, надання допомоги у вирішенні індивідуальних проблем, забезпечення базових потреб.

Список використаних джерел :

1. Коломойцев М. М. Правове регулювання державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям: дис..... канд. юрид. наук: 12.00.05 /Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпропетровськ, 2015. 199 с.

2. Олійник Г. Соціальна робота з малозабезпеченими верствами населення як спосіб подолання бідності. *Social Work and Education*. 2018. вип. 5. № 2. С. 28-34.

3. Кривачук Л. Система державної соціальної підтримки сімей з дітьми в Україні. 2011. *Державне управління та місцеве самоврядування*. Т. 4. Вип. 11. С. 136-145.

4. Байбородова Л. В., Лебедева Т. С., Тархано'ва И. Ю. Социально- педагогическое сопровождение проблемных семей: учеб. пособ. Х: РИО ЯГПУ, Изд-во «Канцлер», 2015. 183 с.

5. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації: навч.-метод. комплекс / Автор. – уряд.: О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, З. П. Кияниця, В. О. Кузьмінський та ін. / За заг. ред. І. Д. Зверевої, Ж. В. Петрочко. К.: Фенікс, 2007. 528 с.

6. Коляденко С. М. Семантичний та методологічний аналіз поняття „соціально-педагогічний супровід”. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Сер. 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка*. 2013. 17 (1). С. 110-118.

7. Біличенко Г. В. Сутність соціально-педагогічного супроводу освітнього процесу. *Молодий вчений*. 2019. №10.1 (74.1). С. 19-23.

Боровицька Г.Р.
магістрантка групи змСП-21
факультету педагогіки і психології
ТНПУ імені В. Гнатюка

Петришин Л.Й, д. п. н., професор кафедри
соціальної роботи та менеджменту
соціокультурної діяльності ТНПУ

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ТА ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Актуальність теми дослідження. На сьогоднішній день Україна знаходиться на шляху встановлення, тому і вимагає освічених

громадян, творчих особистостей, які спроможні знайти креативний підхід для вирішення різноманітних проблем. Саме тому навчальні заклади всіх рівнів ставлять перед собою дуже важливе завдання: сприяти тому, щоб кожна дитина в майбутньому стала не просто пасивним членом суспільства, а інтелектуальною, ініціативною, творчою, суспільно корисною особистістю. Базовий компонент шкільної освіти, а саме зміст освітньої лінії «Дитина у світі культури» передбачає формування в дітей почуття краси в різних її проявах, ціннісного ставлення до змісту предметного світу та світу мистецтва, розвиток творчих здібностей, утвердження емоційно-ціннісного ставлення до практичної та духовної діяльності людини, розвиток потреби в реалізації власних творчих здібностей. Природа виникнення та розвитку дитячої творчості вже протягом декількох десятиліть є предметом досліджень багатьох учених.

Доведено, діти з особливими освітніми потребами розвиваються по тим же самим закономірностям, що і їх нормальні однолітки. Це відноситься як до закономірностей пізнавальної діяльності, так і до розвитку дитини в цілому.

Психолого-педагогічні аспекти формування творчої особистості розглядаються у дослідженнях вітчизняних учених: Б. Ананьєва, В. Андрєєва, Ю. Бабанського, І.І. Бєха, Д. Богоявленської, В. Загв'язінського, Н. Кузьміної, Г.Сіліної, С.Сисоєвої, Н. Лейтєста. Вагомий внесок у теоретичні положення та визначення -педагогічних передумов творчого освітнього процесу зроблено дослідниками І. Бєхом, Л. Божович, Л. Виготським, В. Давидовим, С. Діденко, О. Леонтєвим, В. Сухомлинським, К. Ушинським та ін. Ними визначено сензитивність дитячого віку до творчості, особливо до художньо-образного її виду, та визначено шкільний вік як найінтенсивніший період творчого становлення особистості.

Метою статті є висвітлення проблеми розвитку творчих здібностей та обдарованості дітей з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу. Для розуміння поняття «обдарованої дитини з ООП» – уточнимо поняття обдарованості

дитини, яке пов'язане зі здібностями та задатками. Від природи у дитини немає ніяких здібностей, є тільки задатки, тобто, анатомо-фізіологічні передумови, які можуть перетворитися (а можуть і не перетворитися) в здібності. У дуже багатьох дітей задатки так і не стали здібностями, і вони дійсно нездібні. «Обдарованість – це високий рівень розвитку будь-яких здібностей, а обдаровані діти, відповідно, діти з досить високо розвиненими здібностями» [1, с.56].

Обдаровані учні з ООП є загадкою в школах та у системі освіти загалом. Їх часто не визнають, оскільки їх обдарованість може маскуватися за проблемами в розвитку. У зарубіжних дослідженнях таких дітей називають «Twice Exceptional» або замінюють аббревіатурою «2e», що в перекладі означає «двічі виняткові діти».

Двічі винятковими є учні, які засвідчують потенціал високих досягнень у галузях окремих наук; загальні інтелектуальні здібності; творчість; лідерство; та/або візуальне, просторове або виконавське мистецтво, а також яким притаманна: одна або декілька порушень, визначених як критерій інвалідності у навчанні; порушення мови; емоційні / поведінкові розлади; фізичні вади; спектр аутизму; або інші порушення здоров'я, такі як СДУГ (синдром дефіциту уваги з гіперактивністю) [2; 3].

Вже у 1993 р. група вчених (S. Baum, J.Dixon, S.Owen) серед двічі виняткових дітей виділили три категорії [3]. До першої групи належать учні, обдарованість яких визнається та виявляються труднощі у навчанні, однак особливі освітні потреби яких запідозрюють лише зі зростанням складності шкільних завдань.

Другу групу визначають особи з обмеженими можливостями навчання через їх проблеми у навчанні, але їх виняткові здібності ніколи не визнаються. Необ'єктивні оцінки призводять до недооцінки інтелектуальних здібностей цих дітей, тому їхній потенціал залишається невизнаним, вони ніколи не потрапляють у «фокус» своїх вчителів.

Третю групу складає найбільше учнів, чиї здібності та особливі освітні потреби приховують одна одну. Ці діти, як правило, виконують роботу на рівні свого класу (але частіше – значно нижче своїх

можливостей), тому їх не розглядають як таких, що мають проблеми або особливі потреби [5; 4].

Дослідження С. Wormald продемонструвало, що ідентифікація обдарованих дітей з ООП відбувається лише зусиллями батьків учнів, незважаючи на ставлення та негативні відгуки шкіл та систем освіти. Учні відчували емоційні та соціальні проблеми внаслідок відсутності їх виявлення та відповідних освітніх програм. Вчителі готові задовольнити академічні потреби цих учнів, однак вони не мають можливості, знань чи підтримки, щоб це реалізувати. Вони бажають дізнатись більше, щоб надати відповідний освітній досвід для цієї групи учнів, підтримати їх – у співпраці всіх зацікавлених сторін цього можна досягти [6].

Психолого-педагогічна наука і практика визначають обдарованих дітей з труднощами в їх творчому розвитку за наступними категоріями:

- з виключно високим розумовим розвитком (учні з високим рівнем розумового розвитку, але з низькою успішністю);
- дітей з фізичними порушеннями (сліпі, глухі, з частковим зниженням слуху і т. п.);
- з поведінковими труднощами (підвищена агресивність, емоційна нестабільність);
- з труднощами в навчанні (наприклад, з дислексією, утрудненнями в оволодінні читанням);
- дітей із сімей з низьким соціально-економічним рівнем, з іншого культурного середовища, чю обдарованість не вдається розпізнати швидко [4].

Висновок. Отже, аналіз джерел наукової літератури показав усю складність допомоги талановитим і обдарованим учням з ОПП у самореалізації їх здібностей. Загалом, вважаємо, що розвиток творчих здібностей дітей з ОПП має полягати у створенні ситуації успіху та впевненості через індивідуальне навчання, включення в навчальний план школи спецкурсів, факультативних курсів, організації науково-

дослідницької діяльності, індивідуальної роботи з учнями, а також організації участі у мистецьких та творчих конкурсах, театралізації.

Список використаних джерел :

1. Барко В. (2000). Психолого-педагогічна діагностика творчого потенціалу особистості учня в навально-виховному процесі. К. 85 с.
2. Дичківська І. М. (2004). Інноваційні педагогічні технології. К.: Академвидав, 351 с.
3. Brody, L. E., & Mills, C. J. Gifted children with learning disabilities: a review of the issues. *Journal of learning disabilities*. 1997. 30(3), 282–296. URL: <https://doi.org/10.1177/002221949703000304>
4. Інклюзивне навчання. Сайт Міністерствп освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya> (дата звернення 21.10.2022.)
5. Котляр В. П. (2006). Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання дітей. К.: Кондор, 200 с.
6. Wormald, C. An enigma: barriers to the identification of gifted students with a learning disability, Doctor of Philosophy thesis, Faculty of Education, University of Wollongong, 2009. URL: <https://ro.uow.edu.au/theses/3076> (дата звернення 21.10. 2022.)

Василик М.В.
магістрантка групи змСП-21
факультету педагогіки і психології
ТНПУ ім. В. Гнатюка

Лещук Г. В., к. п. н., доцент кафедри
соціальної роботи та менеджменту
соціокультурної діяльності ТНПУ

**ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У
ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Актуальність теми дослідження. Проблема розвитку соціальної педагогіки у нашій країні є дуже актуальною, адже професія

«соціальний педагог» виникла близько десяти років тому в Українській освітній діяльності. На сьогоднішній день освіта, взявши у своїй діяльності, як першочергове, виховання та формування особистості, змінює свій зміст і методи роботи. Актуальність роботи соціального педагога як професіонала, є дуже необхідною в закладах загальної середньої освіти.

Метою нашої публікації є розкриття особливостей професійної діяльності соціального педагога у закладах загальної середньої освіти.

Існує ціла низка підходів, де в основу визначення поняття «соціальний педагог» визначені особливості професійної діяльності соціального педагога у ЗЗСО. О. Безпалько пропонує визначення соціального педагога як «спеціаліста, зайнятого у сфері соціально-педагогічної роботи або освітньо-виховної діяльності, що організовує взаємодію освітніх і позанавчальних установ, сім'ї, громадськості з метою створення у соціальному середовищі умов для соціальної адаптації та благополуччя в мікросоціумі дітей та молоді, їх всебічного розвитку» [1]. Соціальний педагог, на думку В. Поліщук, «покликаний творчо реалізовувати систему соціально-педагогічного сприяння розвитку і саморозвитку особистості, створювати умови найбільшого сприяння реалізації життєвих потреб і можливостей кожної людини» [7, с. 5].

Загалом ми можемо констатувати, що соціальний педагог є особливим фахівцем у виховній роботі з дітьми, підлітками, молоддю, дорослими. В особливості його роботи входить створення сприятливих соціальних та навчально-виховних умов для розвитку й соціалізації особистості. Це спеціаліст, який зайнятий у сфері соціально-педагогічної роботи і освітньо-виховної діяльності; він організовує взаємодію освітніх та позашкільних закладів та установ, сім'ї, громадськості з метою створення в соціальному середовищі умов для соціальної адаптації та благополуччя в мікросоціумі дітей та молоді, їх всебічного розвитку [3, с. 10].

Провівши узагальнення та проаналізувавши вище згадані підходи до визначення професії «соціальний педагог», ми можемо визначити,

що такий спеціаліст здійснює соціально-педагогічну діяльність у соціумі: організовує виховну роботу з учнями, батьками та педагогічними працівниками в різних соціокультурних середовищах; виступає посередником і організатором взаємодії між особистістю і різними соціальними інститутами; здійснює захист інтересів і законних прав людини; допомагає у вирішенні проблемної ситуації, доцільно використовуючи певні соціальні ресурси [6, с. 15].

У своїй діяльності соціальний педагог керується Конституцією і Законами України, Указами Президента України, рішеннями Кабінету Міністрів України і органів управління освітою всіх рівнів з питань навчання і виховання учнів; правилами і нормами з охорони праці, техніки безпеки і протипожежного захисту, а також статутом і локальними правовими актами школи (в тому числі – Правилами внутрішнього трудового розпорядку, наказами і розпорядженнями директора школи, посадовою Інструкцією), трудовим договором, Декларацією прав людини, Конвенцією про права дитини, Положенням про психологічну службу системи освіти України (наказ Міністерства освіти України за № 127 від 03.05.99 року) тощо.

Діяльність соціального педагога ґрунтується на гуманістичному та компетентнісному підходах. Реалізація гуманістичного підходу передбачає дотримання соціальним педагогом таких правил: ставитися до дитини як до найвищої цінності, сприяти виявленню взаємної відкритості, відвертості; допомагати учням зрозуміти власну цінність через відчуття довіри, поваги, любові, розвиток у нього почуття власної гідності; виявляти турботу і любов до вихованців; відмовитися від моралізування, замінивши його спільним з вихованцями вирішенням життєвих проблем; розвивати в учнів здібності конструювати соціально цінну діяльність [4, с. 112].

Зміст соціально-педагогічної діяльності визначають наступні функції: діагностична, прогностична, консультативна, правозахисна, профілактична, організаторська, координаційно-посередницька функція фандрейзингу [2, с. 16].

Вважаємо, що важливою особливістю соціально-педагогічної роботи в загальноосвітній школі, на відміну від суміжних сфер діяльності, є її посередницький характер. Соціальний педагог виступає посередником між учнем і соціумом. За умови більш детального аналізу посередництва можна виділити декілька напрямів його здійснення: між учнем і різноманітними структурами й установами; між учнем та вчителями і вихователями; між дитиною та батьками; між учнем та іншими спеціалістами, які залучаються до вирішення виховних та навчальних проблем учня (тренери, керівники гуртків); між учнем та різними групами ровесників, молодіжними групами тощо [6, с. 136].

Ефективне здійснення соціальним педагогом посередницької функції можливе в разі дотримання таких умов: розуміння соціальним педагогом проблем учня, його здатності перейматися змістом проблеми дитини; адекватного представлення (презентації) і вираження (репрезентації) проблем учня; наявності знань про існування соціальних ресурсів різних закладів та установ, що займаються проблемами дітей та молоді; наявності знань про інструментальні можливості суміжних професій, представники яких залучаються до вирішення проблем учня; уміння забезпечувати порозуміння різних спеціалістів та їх ефективне співробітництво; довіри до соціального педагога учня і тих людей, з якими у нього виникли проблеми (що досягається завдяки професіоналізму та бездоганній роботі соціального педагога) [5, с. 11].

Висновок. Соціальний педагог в системі освіти – це педагог, який здійснює комплекс заходів щодо надання соціально-педагогічної допомоги, спеціального виховання, освіти і розвитку особистості. Уся робота соціального педагога в закладах освіти підпорядкована створенню оптимальних умов для різнобічного розвитку учнів, захисту їхнього психічного, фізичного, соціального і духовного здоров'я, сприяння педагогічно доцільному і безконфліктному входженню молоді людини у світ дорослих, підготовка до

самостійного життя в суспільстві, попередження і педагогічна корекція вад та відхилень у соціальному розвитку особистості.

Перспективною вважаємо оптимізацію змісту соціально-педагогічної роботи в загальноосвітній школі шляхом його оновлення через впровадження інноваційних форм і методів роботи та залучення фахівців різних галузей та сфер діяльності до процесу попередження і розв'язання соціально-педагогічних проблем.

Список використаних джерел:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2009. 79 с.
2. Березіна В., Єрмоленко Г. Соціальний педагог у школі. *Виховання школярів*, 1994, № 2. 205 с.
3. Капська А. Й. Соціальна педагогіка : підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 488 с.
4. Лукашевич М.П. Соціалізація. Виховні механізми і технології : підручник. К. : ІЗМН, 2008. 112 с.
5. Овчарова Р. В. Справочная книга социального педагога. П.: ТЦ Сфера, 2001. 480 с.
6. Сорочинська В. Є. Організація роботи соціального педагога: навч. посіб. для студ. вищ. навч. Закладів. К.: Кондор, 2005. 208 с.
7. Поліщук В. А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Тернопіль нац. пед. ун-т імені В. Гнатюка . Тернопіль, 2006. 136 с.

Гайдамаха В.
студентка групи зСР-41
факультету педагогіки і психології
ТНПУ імені В. Гнатюка

Петришин Л.Й., д. п. н., професор кафедри
соціальної роботи та менеджменту
соціокультурної діяльності ТНПУ

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ В СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ УМОВАХ

Актуальність теми дослідження. Українське суспільство переживає сьогодні доволі нелегкий період – значну кількість політичних, економічних та соціальних змін, що може характеризувати його стан як перехідний від кризи та реформування до соціальної стабільності. Вагому роль у забезпеченні та підтримці цієї стабільності у майбутньому відіграватиме сучасна молодь.

Незважаючи на цілий ряд проблем, характерних для української молоді (зниження загального рівня освіченості та вихованості, негативне ставлення до суспільно корисної діяльності, несформованість або викривлення ціннісних орієнтацій, дороговартісна освіта, безробіття, труднощі у придбанні власного житла, та ін.), вважаємо за необхідне зазначити, що з боку держави сьогодні розроблено та введено в дію цілий ряд законодавчих і нормативно-правових документів, зокрема, Законів України («Про основні засади молодіжної політики», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про молодіжні та дитячі громадські організації», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю»), Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021-2025 роки та ін., спрямованих на їх попередження та подолання [1; 2; 3].

До вивчення різних аспектів соціалізації молоді неодноразово зверталися українські та зарубіжні вчені (М. Бугле, В. Волович, І. Зверева, С. Курінна, Н. Лавриченко, Є. Лазоренко, Г. Лебон, М.

Лукашевич, М. Моса, В. Москаленко, С. Омельченко, Г. Тард, А. Ташенко, С. Харченко та ін.). Незважаючи на наявність значної кількості наукових досліджень в означеній сфері, в умовах сьогодення виникає необхідність виявлення особливостей соціалізації молоді й визначення впливу на цей процес різноманітних чинників, у тому числі – молодіжних організацій.

Метою статті є виявлення та характеристика особливостей успішної соціалізації молоді, що дозволить налагодити життєдіяльність молоді в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Соціалізація – це процес становлення особистості в соціумі; засвоєння і активне відтворення людиною соціального досвіду у процесі її життєдіяльності; процес формування людської особистості на основі навчання та виховання, засвоєння соціальних ролей, громадського і власного досвіду, який перетворює людину на члена суспільства [4, с. 23]. Соціалізація має складну структуру, і умовно її можна поділити на об'єктивну (зовнішні поведінкові реакції) й суб'єктивну (відчуття адаптованості та успішності в умовах суспільства). Перетворення індивіда в особистість здійснюється за участі механізмів: соціально-психологічних (наслідування, рефлексії, ідентифікації, екзистенційного натиску та ін.) та соціально-педагогічних (традиційного, інституційного, стилізованого, більш-менш усвідомленої самозміни тощо). Процес соціалізації відбувається поетапно і має свої особливості у кожному віковому періоді людини [4, с. 63].

Соціалізація молоді є специфічним процесом, оскільки ця соціальна група характеризується такими особливостями: з одного боку – включенням особистості в систему суспільних відносин, а з іншого – необхідністю транслювати соціальні норми і традиції наступному поколінню. Таким чином, молодь під час соціалізації є не тільки об'єктом, але й суб'єктом суспільних відносин, який подає у суспільство нові форми життєдіяльності та виступає індикатором соціальних процесів, котрі відбуваються в суспільстві. Саме тому від

соціалізації молоді, як правило, залежить збереження і подальший розвиток суспільства в цілому [3, с. 34].

У процесі вивчення соціалізації молоді ми з'ясували, що громадські молодіжні організації виконують наступні функції: організаційну (пов'язана з процесом об'єднання молоді на основі спільних інтересів в організацію, з навчанням молодих людей жити в колективі, зв'язуючи свої інтереси з інтересами інших); виховну (відбувається виховний вплив одних членів організації на інших); комунікативну (безпосереднє спілкування людей збагачує особистість навиками спілкування в колективі, окремій макро- чи мікрогрупі); господарську (участь молоді у вирішенні як власних, так і спільних завдань (наприклад, забезпечення матеріальної бази, місця зборів, підтримка діяльності клубів у сільській місцевості) [5, с. 14].

На основі вивчення досвіду діяльності ряду молодіжних організацій (Всеукраїнська молодіжна громадська організація «Молодий Рух», Всеукраїнська молодіжна організація «Сяйво», Спілка Української Молоді в Україні, Молода просвіта та ін.) можемо стверджувати, що участь молоді в діяльності молодіжних організацій сприятиме: підвищенню рівня її життєвої компетентності (через розвиток цілісної особистості та формування розуміння потреби навчатися впродовж життя; формування готовності та вміння діяти самостійно, знати та відстоювати свої права, нести відповідальність за свої дії й власне життя); участі молоді у суспільному житті, в роботі органів місцевого самоврядування; формування позитивного соціального досвіду та активної життєвої позиції; доступу до послуг і можливостей, інформації для різних категорії молоді, у першу чергу – для молоді з інвалідністю. Аналізуючи процес соціалізації такої соціальної групи як молодь, необхідно пам'ятати, про ті вікові особливості, які характерні для неї: становлення, формування системи «особистість»; залежність, з одного боку, від дорослих (матеріальна), а з іншого – від однолітків; негативізм у ставленні до традицій, звичаїв, одночасно – існування молодіжної субкультури; подвійна спрямованість процесу соціалізації (з одного боку, первинне засвоєння

знань, а з іншого – адаптація до суспільства, яке постійно трансформується) [7, с. 64].

Поряд з формуванням позитивного соціального досвіду та активної життєвої позиції молоді завдяки участі у молодіжних організаціях маємо визнати, що інколи така участь носить деструктивний характер. Це стосується, насамперед, неформальних об'єднань асоціального характеру. В такому випадку вважаємо за обов'язкову організацію соціально-педагогічної роботи, зокрема, супроводу як таких об'єднань у цілому, так і їх учасників зокрема, що сприятиме подоланню складних життєвих проблем неформалів, допомагатиме їм у виборі просоціальної молодіжної організації та подальшій успішній реалізації своїх потенційних здібностей у сучасному суспільстві.

Висновок. Таким чином, проблема впливу молодіжних організацій на процес соціалізації молоді посідає одне з головних місць для становлення молодої людини у сучасному суспільстві. Міжособистісна взаємодія і взаємовплив членів молодіжних організацій, їхня соціальна активність, є важливими механізмами соціалізації молоді у діяльності цих організацій – повноцінного суспільного інституту, одного з провідних агентів соціалізації. Саме тому предметом подальшого дослідження має стати визначення шляхів залучення молодих людей до діяльності позитивно спрямованих соціальних молодіжних організацій.

Список використаних джерел :

1. Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27 квіт. 2021 р. №1414- IX. URL: zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 30.11.2021)
2. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України від 21 черв. 2001р. № 42. URL: zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 30.11.2021)

3. Державна цільова соціальна програма «Молодь України»: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 черв. 2021 р. URL: zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 30.10.2022)

4. Гейтенко В. В., Пристинський В. М. Психолого-педагогічний супровід соціалізації учнівської молоді в середовищі неформальних молодіжних організацій. *Вісник Чернігівського нац. педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка*. Чернігів, 2016. № 136. С. 45–48.

5. Іванова Т. Н. Соціалізація особистості у різних теоретичних перспективах. *Науково-методичний електронний журнал «Концепт»*. 2016. Т. 38. С. 131–139.

6. Тащенко А. К. Моделі соціалізації молоді в сучасному суспільстві. *Соціальні технології. Актуальні проблеми теорії та практики. Міжвузівський збірник наукових праць*. Вип.12. К., 2007. С. 88–99.

7. Харченко С. Я. Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності: теорія та практика : *монографія*. Луганськ, 2006. 320 с.

Гелюх А.С.
студент групи СРст31
факультету педагогіки і психології
ТНПУ ім. В. Гнатюка

Поліщук В. А., д. п. н., професор,
професор кафедри
соціальної роботи та менеджменту
соціокультурної діяльності ТНПУ

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ТА ОСВІТА УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ ЗАКОРДОНОМ

Актуальність теми дослідження. Останнім часом все більше молодих людей з України прагнуть здобувати освіту за кордоном. Українські студенти, які планують навчатися за кордоном найбільш

часто обирають такі країни як Польща, Сполучені Штати Америки, Іспанія, Велика Британія, Франція, Чехія, Австрія. Навчання за кордоном приваблює українських молодих людей високим рівнем освіти, демократичними засадами організації освітнього процесу, правами, які має студент після закінчення навчання й отримання диплома Європейського зразка який визнається в усіх країнах Європи та дає хороший старт для розвитку своєї кар'єри в Європі. Проблемний аспект міграції української молоді на навчання в Європу полягає в тому, що чимала кількість студентів після завершення навчання залишаються жити та працювати за кордоном. Зокрема результати опитування інституту публічних справ Польщі свідчать, що лише кожен 10-й українець, який навчається у Польщі, планує повернутись в Україну після навчання. Протягом останніх 4-5 років кількість українських студентів у закордонних вищих навчальних закладах значно збільшилася. Як повідомляє Єгор Стадний, директор аналітичного центру CEDOS станом на 2015-2016 навчальний рік українських студентів, які навчаються за кордоном становило 66 668 осіб. У 2016-2017 роках таких понад 70 тисяч і з кожним навчальним роком ця цифра тільки зростає [6].

Мета статті полягає в аналізі соціальної підтримки українських студентів, які навчаються за кордоном.

Виклад основного матеріалу. Навчання за кордоном є привабливим для значної кількості української молоді. Досліджуючи соціальну підтримку та освіту студентів за кордоном можна зазначити низку переваг та недоліків. Серед основних переваг варто зазначити:

- отримання диплома європейського зразка, який визнається у всіх країнах Європи;
- можливість залишитися жити в іншій країні, працевлаштуватися та будувати своє майбутнє;
- вступ до вищих навчальних закладів Польщі відбувається без складання зовнішнього незалежного оцінювання, а іноді навіть без вступних іспитів;

ТНПУ MAGISTERIUM

– невисока вартість навчання у вищому навчальному закладі (від 800 євро на рік).

– можливість вступити до вищого навчального закладу відразу після закінчення школи, без додаткових курсів.

До позитивних моментів навчання за кордоном також доцільно віднести: можливість поєднувати навчання та роботу: студенти мають дозвіл працювати 20 годин на тиждень. Абітурієнти можуть обрати дистанційну форму навчання. Освіта у Франції практично безкоштовна. Витрати, пов'язані з навчальним процесом, звичайно, існують, але вони становитимуть приблизно 200 євро на рік. В приватному закладі вищої освіти навчання коштуватиме від 15 тисяч євро до 25 тисяч євро. У державному ВНЗ Німеччини за навчання студенту можливо прийдеться викласти лише до 500 євро на рік, а у приватному навчальному закладі від 3 тисяч до 20 тисяч євро [1].

Рівень освіти, можливості та життя в Європі, звичайно є високими, проте мають місце і певні недоліки: Вважаємо за доцільне назвати окремі з них: так, однією з головних вимог при вступі до вищих навчальних закладів США є вимога бездоганного знання англійської мови; у Франції існує вимога, що якщо абітурієнту іноземцю не виповнилося 18 років, то у нього має бути опікун у Франції, що значно утрудняє процес вступу до університетів претендентів з іншої країни. У Німеччині обов'язковою умовою вступу до закладів вищої освіти є наявність в абітурієнта-іноземця коштів на власному банківському рахунку (сума близько 8 тисяч євро). У престижних університетах Великої Британії має місце значний конкурс серед претендентів. В окремих країнах недешевою є вартість навчання. Так, наприклад, студенту-іноземцю у США, який навчається на бакалавраті, доведеться віддавати за рік за навчання від 15 тисяч доларів [1].

Від початку повномасштабної війни з України виїхали понад чотири мільйони людей (згідно з даними ООН), і ця цифра продовжує зростати. Здебільшого до числа біженців входять жінки й діти та звичайно українські студенти та молодь, які не закінчили свого

ТНПУ

MAGISTERIUM

навчання в Україні. Українським студентам, які змушені були покинути навчання, низка європейських закладів вищої освіти створили спеціальні програми соціальної підтримки. СДо числа таких закладів входять:

Університет Ньютон у Чехії (Newton University), який пропонує три стипендії українським студентам. Стипендія покриває як плату за навчання, так і щомісячні витрати на проживання. Університет обіцяє допомогти з пошуками житла; Гемтонський університет у США – оголосив про готовність прийняти від 50 до 100 українських студентів на літній семестр. Університет покриває плату за навчання, житло та харчування; Університет Жана Мулена у Франції готовий прийняти на безкоштовне навчання 25 українських студентів. Також передбачена можливість отримувати щомісячну стипендію у розмірі 500 євро; Університет Південної Богемії у Чехії також готовий прийняти українських студентів на безкоштовне навчання, а також надати соціальну стипендію та житло. Керівництво аграрно-технологічного факультету прийняло рішення про підготовку на своїй станції помешкань для близько 30 осіб з України. На факультеті також можуть проживати сім'ї українських студентів. Богословський факультет надаватиме стипендії чотирьом студентам до кінця 2022 року за рахунок власних коштів. Факультет сприяє контакту з українською греко-православною парафією у південній Чехії для українських студентів, тобто зі сформованою українською громадою, яка вже давно живе в регіоні.

Ягеллонський університет у Польщі пропонує студентам з українських вишів продовжити навчання в Польщі. Студент може продовжити навчання протягом літнього семестру 2022 року, вступити на перший курс, вступити на вищі курси для продовження навчання або перевестися на наступний курс (навчання починається з 1 жовтня цього року). Талліннський університет в Естонії анонсував безкоштовне навчання для українських студентів. Цьогоріч абітурієнти з України не будуть сплачувати 100 євро реєстраційного збору, коли подаються на навчальні програми. Центральний

Європейський університет у Австрії надає стипендію, яка покриває повну вартість навчання протягом одного року для всіх українських студентів, які будуть зараховані на програми бакалавра та магістра на 2022/2023 навчальний рік [2, с.4].

Студенти, які навчаються закордоном мають надзвичайно потужний соціальний пакет підтримки. Кожен студент знає свої права та вправно ними користується. Вивчаючи права студентів закордоном можна зробити висновок, що студенти закордонних ВНЗ почувують себе вільними та незалежними, їм подобається процес навчання. Ставлення викладачів до студентів надзвичайне. Викладачі відкрито та вільно спілкуються зі студентами, завжди готові допомогти, та прислухаються до думок та побажань своїх студентів. Вивчаючи права студентів вважаємо за доцільне відзначити окремі цікаві аспекти.

Так, наприклад, навчальний процес у Німеччині побудований дуже демократично: студенти можуть самостійно обирати перелік дисциплін для вивчення та викладача, у яких вони будуть проходити ці курси. Навчання в Німеччині дозволяє студентам працювати на місцевих підприємствах, що відкриває перед іноземцями відмінні перспективи на швидке працевлаштування по закінченні вишу. Освітній процес влаштований таким чином, що навчальна програма підлаштовується під потреби і запити кожного студента. Вони можуть нарівні з викладачами займатися науково-дослідною роботою, друкуватися у фундаментальних виданнях, брати участь у конференціях. Студенти мають право на вільне висловлювання своїх думок, позиції, право на страйк. В американському університеті немає академічних груп. Студент вибирає, на які лекції він буде ходити та відвідує тільки те, що вважає за потрібне. Навчання проходить повністю самостійно. Студенти відвідують вибрані лекції, на які може прийти не одна тисяча людей. Конспекти на лекціях не пишуть, оскільки всім, хто прийшов видаються готові конспекти.

В Італії звертається увага на матеріальне забезпечення італійських студентів. Так, якщо прожитковий мінімум буде наближатись до середнього доходу на кожного члена сім'ї студента, то,

ймовірно, оплата за його навчання буде нижчою. Оплата може бути знижена через гарну успішність кожного окремо взятого студента [4].

Цікавим є той факт, що перездавати завалений іспит можна один раз і тільки через пів року. А якщо студент у Франції був помічений у не добросовісності, то він виключається з університету, і його протягом п'яти років в жодну держустанову не візьмуть. Такий студент навіть не може здавати на водійські права [5].

Висновки. Значна кількість української молоді прагне навчатися закордоном. Їх приваблює високий рівень освіти, матеріальне забезпечення, рівність між студентами, можливість для кар'єрного росту. Українські студенти, які вибирають для навчання ВНЗ Європи та Заходу соціально захищені, отримують високі стипендії, отримують право працювати, щоб покращити своє фінансове становище та навіть, щоб оплатити своє навчання. Доступні ВНЗ які пропонують безкоштовне навчання для студентів. Є можливість обрати різну форму навчання. Багато ВНЗ Європи готові йти на зустріч українській молоді та організовують різноманітні проекти, для того, щоб заохотити студентів вступати до їх закладу. Студенти закордонних ВНЗ отримують подальшу підтримку і після закінчення навчання у вигляді працевлаштування та кар'єрного росту.

Список використаних джерел:

1. Плюси та мінуси навчання закордоном URL : <https://kudapostupat.ua/pliusy-ta-minusy-navchannia-za-kordonom/> (дата звернення: 14.11.2022)

2. Що ВНЗ Європи пропонують українським біженцям сьогодні. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/styler/postupit-evropeyskiy-universitet-vremya-voynu-1651836757.html/amp> (дата звернення: 12.11.2022)

3. Права студентів. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/styler/postupit-evropeyskiy-universitet-vremya-voynu-1651836757.html/amp> (дата звернення: 12.11.2022)

4. Вища освіта в Європі. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/styler/postupit-evropeyskiy-universitet-vremya-voynu-1651836757.html/amp> (дата звернення: 10.11.2022)

5. Шпаргалка і французький студент – речі несумісні. URL: <https://ua.kursoviks.com.ua/28-shpargalka-i-frantsuzkiy-student-rechi-nesumisni> (дата звернення: 28.11.2022)

6. Українські студенти за кордоном: чому вони вирішили поїхати та чи повернуться?. URL: <http://fj.onu.edu.ua/ukrainski-studenty-za-kordonom-chomu-vony-vyrishyly-poikhaty-ta-chy-povernutsia/> (дата звернення: 10.11.2022)

Глиняна В.В.

магістрантка групи мСАГ-16
факультету педагогіки і психології
ТНПУ імені В. Гнатюка

Поліщук В. А., д. п. н., професор,
професор кафедри
соціальної роботи та менеджменту
соціокультурної діяльності ТНПУ

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З СІМ'ЯМИ, ЩО ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

Актуальність теми дослідження. Першоосновою духовного, соціального та економічного розвитку суспільства є сім'я. Сім'я визначається як соціальний інститут та особлива соціальна система, що є підсистемою (осередком) суспільства і постійно відчуває безпосередні зміни (особливо негативні), які відбуваються в Україні та відповідно сама накладає відбиток на розвиток суспільства. Науково-теоретичні аспекти особливостей сімейних взаємин досліджували О. Василенко, Н. Горішна, Н. Олексюк, В. Поліщук, Н. Гордієнко.

Метою статті є виявлення і теоретичне обґрунтування типових

стилів поведінки під час виникнення подружніх конфліктів у молодих сім'ях які виховують дитину з розладами аутистичного спектру.

Виклад основного матеріалу. Сім'я характеризується за такими ознаками, як шлюбні, кровні, між поколіннями, встановлені зв'язки між членами сім'ї; родинні почуття; почуття безпеки, захищеності, любові, поваги; спільний побут і проживання членів сім'ї; наявність певних функцій у суспільстві; прав сім'ї у суспільстві та прав членів сім'ї у родині; обов'язків членів сім'ї стосовно один одного та відповідальність перед суспільством за своїх членів. Процес формування та розвитку сучасної української сім'ї проходить у складних і суперечливих умовах, на фоні яких відбувається погіршення стану фізичного і психічного здоров'я людей, зростання міжособистісної ізоляції, агресивності, нездатності розв'язувати власні проблеми та конфлікти, що виникають на їхньому життєвому шляху. Наразі у різних суспільствах наявні соціальні групи, які зазнають дискримінації, стигматизації чи перебувають у інституційній ізоляції внаслідок обмеженості доступу до наявних в громаді послуг. До таких груп відносять і сім'ї, які виховують дітей з ментальними захворюваннями, зокрема з аутизмом. Дослідження науковців (О. Василенко, Н. Горішна, Н. Олексюк, В. Поліщук, Н. Гордієнко.) [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7] свідчать про наявність кризи, в якій знаходяться сім'ї, що виховують дитину з аутизмом, як елемент соціальної системи суспільства, і саме це є основною проблемою подружніх конфліктів у молодих сім'ях.

Аутизм чи розлад спектру аутизму (РСА) – неврологічне захворювання, яке характеризується низкою симптомів, зокрема, дефіцитом соціальної взаємодії, повторюваною поведінкою та стереотипією мислення, пізнавальних інтересів, рухової активності, ехолалією.

Конфліктні ситуації притаманні для різних стадій розвитку сім'ї про що свідчать праці науковців, які досліджували саме причини виникнення подружніх конфліктів у молодій сім'ї. Найбільш істотною роллю конфлікту в період формування сім'ї, коли подружжя тільки

починає пристосовуватися один до одного. Саме на цьому етапі важливо визначити причини конфліктних ситуацій та запропонувати шляхи їх вирішення.

Зарубіжні фахівці виділяють такі основні причини подружніх конфліктів:

1. Ступінь задоволеності базових потреб кожного із членів сім'ї (потреба у безпеці) (К. Левін, 2001).

2. Наявність патологічних властивостей особистості подружжя: інтенсивність їх проявів, вплив особистість чоловіка й у міжособистісній взаємодії особистість партнера (С. Кратохвіл, 1991).

3. Розмір простору вільного руху подружжя. Його обмеження підвищує напругу відносин (К. Левін, 2001).

4. Порухення емоційних відносин: чуттєвий розлад подружжя, чуттєве відчуження (Fanta, 1972), втрата взаємної любові, розбіжності у проявах ніжності та почуттів (С. Кратохвіл, 1991), зникнення романтичних настроїв (Plzak, 1973).

5. Невідповідність цілей, очікувань подружжя: цілі подружжя суперечать один одному і вони не готові до прийняття позиції іншого (К. Вітек, 1988; К. Левін, 2001; С. Кратохвіл, 1991); не виправдані очікування у шлюбі (С. Кратохвіл, 1991).

6. Контакти одного з подружжя з дітьми від попереднього шлюбу, їхня матеріальна підтримка (С. Кратохвіл, 1991).

7. Проникність кордонів між різними підсистемами сімейного організму (подружжя підсистема, батьківська підсистема, підсистема сиблінгів). Межі представляють правила взаємодії, що регламентують умови і спосіб поведінки кожного з членів сім'ї, що бере участь у цій взаємодії (С. Мінухін, 1998).

8. Проблеми поділу влади та ролей у сім'ї: зміни у структурі та розстановці сил у сім'ї (Джей Хейлі, 1991); подружні ролі не визначені чітко, комунікація між подружжям здійснюється мляво, взаємодія утруднена (К. Вітакер, 1997; В. Сатир, 1992, 1999); порушення сумісності ролей (С. Кратохвіл, 1991).

9. Проблеми, пов'язані з особливостями стадій розвитку подружніх відносин (ранні шлюби, клімактеричні періоди, відхід дітей із сім'ї) (С. Кратохвіл, 1991).

В. Сисенко запропонував декілька тактик для вирішення конфліктних ситуацій, які виникли у молодих сім'ях:

- підтримувати почуття особистої гідності чоловіка та дружини.
- постійно демонструвати взаємну повагу та повагу.
- намагатися викликати інтерес в іншого чоловіка, стримувати і утихомирювати у собі прояв злості, гніву.
- не акцентувати увагу на помилках та прорахунках свого супутника життя.
- не дорікати минулим взагалі та минулими помилками зокрема.
- жартом або будь-яким відволікаючим прийомом знімати або припиняти наростаючу психічну напругу.
- не терзати себе та партнера підозрами у невірності та зраді, стримувати себе у проявах ревнощів.

Висновок. Отже, зважаючи на конфліктні ситуації між членами сім'ї можна сказати, що для адекватного вирішення та їх уникнення, потрібно, насамперед звертати увагу на осередок виникнення даної проблеми. Користуючись різними джерелами інформації, можна визначити, як і причини конфліктних ситуацій у сім'ях які виховують дитину із РСА так і їх вирішення або уникнення. Для цього, соціальним працівникам необхідно максимально добре володіти інформацією даного типу та вміти правильно та коректно її застосовувати.

Список використаних джерел :

1. Василенко О. М. (2019). Методи консультування з опорою на сильні сторони підлітків. Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях : матеріали *Всеукр. наук-практ. конф.* Харків : ХНПУ, С. 24–25.

2. Гордієнко Н. (2016). Проблеми соціальної мобільності випускників інтернатних закладів системи освіти. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*, 10, С. 18–26.

3. Горішна Н. (2018). Роль соціального працівника у впровадженні антидискримінаційних практик щодо вразливих сімей у територіальній громаді. *Актуальні проблеми сучасної соціології і соціальної роботи та професійної підготовки фахівців: антидискримінаційна теорія і практика*. Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет», С. 32–33.

4. Олексюк Н.С. (2014). Соціалізація дітей з особливими потребами у сім'ях та побудова внутрісімейних стосунків. *Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Педагогіка*, I (I), С. 119–125.

5. Олексюк Н.С. (2019). Соціальна підтримка батьків дітей з особливими потребами як актуальна проблема. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*, Вип. 2 (10), С. 63–66

6. Поліщук В.А. (2015). Особливості підготовки соціальних працівників до роботи з дітьми групи ризику у Великій Британії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота*, Вип. 36, С. 138–141.

7. Поліщук В. А. (2019). Формування професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців із соціальної роботи. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія*, Вип 2 (2), 37 с.

8. Петришин Л. Й. Роль соціального працівника як медіатора у врегулюванні конфліктів. *Педагогічна освіта: теорія і практика: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*, 2017. Вип. 24 (2-2017). Ч.2. С. 163 – 171.

Гуменюк І Я.
магістрантки групи змСП-17
факультету педагогіки і психології
ТНПУ імені В. Гнатюка

Петришин Л.Й, д. п. н., професор кафедри
соціальної роботи та менеджменту
соціокультурної діяльності ТНПУ

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СУБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВПО

Актуальність теми дослідження. Система волонтерської діяльності в Україні в сучасних умовах постійно потребує до себе уваги з боку як держави, так і всього суспільства. Адже найважливіша мета соціальної політики в нашій державі – створення умов для вільного й всебічного розвитку особистості, для її гідного існування.

Важливим бачиться перенесення основного соціального навантаження з держави на суспільство через удосконалення процесів допомоги громадських організацій і самопомоги, зокрема – у форматі волонтерської діяльності. Для України проблема волонтерської діяльності щодо ВПО є особливо значущою у зв'язку зі стійкою тенденцією до зростання частки внутрішньо переміщених осіб у загальній структурі населення. Збільшення кількості ВПО зумовлене продовженням бойових дій на сході України, а також суперечливим соціально-економічним розвитком українського суспільства, який знизив рівень життя більшості людей, особливо тих, котрі стають заручниками небезпеки життєвого простору, а також наявністю різноманітних катаклізмів–соціальних, політичних, екологічних та воєнних [1; 2; 3].

У сучасній науці значна увага приділяється дослідженню практичної сторони здійснення волонтерства, як елемента громадянського суспільства, а також розвитку його механізмів та організаційних форм. Тут варто вказати на науковий доробок таких зарубіжних учених, як Х. Анхайер, Дж. Ван Тіл, П. Друкер, Т. Левіт,

Д. Метьюз, Л. Саламон, А. Турен та інші. Серед вітчизняних дослідників відзначимо праці Е. Афоніна, В. Вашковича, С. Костючкова, В. Манзюк, А. Мартинова, В. Рошканюк та інших. До проблеми сутності поняття «внутрішньо переміщені особи» зверталися в своїх розвідках українські дослідники О. Амоша, В. Антонюк, І. Григоренко, Т. Кульчицький, М. Малиха, В. Надрага, О. Новікова, Л. Петришин, Н. Савельєва, Я. Раєвська та інші.

Метою статті є характеристика особливості волонтерської діяльності з вимушено переміщеними особами в Україні.

Специфікою волонтерської діяльності в сучасній Україні є те, що найбільш численною та активною її часткою є студентська молодь. Беручи участь у волонтерському русі, здобувачі вищої освіти реалізують свої громадянські якості та інтенції, вносять свою лепту в розв'язання соціальних завдань місцевого та регіонального масштабу, оцінюють власні можливості, беруть участь у добродійних проектах і програмах добродійної спрямованості.

Теоретична і практична підготовка студентської молоді до волонтерської роботи має здійснюватися і вже реалізується в різноманітних школах волонтерів, які функціонують за підтримки як вітчизняних так і закордонних фондів, центрів, асоціацій тощо. Особливо актуальним вбачається завдання створення волонтерських центрів у просторі університетів, де не тільки концентруються наука і знання, де здобувають істину й передають її іншим, але і де знаходять гідне місце культура і творчість гуманістичного гатунку.

Виклад основного матеріалу. Сучасні вітчизняні дослідники зазначають, що окрім соціальної роботи, іншим форматом волонтерської діяльності є функціонування добродійних неурядових організацій, які для досягнення своїх статутних завдань використовують діяльність волонтерів [4; 5]. Таким чином, «волонтерство на даному рівні прояву, може бути визначене через використання конструкту не просто діяльності, а саме – організованої діяльності. Що опосередковує й подальший розвиток та становлення як самого волонтерства так й рівнів його прояву. Тобто, по факту,

відбувається певний розподіл праці, диференціація уявлень про права та обов'язки різних суб'єктів взаємодії в даному виді діяльності. Окрім безпосереднього виконавця діяльності по наданню безоплатної допомоги, з'являються також суб'єкти дії, що організовують, забезпечують, контролюють та компенсують таку діяльність, не беручи участі у безпосередньому наданні допомоги» [2, с. 8]. А отже, закладається фундамент «... для зміщення у визначенні та розумінні волонтерства на таке його позиціонування як суспільний чи громадський рух. Де у якості визначального критерію має бути позначена властивість самоорганізації означених виконавців тої або іншої функції у комплексному забезпеченні діяльності по наданню допомоги» [2, с. 8].

Особливо важливою для розвитку системи соціальної політики проблемою, яка потребує конструктивного вирішення й постійної уваги, є концептуальне обґрунтування та практична нормативна регламентація взаємодії індивіда, волонтерських структур як елементів громадянського суспільства та держави, відповідальної за реалізацію соціальної політики.

Розмежування їх повноважень, яке має місце в будь-якому суспільстві, не означає їх протистояння, протиборства або антагонізму, хоча таке часто трапляється навіть у розвинених демократичних державах. Взаємодія зазначених суб'єктів передбачає різні способи організації людського співіснування, заснованого на конфлікті (нерідко), узгодженні та гармонізації інтересів суб'єктів, реалізуючись у:

- 1) проведенні соціологічних опитувань із метою вивчення громадської думки щодо актуальних питань волонтерської діяльності в контексті соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку держави;

- 2) здійсненні моніторингу оприлюднених у друкованих засобах масової інформації зауважень і пропозицій структур громадянського суспільства та окремих громадян щодо результатів волонтерської діяльності та публічного реагування на них;

3) забезпеченні висвітлення в засобах масової інформації матеріалів із тематики волонтерської діяльності та залученні громадських організацій, які займаються питаннями соціального захисту населення, до вирішення проблемних питань у відповідній сфері;

4) включенні до навчальних планів освітніх установ, зокрема – для студентів спеціальності «Соціальна робота» повноцінного курсу лекцій та практичних занять із питань волонтерської діяльності;

5) проведенні роз'яснювальної, інформаційної, просвітницької роботи серед учнівської та студентської молоді з питань розвитку волонтерської діяльності в сучасній Україні;

6) забезпеченні надання органами виконавчої влади на власних офіційних web-сайтах інформаційних послуг для волонтерських організацій;

7) проведенні консультацій із громадськістю з питань волонтерства та реалізації державної політики в соціальній сфері зі застосуванням web-сайтів органів виконавчої влади;

8) реалізації громадських ініціатив із питань сприяння розвитку волонтерського руху, благодійництва й меценатства;

9) стимулюванні діяльності центрів волонтерського руху, проведення з цією метою аналізу ефективності їх взаємодії з органами виконавчої влади та інститутів громадянського суспільства, а також експлікації проблем і заходів для їх вирішення.

Доречно зазначити, що інтегрованість волонтерства у комплекс соціальної роботи обумовлена специфікою професійного простору, історичними передумовами виникнення та розвитку цієї роботи, конгеніальністю альтруїстичних засад, що лежать як в основі соціальної роботи, так і в базових принципах волонтерства. Елементи волонтерства можна виділити практично при будь-якому політичному режимі, в будь-яких соціально-економічних умовах, однак тільки в громадянському суспільстві волонтерство набуває достатньо високого статусу та активного розвитку [3, с. 69].

Волонтерство в громадянському суспільстві покликано консолідувати та солідаризувати зусилля свідомих індивідів для вирішення життєво-важливих проблем на різних рівнях – від локального до державного.

Висновок. Загалом слід зазначити, що прояви волонтерства в громадянському суспільстві мають бути розглянуті не як ізольовані, чітко диференційовані визначення, а як певний цілісний континуум складної, ієрархічно побудованої та функціонуючої діяльності. Волонтерство в громадянському суспільстві обумовлює, в значній мірі, модуси соціалізації сучасної людини, з досить високим рівнем автономії особистості у виборі політичних позицій і мінливістю внутрішніх переваг і переконань, через функціонування добровольчих інституцій у контексті стратегічних завдань і глобальних викликів сучасної України.

Список використаних джерел:

1. Коваль Г. В. Волонтерство як складний соціально-психологічний феномен. *Технології розвитку інтелекту*. 2017. Т. 2. №6. URL : http://psytir.org.ua/upload/journals/2.6/authors/2017/Koval_Gennadij_Valerijovych_Volonterstvo_jak_skladnyj_socialno-psychologichnyj_fenomen.pdf (дата звернення 23.10.2022).
2. Комарова О. О., Славіна О. С. Соціально-економічна захищеність внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2017. Вип. 75. С. 128-135.
3. Тохтарова І. М. Волонтерський рух в Україні: шлях до розвитку громадянського суспільства як сфери соціальних відносин. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2014. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2014_2_5 (дата звернення 21.10.2022).

4. Кульчицький Т.Р. Поняття та ознаки внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Адміністративне право і процес*, 2017. №1 (19). С. 51-57.

5. Петришин Л. Й., Лещук Г. В. Змістові аспекти соціально-педагогічної роботи із вимушеними переселенцями та їх сім'ями в сучасних соціальних умовах. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*, 2016. № 1(11). С. 40-46.

Дідик І.М.

Студентка групи СР 41
факультету педагогіки і психології
ТНПУ ім. В.Гнатюка

Поліщук В. А., д. п. н., професор,
професор кафедри соціальної
роботи та менеджменту
соціокультурної діяльності ТНПУ

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ У ПОЛЬЩІ

Актуальність теми дослідження. У Польщі соціальна робота розуміється як професійна діяльність, метою якої є надання допомоги людям, сім'ям, соціальним групам і співтовариствам для задоволення їх потреб у соціальній адаптації, відновленні або придбанні певних навичок самостійного функціонування в суспільстві, в поліпшенні соціального становища.

Соціальна робота сприяє отриманню людиною гармонії в житті, регуляції її відносин з родиною і соціальними групами. У Польщі питання опіки над дітьми з 1999 року перейшли зі сфери освіти у сферу компетенції міністерства праці та соціальної політики, і нині їх регулює Закон про соціальну допомогу [8].

Цей закон уперше було прийнято 1990 року, а його остання редакція набула чинності 2004 року. Державна система опіки зорієнтована на підтримку дитини на час, поки ситуація в її родині визнана несприятливою для розвитку та соціального становлення. Замість рідної сім'ї цю функцію мають реалізувати чотири соціальні інститути: сімейні суди, інститут кураторства, система соціальної допомоги та система замісної опіки [1].

Проблема соціальної роботи з дітьми набула особливої актуальності після 24 лютого 2022 року, після повномасштабного вторгнення Росії на територію України, коли масова кількість жінок з дітьми емігрували за кордон у пошуку безпечного місця. Однією з перших країн, яка прихистила громадян України, стала Польща. На територію Польщі прибула значна кількість дітей, які через військові дії опинилися в іншій країні самі без батьків. Тому вважаємо за доцільне дослідити, які пільги, яка соціальна допомога та форми піклування очікують на дітей, які залишились самі на території іншої держави.

Метою статті є дослідження соціальної політики та роботи з сім'ями із дітьми на території Республіки Польща.

Виклад основного матеріалу. У Польщі в сфері соціальної допомоги формується розгалужена мережа установ на чолі з громадськими організаціями, що здійснюють допомогу і підкоряються як органам державної адміністрації (воєводські центри), так і органам місцевого самоврядування (на рівні міста, міського району і гміни). Вони взаємодіють з підлеглими їм центрами стаціонарного або напівстаціонарні обслуговування і надають відповідні послуги на дому, використовуючи для цього приватні агентства, які надають доглядальниць і молодший медичний персонал. Головна з реалізованих в даний час основних функцій публічних центрів соціальної допомоги (на рівні гміни) - виплата грошової допомоги та надання матеріальної допомоги відповідно до законодавчо визначених повноважень та у межах бюджетних можливостей.

Польща є католицькою країною (понад 90% населення – католики). Церква (Римсько-католицька) відіграє важливу роль в житті країни, її вплив є величезним, в тому числі і в питаннях визначення провідних аспектів соціальної політики та способів її реалізації. Польські жителі є активними прихожанам. Польща є країною, в якій поєднано дві моделі соціальної політики: консервативна і католицька. Консервативна модель базується на принципі досягнень, де праця визначає подальше соціальне забезпечення. Для добре організованих робітників в процвітаючих галузях результат може бути дуже високий. Проблеми виникають при розгляді тих верств населення, які не зайняті постійно або взагалі не зайняті, і тому вони не мають страховок, а ступінь податкового перерозподілу невелика. Вони змушені розраховувати на місцеві благодійні органи і громадську допомогу, зазвичай не дуже велику.

А тепер подати, що в Польщі збережено від католицької моделі. Основні завдання, що стоять перед соціальним працівником, коротко можна охарактеризувати таким чином: (1) надання інформації і порад, завдяки яким люди можуть впоратися з проблемами, що послужили причиною їх важкій життєвій ситуації, за допомогою призначених для цього державних установ, органів місцевого самоврядування та неурядових організацій; (2) організація та безпосереднє надання допомоги людям, які перебувають у важкій життєвій ситуації, необхідної допомоги, консультацій та підтримки; (3) стимулювання соціальної активності і взаємодопомоги для задоволення життєвих потреб людей, сімей, соціальних груп і спільнот [4].

Судова система Польщі включає чотири види судових установ: найвищий суд, суд загального призначення; адміністративний та військовий суди. Загальний суд є двоступеневим — це суди першої інстанції (суд районний та суд крайовий) та суд другої інстанції (суд крайовий та суд апеляційний). Якщо ви не згодні з рішенням суду першої інстанції, можна подати апеляцію до суду другої інстанції. Сімейний суд є відділом районного суду. Він вирішує такі справи:

- 1) батьківські та опікунські права;

- 2) встановлення батьківства;
- 3) вирішення в судовому порядку питань, пов'язаних з розбещенням неповнолітніх (карні справи);
- 4) примусове лікування осіб із алкогольною та наркотичною залежністю;
- 5) встановлення та позбавлення опіки, а також призначення представництва законних прав та інтересів дітей у випадках порушення цих прав зі встановленням форми їхнього державного утримання на період функціональної неспроможності біологічної родини.

Система опіки над дітьми в основному зосереджена в рамках компетенції міністерства праці та соціальної політики й окрім функції опіки включає і функцію виховання. Різні форми її соціальних інституцій спрямовані на виконання опікунсько-виховних функцій щодо дітей різного віку, різних потреб та відповідно до нормативно встановлених вимог суспільного життя.

Сімейні форми, які в себе включають:

- 1) усиновлення/удочеріння (у правовому порядку - прирівнення до біологічної сім'ї);
- 2) заступницькі сім'ї: кривні та некривні, а також кадрові, які пройшли спеціальну підготовку (багатодітні, спеціалізовані та «сім'ї наготові»), які хочуть взяти дитину жити до себе на час її термінового вилучення з біологічної родини через загрозу для її фізичного та психічного здоров'я).

Опікунсько-виховні заклади: світлиці (організація допомоги родинам у вихованні дітей удень); інтервенційні (термінове влаштування дитини), соціалізаційні (планове влаштування дитини) та родинні (сімейний будинок дитини).

Для дітей із вадами розвитку функціонують спеціальні шкільно-виховні заклади, а для дітей із поведінковими проблемами - молодіжні виховні заклади (сфера міністерства освіти).

Зклади соціальної реабілітації - це притулки для малолітніх та виправний заклад (сфера міністерства юстиції).

Будинки соціальної допомоги створено для утримання дітей, які мають інвалідність і нездатні самі себе утримувати.

В нормативних документах Польщі дитину як суб'єкт права розглядають не з позиції категоріального співвіднесення, а стосовно ситуації, що спровокувала актуалізацію потреби дитини та її сім'ї у соціальній допомозі. Такий підхід працює в напрямку посилення безпосередньої активності сімей та молоді, підвищення власної життєвої активності, надає змогу уникнути «негативних соціальних ярликів» та запобігти «пролонгованим соціальним послугам на все життя». Сучасний етап реформування системи опіки над дітьми у Польщі спирається на правовий розвиток і сфокусований на таких положеннях: підтримувальний характер опіки над дитиною та її родиною — підвищення життєвої автономії сім'ї та виховного потенціалу батьків; повага до автономії сім'ї та надання пріоритетності біологічній родині; пріоритет сімейних форм опіки над інституційними; орієнтація на тимчасовість при влаштуванні дитини в систему державного утримання у всіх її формах (заступницьких сім'ях чи закладах) та створення передумов для повернення дитини в родину; робота самоуправління як уповноваженого органу місцевої громади та ініціація роботи в місцевому товаристві (розвиток громади) [4].

У Польщі рішення про вилучення дитини із несприятливої для розвитку і соціального становлення ситуації та влаштування її в одну із форм державної опіки приймає районний суд. Права дорослих щодо дитини можна призупинити, частково обмежити чи відібрати та передати іншим особам. Оцінку актуальної ситуації, відновлення прав дитини на сім'ю, на адекватне середовище розвитку, зростання та соціальне становлення, перевірка підготованих до суду документів і контроль дотримання судових рішень виконують судові куратори. Інститут кураторів має в Польщі тривалу історію і не є новим, як, наприклад, інститут заступницької сім'ї з її підвидами. Надамо коротку характеристику різних видів фінансової допомоги, які надаються заступницьким сім'ям у Польщі:

Допомога на виховання 500+

Допомогу на виховання один з батьків може отримати на кожну дитину до 18 років, якщо дитина проживає разом з ним і залишається на його утриманні.

Право на допомогу на виховання від закладу соціального страхування (ZUS) встановлюється на так званий період соціальної допомоги, який триває з 1 червня поточного року по 31 травня наступного року. Допомога на виховання надається в розмірі 500 злотих на місяць на дитину [7].

Компенсації для працевлаштування няні:

Одним з популярних видів такого типу договорів для нянь є umowa uaktywniająca (укладання цього договору унормовано в законі Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3, в статтях 50 та 51).

Umowa uaktywniająca – це договір про надання послуг, який є подібний до umowy zlecenia. Укладається в письмовому вигляді між батьками дитини та нянею на період, коли дитині від 20 тижнів до 3 років. Такий договір вигідний батькам дитини тим, що вони будуть оплачувати лише частину страхових платежів до ZUS, які сплачує кожний роботодавець, а частину цих платежів покриватиме ZUS.

Батьки дитини нараховують та сплачують ці страхові платежі можна у той самий спосіб, що й на будь-якій роботі

Закон містить дуже прості вимоги до того, хто може бути нянею за таким договором. Це має бути повнолітня особа, яка неї батьком або мамою дитини.

Оформити нянею можна, наприклад, бабусю дитини (увага тим нашим співгромадянам, хто замислюється над питанням, як легалізувати в Польщі своїх батьків!) [6].

Допомога «Dobry Start» – це дотація у 300 злотих для школяра. Ця сума базується на аналізі даних з витрат родин для підготовки дитини до школи. Витрати в середньому склали 686 злотих на одну дитину. Відтак, урядова допомога має на меті покрити майже половину витрат родини на спорядження дитини до школи у поточному навчальному році. Планується, що програма працюватиме й у наступні

роки. Допомога виплачується на кожного учня незалежно від доходів родини. Гроші будуть виплачуватися родині 1 раз на рік [5].

Висновок. Як і в будь-якій державі в Польщі існує чимало проблем. Це і високий рівень безробіття серед країн Європейського Союзу, низький процент працевлаштування, є чимало бездомних, особливо у великих містах. Комерційні структури, релігійні організації, що надають соціальні послуги знаходяться поза контролем. В Польщі немає постійного обслуговування соціальними робітниками одиноких непрацездатних громадян вдома, як це робиться в нас. Значна кількість соціальних послуг являється платними. Є й інші недоліки, які, до речі, поляки і не приховують. Для нас важливо було співставити практику соціальної роботи у нас та в них, напрямки та методи її удосконалення.

Але як висновок можна зазначити, що Польща являється однією з країн, яка дбає про своїх громадян, про їх комфорт також дбає про громадян, які приїхали на їх територію, вони забезпечили усіх людей соціальною допомогою, що являється явним показником сприятливої для життя держави. В цій статті перерахованні не усі види фінансової допомоги, які надає Польща, а лише невелика їх частина, адже з кожним днем вони додають і змінюють види і суми цієї допомоги, адже з кожним днем на їх території додаються нові особи, які потребують піклування від держави.

Список використаних джерел:

1. Соціальні універсальні послуги в Польщі URL : <https://referatss.com.ua/work/socialni-universalni-poslugi-v-polshhi/> (дата звернення 15.09.2022).
2. Pracownicy socjalni - Pomoc społeczna URL : <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/pomoc-spoieczna-17087802/dz-3-roz-2> (Дата звернення 15.09.2022).
3. Соціальна допомога сім'ям з дітьми в Польщі URL : https://stud.com.ua/65173/sotsiologiya/sotsialna_robota_polschi (дата звернення 20.09.2022).

4. Ustawa o Dobry Start URL: <https://www.gov.pl/web/rodzina/dobry-start> (дата звернення 20.09.2022).
5. Ustawa o wynagrodzeniu za zatrudnienie niań URL : <https://uainkrakow.pl/yak-batkam-shcho-pratsiuiut-otrymaty-3010-zlotykh-na-posluhy-niani/> (дата звернення 20.09.2022).
6. Ustawa o rodzina 500+ URL : <https://www.gov.pl/web/rodzina/rodzina-500-plus> (Дата звернення 20.09.2022).
7. Ustawa o pomocy społecznej w Polsce URL : <https://www.gov.pl/web/rodzina> (дата звернення 20.09.2022).

Дудар Х. І.
студентка групи СР-41
факультету педагогіки і психології
ТНПУ ім. В. Гнатюка

Олійник Г. М., к. п. н., доцент кафедри
соціальної роботи та менеджменту
соціокультурної діяльності ТНПУ

ОРГАНІЗАЦІЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ЗВО

Актуальність теми дослідження. Останнім часом в Україні активно поширюється волонтерський робота, тому значна кількість учених, практиків звернули свою професійну увагу на волонтерство як важливий ресурс соціальної роботи. Серед чинників, які зумовлюють активізацію добровільної, волонтерської діяльності, є передусім загострення соціальних проблем та відсутність досконалої системи надання соціальних послуг вразливим верствам населення. Роль волонтерів, яких ще називають добровольцями, є надзвичайно важливою в багатьох соціальних службах, організаціях, благодійних фондах і т.д.

Зараз волонтерство – потужний соціально-суспільний рух, спроможний прийняти на себе частину повноважень соціальних установ. Ситуація, яка сьогодні склалася в Україні – унікальна. Країна переживає пік громадської активності, коли багато людей абсолютно безкорисливо, щиро бажають допомогти ближньому, і студенти, майбутні соціальні працівники не є винятком.

Різноманіття напрямів, форм та методів волонтерської діяльності відкриває широкі перспективи для активізації духовного, інтелектуального та культурного потенціалу, що детермінує розвиток людини і суспільства як сьогодні, так і майбутнього.

Метою статті є здійснення аналізу організації волонтерської роботи майбутніх соціальних працівників в умовах ЗВО.

Виклад основного матеріалу. Нині в Україні активно розвивається волонтерський рух серед студентської молоді. Студентські волонтерські групи працюють майже при кожному вищому навчальному закладі, центрах соціальних служб, численних громадських організаціях, здійснюючи переважно соціально-педагогічну роботу у профілактичному, просвітницькому, реабілітаційному, рекреативному, фандрейзинговому, інформаційно-рекламному, охоронно-захисному та соціально-побутовому напрямках [5].

Досягнення соціальної роботи та соціально-педагогічної науки у розробці теорії та практики основ волонтерського руху в Україні та за кордоном висвітлювали: О. Безпалько, А. Капська, Р. Вайнола, І. Зверева, Н. Заверико, О. Карпенко, М. Доуел, П. Марш, Т. Рудякевич, В. Курбатова, Є. Холостова, С. Маккарлі, Р. Лінч, Л. Коваль, Г. Лактіонова, С. Попов та інші.

На думку І. Зверєвої, волонтерська робота – це добродійна діяльність, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства в цілому. Людину, яка добровільно надає безоплатну соціальну допомогу та послуги людям з інвалідністю, хворим, особам і

соціальним групам, що опинилися в складній життєвій ситуації, називають волонтером [6, с. 38].

Термін «волонтер» – у перекладі з англійської мови, означає «доброволець». Волонтерами спочатку називали тих людей, що добровільно та виключно із свого бажання поступали на воєнну службу в деяких європейських країнах (наприклад, у Франції, Іспанії). Зараз від цього громіздкого визначення залишилося тільки слово «добровільно».

Волонтер – це особа, яка за власним бажанням допомагає іншим у всіх сферах діяльності людини, – зазначає Т. Лях [4, с. 16].

У науковій літературі виокремлено ще й таку класифікацію волонтерів:

- волонтер-менеджер – допомагає й залучає інших до волонтерської роботи;

- волонтер-помічник – виконує функції реєстратора, охоронця, телефонного оператора, відправляти кореспонденцію, друкувати доповіді, відповідати на телефонні дзвінки. Волонтер-помічник може надавати допомогу в залученні коштів, проведенні рекламних кампаній тощо;

- волонтер прямої допомоги – безпосередньо працює з клієнтами і несе відповідальність за свою діяльність нарівні із професіоналами [2; 8].

Для студентської молоді волонтерська діяльність є не тільки способом проведення вільного часу, самореалізації і можливістю принести користь суспільству, але і стимуляцією майбутніх фахівців до професійного зростання і розвитку. Особливо це стосується працівників соціальної сфери, оскільки піклування про людей, надання їм необхідної допомоги є важливою складовою їх професійної діяльності. До речі, як свідчить практика, люди, які прилучилися до волонтерської діяльності у молодому віці, продовжують брати участь у ній впродовж всього життя. Це може бути допомога людям похилого віку, самотнім, людям з інвалідністю, дітям-сиротам, дітям, схильним до девіантної поведінки, дітям вулиці тощо.

Безперечно, активний розвиток волонтерського руху спостерігається і серед студентів Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка

Надзвичайно активну участь у волонтерському житті міста Тернополя беруть студенти психолого-педагогічного відділення факультету педагогіки і психології Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. 30 листопада 2016 р. на базі факультету педагогіки і психології ТНПУ ім. В. Гнатюка за ініціативи викладачів кафедри соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності відбулося відкриття «Клубу соціальних ініціатив та волонтерства ТНПУ ім. В. Гнатюка».

Протягом навчання майбутні соціальні працівники здійснюють практичну підготовку із таких видів практики: ознайомлююча; волонтерська; організаційно-відпочинкова; навчальна; виробнича; кваліфікаційна у різноманітних закладах м. Тернополя:

Професорсько-викладацький склад університету всяко намагається заохотити студентів ставати активними учасниками волонтерського руху.

Фахівці, які керують волонтерськими програмами, знають про велику відповідальність, яку вони проводять. З одного боку, вони відповідають за самих волонтерів і їхні дії, а з іншого – за клієнтів, яким надається добровільна допомога. Коли рівень соціально-психологічних послуг, які надаються волонтерами, є нижчим, ніж загальноприйняті норми в суспільстві, то особі, якій надається така допомога, завдається шкода. Тому кожен керівник волонтерської програми повинен знати принципи роботи з волонтерами, уміти правильно організувати їхню діяльність і підвищувати рівень ефективності волонтерської роботи.

Волонтерська робота для студента – це можливість особистого зростання й отримати позитивний досвід. Різноманітні кола завдань передбачають формулювання певних вимог і цілей.

Волонтери знають, що роблять значний внесок у соціальну роботу.

Вивчивши роль «винагороди» волонтерської діяльності, можна визначити найвпливовіші стимули-чинники, що можуть позитивно зорієнтувати студента-волонтера на діяльність в організації, а саме:

- отримання знань, навичок, умінь з проблем суспільства, новий досвід, відчуття бути потрібним;
- цікаво проводити час, займаючись волонтерською діяльністю, виходити «у світ», заводити нові знайомства чи бути разом із старими друзями-волонтерами, розважатися, перейти до нового способу життя, допомагати іншим та відчувати «віддачу» від цієї допомоги;
- встановити ділові контакти, бути частиною престижної групи, отримати визначений статус, мати можливість у майбутньому працювати в організації на засадах вже не добровольця, а офіційно прийнятого співробітника [1].

Дуже важливо створювати стимули для студентів волонтерів, такі, як: компенсація витрат, регулярні супервізії, а також визнання не тільки в середині своєї команди, але й усюю організацією.

Волонтерам важливо випробувати почуття винятковості, наприклад, коли підкреслюються їхні певні вміння. Варто сприяти підвищенню компетенції волонтерів, організувати їхню участь в освітніх заходах, курсах підвищення кваліфікації, тренінгах усередині й поза організацією.

Зауважимо, що беручи участь у волонтерській діяльності, студенти набувають основних рис волонтерства, таких, як: турбота про людей; солідарність і гуманна корисливість; духовна якість і громадянська чеснота; багате джерело людського досвіду; нові інтелектуальні ресурси; участь і відповідальність як суть активної громадянської позиції.

Людей завжди розділяли багатство, культура, релігія, етнічне походження, вік, стать. Волонтерство ж може бути одним із найголовніших засобів примирення та відновлення розділеного суспільства, бо ця діяльність здійснюється без дискримінації за певними ознаками;

Нове бачення соціальної діяльності полягає в іншому ставленні до зайнятості в галузі соціального захисту. Студенти, які беруть участь у волонтерських програмах, дійсно, отримують чітку ясність у мотивації своєї праці. Первинним для них є вже не компенсація за працю, а результат – допомога, вирішення проблеми тощо. Для руху в цілому – охоплення всього спектра суспільних проблем [3].

Висновки. Отже, волонтерська робота майбутніх соціальних працівників хоч і стихійне явище, але вимагає чіткого контролю та регламентації. Кваліфіковане навчання та систематичний контроль дозволяє вивести волонтерство на якісно новий рівень розвитку, який свідчить про високу моральну культуру нації, сформовану свідомість населення та високу розвиненість країни. Це можливе лише при співпраці освітніх установ з соціальними службами, установами, організаціями.

Таким чином, волонтерство є дуже важливою складовою громадянського суспільства. З його допомогою: в суспільстві підтримуються і підсилюються такі загальнолюдські цінності, як милосердя, турбота, допомога; люди реалізують свої можливості, повністю розкривають свій людський і професійний потенціал; встановлюються зв'язки, які сприяють вирішенню важливих життєвих питань багатьох людей.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко З. П. Студентська громада як один з факторів підготовки до волонтерської діяльності. *Проблеми педагогічних технологій: наук. зб. Волинського державного університету ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2004. Вип. 3-4 (28–29). С. 158–166.

2. Бондаренко З. П. До питання про менеджмент та супервізію волонтерської роботи. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. Луганськ : Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, 2012, № 2. С.43–53.

3. Козубовський Р.В. Формування професійної спрямованості майбутніх соціальних працівників у процесі волонтерської практики.

Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю / за ред. проф. Є.М. Потапчук. Хмельницький : ХНУ, 2013. С. 141–143.

4. Лях Т. Л. Методика організації волонтерських груп: навчальний посібник. К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. 160 с.

5. Лях Т. Л. Соціально-педагогічна діяльність студентських волонтерських груп : дис. на здобуття ступеня канд. пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Лях Тетяна Леонідівна. К., 2009. 304 с.

6. Зверєва І.Д., Безпалько О.В., Харченко С.Я. та ін. Соціальна робота в Україні: Навч. посібник / За заг. ред. І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. К.: Науковий світ, 2003. 233 с.

Заверуха А. О.

магістрантка групи мСП-21
факультету педагогіки і психології
ТНПУ імені В. Гнатюка

Лещук Г. В., к. п. н., доцент кафедри
соціальної роботи та менеджменту
соціокультурної діяльності ТНПУ

ФАСИЛІТАЦІЯ В ОСВІТНІЙ СФЕРІ

Актуальність теми дослідження. Зумовлена сучасними реформами школи, які відбуваються сьогодні у національних системах освіти. Їх удосконалення полягає у гуманізації навчального процесу, в переході від звичної традиційно-освітньої системи (де позиція вчителя і учня формальні і функції вчителя полягають суто в передачі знань), до педагогіки партнерства – учень і вчитель відкриті до спілкування один з одним.

Сучасна освіта передбачає фасилітативний процес навчання, створення психологічно комфортних умов для саморозвитку та

самовиховання кожної дитини на основі співпраці, взаємоповаги та довіри між усіма учасниками начального процесу.

Метою статті є висвітлення сутності фасилітації, її значення в сучасній освітній сфері діяльності в освіті та суспільстві й окресленні шляхів здійснення цього процесу.

Виклад основного матеріалу. У науковій теорії і практиці виділяються два види фасилітації, а саме соціальна фасилітація та педагогічна фасилітація.

Під соціальною фасилітацією розуміється продуктивність або швидкість діяльності особистості внаслідок актуалізації в свідомості образу іншої особи, яка є спостерігачем.

Під педагогічною фасилітацією варто розуміти підвищення продуктивності освіти, а саме навчання та виховання особистості.

Ці два види фасилітації об'єднує те, що фасилітація сприяє підвищенню продуктивності будь-якої діяльності. Якщо говорити про відмінність між соціальною фасилітацією та педагогічною фасилітацією полягає у тому, що соціальна фасилітація відбувається у вигляді спостереження за особистістю, а педагогічна фасилітація – з допомогою особливого стилю спілкування педагога з учнями і впливу ним на особистість [1].

Розробку концепції педагогічної фасилітації розпочав у 50-х роках. ХХ ст. К. Роджерс. На його думку, педагог- фасилітатор допомагає дитині в процесі розвитку, підтримує та супроводжує її, створює сприятливе середовище прийняття, розуміння, одночасно мотивує дитину до навчання, самопізнання, саморозкриття. У сучасній педагогіці поняття «фасилітація» визначається як вплив педагога на саморозвиток та самовиховання того, хто навчається, за допомогою заохочення, стимуляції та використовується в дослідженнях міжособистісної взаємодії педагога з учнем під час освітнього процесу [2, с. 51].

Інші науковці трактують педагогічну фасилітацію, як взаємодію між педагогом та учнем, яка забезпечує створення сприятливих умов до саморозвитку учасників навчального процесу та ґрунтується на

засадах гуманізму, толерантності та полісуб'єктності. Саме така взаємодія, з точки зору О. Галіцян, передбачає «пошук способів та засобів гуманізації навчально-виховного процесу» [3, с. 228]. Звертаємо увагу на те, що фасилітацію можна трактувати, як специфічний вид педагогічної діяльності, яка відповідає сучасним потребам освітнього процесу, тобто надає можливість особистості усвідомлювати власну самоцінність, прагнення до самовдосконалення та саморозвитку.

Незважаючи на велику кількість трактувань категорії фасилітації принципи її залишаються сталими, серед них виділяють такі: гуманізму й любові до людини; позитивного мислення та сприйняття світу; віддачі й вищих цілей; вдячності; толерантності, прийняття й прощення; успіху та емоційності; співробітництва, ефективної комунікації та партнерства; відповідальності цілеспрямованості; індивідуального підходу [5].

Окрім того, існує ряд чинників, яка визначає формування компонентів фасилітації та важливість вивчення готовності педагога до фасилітації:

- запити сучасного світу, які висувають вимоги до школи як соціального інституту розвитку, що повинен сприяти саморозвитку та самовихованню кожної дитини;

- реалізацією особистісно орієнтованого підходу в освіті, який передбачає наявність у педагога таких якостей, що забезпечують створення психологічно комфортних умов для повноцінного навчання дітей на основі співпраці, взаємоповаги та довіри;

- важливістю для самого педагога володіти такими психологічними якостями, що виявляються засобами підвищення його професійної компетентності [4].

На сьогодні є актуальним питання хто ж такий фасилітатор у педагогічній діяльності, яка його роль в освітній сфері? Ми його можемо розглядати, як особистість яка допомагає дитині під час народження думки, може допомогти дитині у її розвитку, стимулюванню до дій, це та людина яка не тільки володіє матеріалом,

ТНПУ MAGISTERIUM

вміє передавати знання, а й допомагає зробити учасникам певні висновки, розвиває навички й уміння. Педагогічна фасилітація в освітній сфері передбачає турботу про особистість та її духовний стан, розвиток емпатії, вміння приймати людину і себе самого без засуджень, а не лише вирішення навчальних проблем.

Якщо говорити про педагогічну фасилітацію в групі, класі то її завдання полягає у допомозі учням вирішити поставлене завдання без втручання у зміст педагогом, при цьому вчитель повинен вміти допомогти сформулювати цілі та завдання, що стоять перед групою учнів або перед кожним учням окремо, а далі створює вільну та невимушену атмосферу, яка стимулюватиме учнів до вирішення проблем.

Разом з тим вчитель, соціальний педагог/працівник, психолог повинен враховувати і те, що він повинен:

- бути самим собою, відкрито висловлювати свої думки та почуття;
- демонструвати дітям повну до них довіру та впевненість у їх можливостях та здібностях;
- виявляти емпатію, тобто розуміння почуттів та переживань кожного школяра [6].

Ряд учених вважають, що професійно важливими властивостями соціального педагога-фасилітатора є його гуманістичні якості, які можна згрупувати таким чином: якості, обумовлені гуманістичними цінностями соціально-педагогічної діяльності: гуманність, життєлюбність, оптимізм, толерантність, справедливість, совість, почуття обов'язку, відповідальність, чесність, милосердя; якості, що характеризують потребу соціального педагога в спілкуванні: комунікабельність, альтруїзм, чуйність, емпатійність; якості, що характеризують ціннісне ставлення соціального педагога до себе: самоцінність, адекватна самооцінка, упевненість в собі, самоповага, скромність, почуття власної гідності, вимогливість до себе, автономність [7, с. 40].

Згідно з дослідженнями при фасилітувальному стилі навчання учні рідше пропускають школу впродовж навчального року, мають більш позитивну самооцінку, досягають більшого прогресу в навчанні, у них менше проблем з дисципліною, менше актів вандалізму щодо шкільної власності, для них характерний вищий рівень мислення та творчої активності [8].

Висновок. Отже, головним завданням фасилітатора в освітній сфері, є полегшення та одночасно стимулювання процесу вчення, тобто вміння створювати відповідну інтелектуальну та емоційну обстановку, атмосферу психологічної підтримки, посередництва, допомоги.

На підставі вище сказанного можна зазначити, що фасилітативні вміння – це набута на основі знань і навичок здатність організовувати процес усвідомленого навчання та особистого зростання, який відбувається з використанням інноваційних технологій, в умовах повного прийняття суб'єктів навчального процесу, що спонукає їх до спрямованого та продуктивного саморозвитку. Загалом, успішність реалізації процесу педагогічної фасилітації безпосередньо залежить від рівня оволодіння педагогом фасилітативними вміннями.

Список використаних джерел :

1. Прийоми та техніка фасилітації в освітній. Педагогічна фасилітація. сфері. Goaravetisyan. 2020.URL: <https://goaravetisyan.ru/uk/priemy-i-tehnika-fasilitacii-v-obrazovatelnoi-sfere-pedagogicheskaya/>. (дата звернення 12.10.2022).
2. Адамська З. М. Культурологічна парадигма як методологічна основа розвитку фасилітативних здібностей майбутнього психолога. Психологія особистості. 2017. № 1. 70 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/По_2017_1_9 (дата звернення 12.10.2022).
3. Галіцян О. А. Теоретичне підґрунтя проблеми застосування принципів педагогічної фасилітації у професійній діяльності вчителя сучасної школи. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія*

16: Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. праць. Київ. 2012. Вип. 18 (28). 179 с.

4. Гарькавець С. Координати психологічного виміру фасилітативної компетентності педагога. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84593283.pdf> (дата звернення 13.10.2022).

5. Волкова Л. Формування фасилітативності – інтегративної професійно-особистісної якості майбутніх вчителів засобами тренінгу. URL: <http://academy.ks.ua/wp-content/uploads/2014/05/57.pdf>. (дата звернення 13.10.2022).

6. Позиція «фасилітатор». stud.com.ua URL: https://stud.com.ua/24129/pedagogika/pozitsiya_fasilitator (дата звернення 13.10.2022).

7. Парципативні процеси: планування, фасилітація і модерація заходів. Рекомендації для використання, Київ, 2019. 90 с.

8. Капська А. Соціальна робота. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 2005. 300 с.

Іванів Р.Є.
магістрантки групи змСП-21
факультету педагогіки і психології
ТНПУ імені В.Гнатюка

Петришин Л.Й, д. п. н., професор кафедри
соціальної роботи та менеджменту
соціокультурної діяльності ТНПУ

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ООП У ЗОШ

Актуальність теми дослідження. В Україні спостерігається стійка тенденція до збільшення кількості дітей з особливими освітніми потребами. Така ситуація провокує розроблення та реалізацію інноваційних підходів в освітньому просторі України, спрямованих на

більш ефективно включення людей з інвалідністю в навчальне середовище і в громадське життя суспільства, рівний доступ до отримання якісної освіти. Таким чином, соціальний супровід таких дітей – це вирішення цілого комплексу проблем, пов'язаних з допомогою дитині: з її виживанням, лікуванням, освітою, соціальною адаптацією та інтеграцією в суспільстві. У процесі взаємодії школи та дітей з ООП важливо врахувати інтереси та проблеми які постають перед ними. На сьогоднішній день таке поняття як соціальний супровід не є достатньо вивченим, а особливо в нових положеннях НУШ.

Метою статті є характеристика особливостей супроводу дітей з ООП. Даною проблемою в ЗОШ є зростання кількості учнів з ООП. На сьогоднішній день дає можливість не відокремлювати таких учнів від інших. Якщо звернемось до словників, то виявимо, що «супровід» означає йти поруч з людиною, що йде вперед долаючи труднощі. Як правило, воно використовується по відношенню до людини, якій потрібна допомога, підтримка в подоланні труднощів проблем в процесі самореалізації, досягненні життєво важливих цілей [4, с. 88].

Науковці розглядають соціальний супровід як комплекс заходів, що передбачає оцінку потреб отримувача послуги, визначення шляхів вирішення основних проблем, навчання та розвиток навичок, спрямованих на подолання чи мінімізацію складних життєвих обставин, регулярні зустрічі чи відвідування отримувача послуги з метою моніторингу виконання поставлених завдань, сприяння у отриманні інших послуг [3, с. 96].

Відповідно Закону України «Про соціальні послуги» забезпечується надання базових соціальних послуг спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, особам, сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах [2, с. 1].

Виклад основного матеріалу. Соціально-педагогічний супровід розвитку учня з інвалідністю та супровід його навчання в умовах інклюзивної освіти – одна з актуальних проблем освітньої інтеграції. На сьогодні цей процес знаходиться в стадії розроблення і

характеризується відсутністю чітких, зрозумілих фахівцям механізмів, які дають змогу ефективно вирішити питання з включення учнів з інвалідністю в освітнє середовище та потребою їх повноцінної інтеграції в закладах освіти. Водночас здійснення соціально-педагогічного супроводу дітей з інвалідністю виступає як ключова умова успішної реалізації інклюзивної освіти [7, с. 145].

Аналіз літератури (О. Безпалько) дає змогу нам констатувати у другій половині ХХ ст. починається новий етап формування ставлення до людей з функціональними обмеженнями. Такі люди розглядаються незалежно від своєї дієздатності та корисності для суспільства як об'єкти соціальної підтримки що потребують спеціальних умов для реалізації своїх можливостей та максимальної інтеграції в суспільстві. Зростання кількості дітей з обмеженими функціональними можливостями все більше актуалізує необхідність упровадження в практику соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю підтримки осіб з обмеженою дієздатністю [1, с. 125].

Для надання дітям з особливими освітніми потребами допомоги у адаптації до умов інклюзивної школи соціальний педагог закладу здійснює соціальний супровід таких дітей. Проте, питання соціального супроводу дітей знаходиться на перетині функцій багатьох спеціалістів, а тому не можуть бути віднесені до сфери професійної діяльності виключно одного з них.

Завдання соціального супроводу, а також обов'язки та повноваження педагогічних працівників інклюзивного навчального закладу визначаються низкою документів, затверджених Міністерством освіти і науки України [6].

Яку ж функцію виконує соціальний педагог в навчальних закладах з дітьми ООП. На основі спостережень та досліджень соціальний педагог прогнозує посилення негативних чи позитивних сторін соціальної ситуації, що впливає на розвиток особистості дитини; прогнозує результати навчально-виховного процесу з урахуванням найважливіших факторів становлення особистості (прогностична функція соціального педагога [7, с. 120].

Соціальні педагоги знають, що соціальну адаптацію дітей можуть утруднювати різноманітні нервово-психічні захворювання, відхилення, а також акцентуації. Такими є різноманітні фізичні недоліки, порушення мовлення, зовнішня непривабливість, недоліки конституційно-соматичного характеру, які можуть негативно проявляти себе через міжособистісні стосунки дитини в оточенні однолітків. Для забезпечення створення доброзичливих стосунків в класному колективі, де навчається дитина, соціальні педагоги впроваджують такі просвітницькі програми: «Формування позитивного мислення учня», «Розвиток самопізнання та соціалізація підлітка як запорука життєвої ситуації успіху», «Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція», «Розвиток життєвих навичок старшокласників», «Дорослішай на здоров'я». Адаптація та соціалізація дітей з особливими освітніми потребами в суспільстві здійснюється через залучення їх до просвітницької програми «Медіація однолітків», тренінгових занять, лекторіїв, виступів на класних та загальношкільних заходах, індивідуальної роботи тощо [4, с. 25].

Соціальний педагог роз'яснює дітям доцільність дотримання соціально значимих норм та правил поведінки, ведення здорового способу життя; сприяє попередженню негативних явищ в шкільному середовищі (профілактична функція соціального педагога).

Окрім того соціальний педагог надає соціальні послуги, які повинні бути спрямовані на задоволення соціальних потреб дітей; здійснює соціально-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами; сприяє соціальному і професійному визначенню особистості, проводить роботу, спрямовану на відновлення фізичного стану дітей та їхніх соціальних функцій, сприяє розвитку дітей з обмеженими можливостями, поліпшенню їхнього психоемоційного стану (соціально-перетворювальна функція соціального педагога); забезпечує дотримання норм охорони та захисту прав дітей (захисна функція соціального педагога [3, с. 146].

При цьому зауважити що соціально-педагогічний супровід повинен базуватися на створенні сприятливих умов для взаємодії учня з соціальним середовищем з метою попередження виникнення або усунення вже існуючих дестабілізуючих факторів та формування стійкості до ситуацій дезадаптації.

Для того, щоб діяльність соціального педагога ґрунтувалася на співпраці, розумінні потрібно дотримуватися таких алгоритмів:

1. Ознайомлення з особовою справою дитини, історією та особливістю протікання захворювання, співбесіду з представником психолого-медико-педагогічної консультації;

2. Бесіду з дитиною та її батьками, метою визначення рівня можливостей дитини (самообслуговування, спілкування, пізнавальних можливостей, самоконтролю поведінки, емоційно-вольової сфери тощо);

3. Оцінку освітнього середовища, визначення щодо його відповідності до потреб і можливостей дитини. Психолог надає пропозицію щодо здійснення організаційних, функціональних, методичних змін.

4. Вивчення індивідуальних особливостей та психічного розвитку дитини.

5. Проведення психолого-педагогічного консилиуму з метою розробки індивідуальної програми розвитку.

6. Проведення зустрічі з батьками і учнями класу (школи), педагогами з метою формування їх психологічної готовності до взаємодії з дитиною з особливими освітніми потребами.

7. Проведення психокорекційної роботи з метою розвитку потенційних можливостей дитини та відповідного формування особистості.

8. Відстеження соціально-психологічного клімату в колективі та статусу дитини в групі.

9. Сприяння соціальній інтеграції дитини: залучення в позакласну і позашкільну діяльність.

10. Моніторинг рівня адаптованості й інтегрованості учня, адаптація відповідних індивідуальних програм, планів [4, с. 24].

Весь спектр в Організаційно-методична діяльність соціального педагога передбачає участь в методичних семінарах-практикумах, конференціях з проблем виховання і соціалізації дітей та підлітків, накопичення банку даних результатів педагогічних досліджень, виступ на педагогічних радах, підбір спеціальної методичної літератури.

Висновок. Діти з ООП є особливою категорією, які потребують комплексної допомоги і особливий супровід соціального педагога . Особливості діяльності соціального педагога в загальноосвітньому закладі різнопланова, спрямована на створення сприятливих умов успішної соціалізації та адаптації учнів з ООП. Перспективою соціально-педагогічної діяльності є реалізація потенціалу соціальної педагогіки при формуванні у окремої особистості або групи людей соціальності, що розглядається як широкий діапазон соціально значущих якостей особистості.

Список використаних джерел:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навчальний посібник . Київ: Центр учбової літератури, 2009. 208 с.

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 18, С.73.

3. Гончар І. Г. Психологічний супровід інклюзивної . Одеса: *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка, 2019. (Психолого-педагогічний супровід дітей з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти).* Том 2. С.144-148.

4. Білодіда І. К. Словник української мови . Київ: Наукова думка, 1980. 849 с.

5. Обухівська А. Г. Психологічний супровід інклюзивної. Київ: метод. рек, 2017. 92 с.

6. Петришин Л. Й. Особливості соціального супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання / Л. Й. Петришин // *Розвиток професійної майстерності педагога. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (Тернопіль, 11-12 квітня, 2019 р.)* . Тернопіль, Вектор. 2019. С.64-66.

7. Романовської Д. З. Психологічний та соціально-педагогічний супровід навчання і виховання «особливої дитини». Чернівці: Технодрук, 2009. 196 с.

Іськів В. В.
магістранта групи МСП-17
факультету педагогіки і психології
ТНПУ ім. В. Гнатюка

Петришин Л.Й., д. п. н., професор кафедри
соціальної роботи та менеджменту
соціокультурної діяльності ТНПУ

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ

Актуальність теми дослідження. Трудова міграція як соціальне явище об'єктивно впливає на розвиток соціально-економічних та суспільно-політичних відносин у країні. Поряд із позитивними моментами цього процесу (матеріальне забезпечення родин, можливість професійного зростання, діалог культур тощо) з'являється низка негативних явищ, які, в першу чергу, позначаються на родині та дітях.

Від'їзд батьків за кордон на заробітки стає причиною функціонування сім'ї, призводить до складних наслідків у розвитку дітей: вони нерідко залишаються бездоглядними, соціально незахищеними, виникають проблеми психологічного і педагогічного характеру. У зв'язку з цим постає необхідність активізації діяльності соціальних інститутів щодо створення умов для повноцінного розвитку дітей трудових мігрантів, здійснення розробки та

впровадження технологій, програм, форм і методів соціально-педагогічної роботи з цією вразливою категорією.

Саме соціальні педагоги мають виступити координаторами роботи з дітьми трудових мігрантів у середовищі закладу загальної середньої освіти. Актуальність виконання цього завдання підтверджується положеннями, відображеними у нормативно-правових документах: Конвенції ООН про права дитини, Конституції України, Законах України: «Про охорону дитинства», «Про освіту», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про зайнятість населення», «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», наказі МОН України «Про проведення соціально-педагогічної та психологічної роботи з дітьми трудових мігрантів» та ін.

Вагомий внесок у процес дослідження теорії і практики міжнародної трудової міграції, удосконалення організаційних, економічних та правових важелів її регулювання зробили О. Балакірева, О. Левцун, Е. Лібанова, М. Стасюк, Т. Кульчицький, Л. Петришин та ін. Вивчення окремих аспектів явища трудової міграції здійснено у працях А. Акмалової, В. Капіцина, І Клячковської та ін.

Метою статті є аналіз особливостей соціально-педагогічної роботи з дітьми трудових мігрантів.

Виклад основного матеріалу. Як і будь-який вид професійної діяльності соціально-педагогічна діяльність має чітко визначену структуру, до складу якої входять такі взаємопов'язані компоненти, як: суб'єкт, об'єкт, мета, завдання, зміст, функції і технології цієї діяльності.

Суб'єктами здійснення соціально-педагогічної діяльності з дітьми трудових мігрантів можуть виступати працівники закладів загальної середньої освіти і соціальних служб: соціальні педагоги, соціальні працівники, психологи, педагоги, а також інші спеціалісти, які реалізують соціальну політику й надають соціальну допомогу і соціальні послуги.

Відповідно, об'єктом роботи цих спеціалістів виступають діти, батьки яких виїхали працювати за кордон. Метою соціально-педагогічної діяльності із зазначеною категорією клієнтів є надання конкретній дитині комплексної соціально-психолого-педагогічної допомоги, створення сприятливих умов для її особистісного зростання, захист її прав та інтересів [6, с.188]. Мета може бути досягнута шляхом реалізації завдань за кількома напрямками: профілактичним, реабілітаційним, правозахисним тощо. Отже, серед основних завдань соціально-педагогічної діяльності з дітьми заробітчани можна виділити наступні:

- створення умов для збереження та укріплення фізичного, психічного, морального, соціального здоров'я дитини;
- формування та розвиток моральних якостей, соціально значимих орієнтацій, життєвих установок;
- попередження та усунення десоціалізуючих впливів мікросоціуму на розвиток дитини;
- створення сприятливих умов для розвитку її здібностей, реалізації можливостей;
- надання соціальної, психологічної, педагогічної підтримки та допомоги, впровадження системи профілактичних, реабілітаційних заходів, спрямованих на оптимізацію процесу соціальної адаптації дитини [6, с. 190].

Зміст практичної соціально-педагогічної діяльності розкривається через вирішення ситуативних проблем дітей трудових мігрантів, проте не в «пожежному режимі», а в режимі планомірного відновлення життєвих сил та соціального статусу конкретної особистості, яка в цьому випадку перестає бути «клієнтом» та стає партнером соціально-педагогічної діяльності.

Такий підхід надалі забезпечує превентивний, профілактичний характер практичної соціально-педагогічної діяльності з дітьми трудових мігрантів. Діяльність при цьому спрямовується на попередження або усунення причин, що породжують соціальну проблему для учня або групи; на повернення учнів із соціально

проблемного середовища до соціально стабільного; на створення умов для розширення соціально стабільного середовища; на стабілізацію й гармонізацію взаємовідносин як у навчальному закладі, так і в соціальному середовищі.

Зауважимо, що при такому підході змінюється статус дітей трудових мігрантів – від клієнта соціальної роботи до партнера соціально-педагогічної діяльності. Це обумовлює об'єкт і предмет цієї діяльності; забезпечує реальний пріоритет учня в соціальному середовищі, визнання і реалізацію його цінності й значущості; робить самого учня суб'єктом цієї діяльності, автором перемоги над своїми проблемами (відомий принцип – «допоможи собі сам»).

Зміст соціально-педагогічної діяльності забезпечує досягнення поставлених мети та завдань і конкретизується в її основних функціях, серед яких різні дослідники, зокрема А. Капська [1; 2], О. Безпалько [3; 4], В. Пігіда [5; 6], виділяють наступні: виховну, комунікативну, організаторську, прогностичну, охоронно-захисну, діагностичну, попереджувально-профілактичну, корекційно-реабілітаційну, соціально-терапевтичну, посередницьку.

Реалізуючи ці функції у своїй роботі, залежно від конкретної ситуації, соціальний педагог обирає певні технології соціально-педагогічної діяльності, тобто сукупність прийомів, методів і впливів, що використовуються з метою досягнення успіху у вирішенні проблем клієнтів та забезпечення ефективності надання соціально-педагогічної допомоги [5; 6; 7].

Найбільш часто використовуваними у роботі з дітьми трудових мігрантів є технології діагностики, консультування, профілактики, корекції, реабілітації, терапії.

Висновок. Таким чином, здійснюючи соціально-педагогічну діяльність з дітьми трудових мігрантів, спеціалісти мають змогу надавати їм комплексну психологічну, соціально-педагогічну, юридичну, інформаційно-консультативну та інші види допомоги.

Загалом, за умови своєчасного виявлення проблеми та інтенсивного втручання з метою її вирішення знижується ризик

потрапляння дитини у складні життєві обставини, забезпечується її нормальне соціальне функціонування під час відсутності батьків. Однак сьогодні в цій галузі існує цілий ряд питань, які ще не отримали вирішення на рівні педагогічної науки: по-перше, це не розробленість методик і технологій діяльності, які б дозволили на високому рівні здійснювати соціально-педагогічну підтримку дітей трудових мігрантів; по-друге, це неналагодженість механізмів зв'язку та відсутність системи взаємодії між соціальними службами та закладами загальної середньої освіти у здійсненні соціально-педагогічної підтримки таких дітей.

Список використаних джерел:

1. Капська А. Й. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи : модульний курс дистанційного навчання / А. Й. Капська, О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола; заг. ред. А. Й. Капської. К. : ДЦССМ, 2002. 164 с.
2. Соціальна педагогіка: підручник / за ред. проф. А. Й. Капської. К. : Центр навчальної літератури, 2003. 256 с.
3. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: Центр учбової літератури. 2009. 208 с.
4. Безпалько О. В. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю в територіальній громаді : дис. ...доктора пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2007. 467 с.
5. Пігіда В. М. Соціально-педагогічна діяльність з дітьми трудових мігрантів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота.* 2011. Вип. 21. С. 157–160.
6. Пігіда В. М. Технології соціально-педагогічної діяльності з дітьми трудових мігрантів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки.* 2013. № 11 (2). С. 186-193.

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2013_11%282%29_29 (Дата звернення 10.10.2022.)

7.Петришин Л. Й. Основні аспекти соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами у громаді. *Соціальна робота з різними категоріями населення у територіальній громаді: українські реалії та міжнародний досвід: колективна монографія*. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2018. 221 с. С. 127-145.

Когут Д.В.
студентка групи СР-41
факультету педагогіки і психології
ТНПУ ім. В.Гнатюка

Петришин Л.Й., д. п. н., професор кафедри
соціальної роботи та менеджменту
соціокультурної діяльності ТНПУ

ВПЛИВ МІКРОКЛІМАТУ СІМ'Ї НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

Актуальність теми дослідження. Сім'я впродовж тривалого часу відіграє одну з провідних ролей у формуванні особистості дитини, проте на кожному віковому етапі роль і значення сім'ї змінюються і мають свої специфічні особливості. У підлітковому віці стосунки з батьками переходять на якісно новий етап. Специфіка взаєностосунків «сім'я – підліток» обумовлена, в першу чергу, завданнями формування і усвідомлення підлітком своєї ідентичності, корінними перетвореннями мотиваційної сфери. У підлітка одночасно співіснують два типи потреб: потреба в автономії, пошані, самовизначенні та потреба в підтримці й приєднанні до сімейного «ми» [4].

Нормальний психічний розвиток дитини, її становлення як особистості, майбутнього сім'янина зумовлюється, перш за все, загальним мікрокліматом сімейного життя, його тональністю,

спрямованістю одне на одного, показом зразків позитивних дій. «Ваша власна поведінка – вирішальна річ. Не думайте, – застерігав А. Макаренко, – що ви виховуєте дитину лише тоді, коли з нею розмовляєте або повчаєте чи наказуєте їй. Ви виховуєте її кожної миті вашого життя, навіть тоді, коли вас немає вдома. Як ви одягаєтесь, як розмовляєте з іншими людьми, як ви радієте або сумуєте, як поводитесь з друзями і ворогами, як ви смієтесь, читаєте газету, – все це має для дитини велике значення» [2].

Проблемами становлення особистості підлітка, особливостями кризових проявів та конфліктності займалися Г. Костюк, М. Мід, К. Левін, Бенедикт та ін. В сфері виділення головних потреб підлітків працювали Л. Фестінгер, Д. Кун, Д. Коулмен, В. Собкін, В. Каган та ін.

Метою статті є висвітлити вплив стилів сімейного виховання і видів батьківських установок, які сприяють формування у дітей позитивних емоційних ставлень, адекватної самооцінки, навичок міжособистісного спілкування.

Виклад основного матеріалу. Підлітковий вік характеризується, насамперед, гормональними змінами в організмі, переживанням невпевненості, амбівалентністю соціального статусу (вже не дитина, але ще й не доросла людина), що знаходить свій вияв у поведінці. Саме цьому віку притаманна криза авторитетів. Дорослі, які користувалися авторитетом у дитини, втрачають його у підлітка, оскільки ті вже прагнуть незалежності.

Підлітки шукають себе, ставлячи перед собою одвічні питання: Хто я? Яким я хочу стати? Яким мене бачать інші? Деякі з них сумніваються в тому, що мають власну індивідуальність й сприймають себе як «копію» іншої людини. Саме з цього побоювання бере початок неприйняття існуючих соціальних еталонів, зокрема, батьківських. Відповідно до цього, підлітки починають шукати авторитети серед своїх однолітків. Як бачимо, криза авторитетів є нормою, а підлітковий негативізм, опозиційне ставлення до дорослих – закономірним явищем, що пов'язане із віковим розвитком.

Ці зміни викликають у батьків певну реакцію, ведуть до

посилення контролю за сином чи донькою-підлітком, що в свою чергу знаходить у тих певний відгук, адже підлітку інколи важко вирішити суперечність між потребою в самоствердженні та вимогами батьків. Процес «з'ясування стосунків» поступово загострюється і згодом по-різному знаходить своє розв'язання. Інколи може виникнути тривале протистояння. Взаємини між членами родини з-поміж усіх людських стосунків виступають як найбільш тривалі та глибокі. Вони включають, головним чином, чотири види відносин. Психофізіологічні: біологічна спорідненість й сексуальні стосунки у дорослому віці. Психологічні: довіра, відвертість, турбота про інших та емоційна підтримка. Соціальні: певний розподіл обов'язків між членами сім'ї, статутні відносини та матеріальна залежність дітей від батьків. Культурні: сімейні зв'язки та стосунки, зумовлені традиціями, звичаями [2].

У межах кожного з перелічених видів стосунків між членами сім'ї можуть виникати та існувати як зовнішні так і внутрішні конфлікти. Проте відсутність зовнішніх конфліктів аж ніяк не заперечує наявність конфліктів внутрішніх, що переживає дитина, оскільки невирішеними, як правило, залишаються вікові завдання розвитку. Відбувається певна затримка у психосоціальному розвитку особистості, оскільки криза підліткового віку є нормативною і, до певної міри, обов'язковою.

В нормі ставлення до членів родини з боку підлітка найчастіше характеризується наступним чином. Підлітки виявляють свої нові здібності у формі критики, висловленні сумнівів, а також у протидії цінностям, установкам і діям дорослих. Часто це призводить до конфлікту з батьками, особливо якщо у сім'ї домінує авторитарний стиль виховання. У процесі соціалізації група ровесників значною мірою витісняє авторитет батьків. Домінування авторитету ровесників призводить до послаблення емоційних зв'язків із батьками та заміщенню їх взаємостосунками з іншими людьми, які безпосередньо впливають на думки та дії підлітка. Важливу роль відіграють особливості, пов'язані із зовнішнім виглядом підлітка і враженням, яке він справляє на інших. Відокремлення від батьків не має загального

всеохоплюючого характеру, оскільки певні сімейні цінності, погляди батьків, їх установки, на думку підлітків, мають право на існування [1].

Сім'я, однак, усе ж залишається важливим джерелом соціалізації підлітка, хоча її роль у цей період значно зменшується. Даний процес практично припиняється тоді, коли підліток набуває певної самостійності. Відповідно до враженості очікувань батьків їх ставлення до дітей може або прискорити процес відокремлення, або загальмувати його. Так, батьки, які переконані у несамоствійності своєї дитини й певні, що вона не здатна самоствійно контактувати з іншими людьми, усіляко перешкоджають її відокремленню від сім'ї. Через це процес відокремлення може тривати дуже довго й супроводжуватися гострими зовнішніми (міжособистісними) та внутрішніми (особистісними) конфліктами. Для більшості батьків, що мають дітей з психофізичними порушеннями, характерною є упевненість у тому, що їхні діти самі по собі нічого не варті й потребують постійної допомоги практично в усьому. Замість того, щоб стимулювати активність своєї дитини, батьки чинять їй перешкоди, усіляко обмежуючи дитячу активність. Водночас деяким батькам приємно усвідомлювати, що вони потрібні власній дитині, і це підносить їх у власних очах. Іноді дорослі виходять з того, що діти чимось повторюють їхній власний розвиток, внаслідок чого вони навантажують своїх дітей тими проблемами, які колись мали самі [5].

Впродовж всього періоду дорослішання батьки є для дитини надзвичайно значущими людьми, причому виступають для неї в різних «іпостасіях». Це, по-перше, джерело емоційного тепла і підтримки, без яких дитина відчуває себе беззахисною і безпорадною. По-друге, батьки – директивна інстанція, розпорядники життєвих благ, покарань і заохочень. По-третє, батьки – зразок, приклад для наслідування, втілення кращих особистих якостей, модель взаєностосунків з іншими людьми. По-четверте, батьки є джерелом знань, життєвого досвіду, друзями і порадиниками у вирішенні складних життєвих проблем. У міру дорослішання дитини співвідношення цих функцій і їх психологічна значущість змінюються [4]. Проаналізуємо роль батьків

в житті підлітка. Батьки як джерело емоційної підтримки. У підлітковому віці, як і на попередніх стадіях розвитку, сім'я зберігає своє значення як джерело емоційного тепла і підтримки. Ця підтримка особливо важлива, тому що підліток вступає у фазу інтенсивного формування Я-концепції, що нерідко супроводжується суперечливими переживаннями, межовими оцінками, гострим відчуттям неповноцінності, невмінням адекватно і конструктивно реагувати на невдачі. У цих умовах саме сім'я здатна забезпечити базисне відчуття безпеки, є джерелом постійної оптимістичної підтримки, що вселяє підлітку упевненість в своїх силах та джерелом спокійної, зваженої оцінки якостей підлітка, сприяє зниженню відчуття тривоги, що виникає у підлітка в нових або стресових ситуаціях.

Висновок. Важливими параметрами клімату, що впливають на формування рис підлітка є характер взаємовідносин між підлітками і їх батьками, який залежить від багатьох комплексно діючих факторів: рис особистості і поведінки батьків і самих підлітків, що мають значення в міжособистісних контактах, психолого-педагогічної компетентності батьків, загальної морально-емоційної атмосфери у сім'ї, застосовуваних батьками методів і засобів виховного впливу, ступеня задіяності підлітків в життєдіяльність сім'ї, врахування потреб підлітків, ступеня їх задоволення сім'ї. Суттєвим фактором формування тих чи інших особливостей особистості підлітка є наявність позитивного мікроклімату в сім'ї, довірливих взаємовідносин між її членами, наявність правильних манер спілкування та взаємодії.

Список використаних джерел :

1. Білоус С. І., Корнійчук В. П. Філософія освіти : навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2016. 176 с.
2. Гуревич Д. Т., Чекан О. С., Грибан О. М., Макарова В. В. Інновації : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 389 с.
3. Бутенко М. П., Качур В. П., Петренко С. В. Психологія : навч. посіб. / за ред. М. П. Дутко. Київ : ЦУЛ, 2017. 332 с.

4. Войтова Л. В. Соціально-педагогічна робота щодо профілактики насильства над дітьми в сім'ї. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2013. № 1. С. 79-86.

5. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю : навчальний посібник / наук. ред. та керівник проблем. групи Л. М. Вольнова. К. 2012. 275 с.

Кравчук О. П.
магістранта групи МСП-21
факультету педагогіки і психології
ТНПУ ім. В. Гнатюка

Петришин Л. Й., д. п. н., професор кафедри
соціальної роботи та менеджменту
соціокультурної діяльності ТНПУ

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З НЕПОВНИХ СІМЕЙ В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЛЯ

Актуальність теми дослідження. Соціалізація учнів являє собою складний безперервний процес, при якому, з одного боку, потреби окремо взятої особи адаптуються до потреб громадських, але ця адаптація не носить пасивний характер, що приводить до конформізму. З іншого, суспільство формує норми моралі і поведінки, педагогічно доцільних форм відносин між людьми у сім'ї, у школі, у позашкільних закладах, в інших оточуючих людину соціальних середовищах.

Позашкільна освіта вирішує питання емоційного, фізичного та інтелектуального розвитку особистості, формування її компетентностей.

Водночас позашкільна освіта сприяє забезпеченню потреб особистості у творчій самореалізації, її соціалізації, включенню в суспільні відносини, входженню у широкий світ. Тому коли ми беремо до уваги неповну сім'ю, то стає зрозуміло, що в даних типах сімей не

до кінця виконуються ті чи інші функції або ж навпаки, деякі функції втрачені або частково не можуть виконуватись, то в такому випадку, соціалізація дітей в умовах позашкілля відіграє важливу і одну з ключових ролей, адже позашкілля впливає на соціалізацію дитини і може частково замінити і доповнювати певні сімейні функції, які не до кінця виконують в сімейному середовищі.

Особливістю позашкільної освіти є забезпечення вільного часу особистості, її надання в позашкільних навчальних закладах та інших соціальних інституціях.

Метою статті є аналіз особливостей соціалізації дітей із неповних сімей в умовах позашкілля.

Виклад основного матеріалу. Поняття «соціалізація» (від латинського *socialis* - суспільний) все активніше використовується як наукова категорія представниками широкого спектра наук філософії, соціології, психології, політології, педагогіки й інших. Виникнення цього поняття в американській і французькій соціології відносять до кінця XIX століття і пов'язують з іменами американського соціолога Ф. Гіддінгса (1855-1931), який був американським соціологом і французького соціолога Г. Тарда (1843-1904) котрий був також соціологом і кримінологом і вважав, що соціальні явища за своєю природою є психічними.

Під соціалізацією в сучасній соціології зазвичай розуміють процес засвоєння індивідом зразків поведінки, психологічних механізмів, соціальних норм і цінностей, необхідних для успішного функціонування індивіда в даному суспільстві. Іншими словами, мова йде про придбання і нагромадження в процесі соціалізації індивідуального соціального досвіду, необхідного для нормальної життєдіяльності та взаємодії із соціальним оточенням в суспільстві.

Соціалізація охоплює всі процеси залучення до культури, комунікації і навчання, за допомогою яких людина набуває соціальну сутність і здатність брати участь у соціальному житті. У статті І. Кона і В. Ольшанського соціалізація визначається як «процес, у ході якого людська істота з визначеними особистісними задатками здобуває

якості, необхідні їй для життєдіяльності». На відміну від близьких до категорії «соціалізація» таких понять, як «розвиток» і «виховання», вона охоплює процес і результати взаємодії індивіда з усією сукупністю соціальних впливів. Таким чином, соціалізація виступає як процес взаємодії індивіда із соціальним оточенням. У цьому вбачається певний відхід від розуміння пасивної ролі індивіда в процесі соціалізації[1].

Для позашкільних навчальних закладів освіти характерні дві основні функції педагогічного процесу: початкова, що спрямована на задоволення інтересів дитини до відповідного виду діяльності та основна – в результаті якої дитина формується як соціальна особистість.

Кожен педагог-позашкільник вносить у методичну роботу щось своє, пов'язане зі своєю творчою індивідуальністю, захопленнями, досвідом, а також досвідом та інтересами дітей, надає їм можливість прояву ініціативи та творчості, особистої самостійності організованості. Залучення дітей до ефективної діяльності в позашкільних навчальних закладах, створення сприятливих психолого-педагогічних умов для розвитку їх творчих здібностей вимагає від педагогів застосування певних методичних прийомів та врахування індивідуальних особливостей вихованців. Це здійснюється в процесі соціалізації особистості.

Позашкільні навчальні заклади належать до тих закладів, які проводять роботу у вільний від шкільних занять час. Дозвілля дітей – це сфера, у якій особливо яскраво та повнокровно розкриваються їх природні потреби в свободі та незалежності, активній діяльності та самовираженні. В умовах дозвілля створюються неформальні колективи, що дають дітям і підліткам з неповних сімей можливість виступати в нових соціальних амплуа, займати ролі, що відрізняються від навчальної та пізнавальної діяльності. Дозвілля – особлива соціальна сфера, де діти задовольняють потреби в самоперевірці, самореалізації, самооцінці свого «Я», це зона активного спілкування, що задовольняє особисті інтереси, потреби в контактах [1].

Можна виділити наступні види соціально-педагогічної роботи в позашкільному навчальному закладі, які сприятимуть соціалізації дітей з неповних сімей:

- створення умов для здобуття додаткової освіти дітьми та підлітками шляхом їх участі в конкретно обраних видах діяльності, задоволення їх потреб в професійному самовизначенні, відповідно до їх інтересів та здібностей;
- організація разом із дітьми та підлітками їх змістовного дозвілля.
- сприяння впровадженню нових форм, методів і засобів навчання і виховання, широке використання методу колективних творчих справ та ін.;
- створення системи пошуку, розвитку, юних талантів і обдарувань для формування творчої та наукової еліти в різних галузях знань і суспільного життя; стимулювання творчого самовдосконалення дітей та молоді [2, с. 24].

Визначальним теоретичним концептом компетентнісного підходу до виховання дітей та учнівської молоді у позашкільних навчальних закладах є врахування того, що саме ці заклади, як ніякі інші в освітній системі держави, з одного боку, забезпечують рівні стартові можливості для кожної дитини не лише у навчанні, але й у вихованні та розвитку, а з іншого – реалізацію кожною дитиною своїх потенційних можливостей, творчих здібностей, інтересів і потреб. Відтак, ефективний розвиток та формування особистості у навчально-виховному процесі позашкільного навчального пов'язується нами з оптимальним конструюванням навчально-виховного змісту, активними формами, методами та засобами його реалізації. За такого підходу, як зазначає І. Бех, «... утверджується спонтанна корпоративна організація, за якої окремий суб'єкт підпорядковується певним колективним цілям, що і визначає успішність його досягнення» [3, с. 19].

Схожу за своєю сутністю думку висловив Р. Мей, який розглядав процес формування й розвитку особистості як процес життєдіяльності вільної, духовно збагаченої й соціально інтегрованої особистості [4].

Актуальною в цьому контексті є думка В. Сухомлинського, що «...підліток стає справжньою людиною лише тоді, коли він уміє пильно вдивлятися не тільки в навколишній світ, а й у самого себе, коли він прагне пізнати не тільки речі і явища навколо себе, а і свій внутрішній світ, коли сили душі спрямовані на те, щоб зробити самого себе кращим, досконалішим» [3, с. 229].

Висновки. Таким чином, проаналізувавши особливості соціалізації дітей з неповних сімей в умовах позашкілля ми дійшли висновку, що позашкільна діяльність відіграє важливу роль у соціалізації дітей з неповних сімей, шляхом залучення їх до певного роду занять, які позитивно сприяють на їх розвиток. Тим самим позашкільна освіта – цілеспрямований процес і результат навчання, виховання, розвитку та соціалізації особистості у вільний час у позашкільних навчальних закладах та інших соціальних інституціях, які позитивно впливають на їх розвиток цінностей і норм поведінки в цій роботі виступало як елемент цілеспрямованої соціалізації учнів.

Список використаних джерел:

7. Особливості соціалізації дітей у неповних сім'ях 2015. URL : https://knowledge.allbest.ru/sociology/3c0b65635b2bc79b5c43a89421316c37_0.html (дата звернення 29.10.2022).

8. Боровська О. В. Створення умов успішної соціалізації вихованців у закладі позашкільної освіти / Олена Валентинівна Боровська. 2018. 34 с.

9. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. Посіб. / І. Д. Бех. К. : Академвидав, 2012. 256 с.

10. Rodgers C. R. Person to person / C. R. Rodgers, B. Stevens // *The problem of being human*. N.Y. : Simon and Schuster. 1967. V. 5. P. 341–384.

11. Мей Р. Искусство психологического консультирования : пер. С англ. / Р. Мей. П. Класс, 1994. 144 с.

Креховець Ю. В.
магістрантка групи мСП-17
факультету педагогіки і психології
ТНПУ імені В. Гнатюка

Олійник Г. М., к. п. н., доцент кафедри
соціальної роботи та менеджменту
соціокультурної діяльності ТНПУ

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність теми дослідження. В умовах сучасної цивілізації, в зв'язку з кризою духовності, розвитком технократичного мислення виявляється дуже важливим зосередити увагу на проблемах розвитку творчих здібностей. Адже наше суспільство потребує гармонійно розвинутих, творчо мислячих особистостей.

Саме завдяки соціокультурній діяльності, яка є основоположною в культурному підґрунті та виступає у філософії окремою суспільною сферою, доведено, що на сьогодні нею пронизано практично все. Її мінливі традиції, довга історія та багатогранні засоби не лише допомагають соціалізації та збереженню генетичного коду, але якнайповніше зможуть розвинути та розкрити творчі здібності у підлітковому віці. Підлітки, як фундатори майбутнього, перебуваючи ще на маргінальному періоді життя, повинні прагнути до розвитку свого творчого світогляду. Творча людина ламає всілякі звичні стереотипи бачення світу, доходить до відкриття нестандартних унікальних способів пізнання, виробництва, дозвілля.

Метою статті є дослідження суті категорій «творчість» та «творчі здібності» та застосуванню засобів СКД в творчому розвитку особистості.

Виклад основного матеріалу. Становлення невідомого, що підлягає вивченню ґрунтується на виробленні категоріально-понятійного апарату. На сьогодні не існує одного та достовірного визначення поняття «творчість». Кожен науковець тлумачить це твердження по-різному. Одні опираються на свій власний досвід та переконання, інші - на наукові праці попередників. Найбільш узагальнену класифікацію різних підходів і визначень творчості розробив П. Торренс. Він визначив п'ять типів значень творчості [2, с. 6-8; 3].

До першого типу він відносить визначення, які ґрунтуються на новизні, як критерію творчості. Торренс вважав, що в будь-яке твердження покладено ефект створення чогось нового і невідомого до певного моменту. Разом з цим, різні автори мають свої погляди. Так, дослідник М. Генле вважав творчим рішення, якщо воно поєднане із гармонією природи. М. Стайн визнавав, що новизна повинна охоплювати терміни культури і підтримуватися сучасниками [2, с. 6].

До другого типу досліджуваної категорії він відносить визначення, в яких творчість протиставляється конформності. До цього ж типу відносяться визначення Р. Крачфілда і Р. Уілсона. Вони вважали, що будь-який творчий процес повинен нести в собі оригінальність та новий погляд на проблему. За відсутності цих критерій діяльність не може вважатися творчою. Є. Старквезер уважав, що творчу людину не сковує конформізм, чи нонконформізм, її позиції нейтральні і відображають золоту середину між одним та іншим [2, с. 7; 7; 8].

До третього типу зараховуються визначення, що охоплюють поняття процесуальності. Ч. Спірмен вважав, що творче мислення встановлює зв'язки між неусвідомлюваним та усвідомлюваним. Г. Уоллес виділив чотири «кроки» творчого процесу: підготовка, інкубація, осяяння, перегляд. П. Торренс підтвердив позицію Уоллеса і

ТИПУ MAGISTERIUM

засвідчив, що дані кроки зберігаються при будь-якому систематичному методі навчання метою якого є розвиток творчого мислення. Я. Пономарьов визначив творчість, як «взаємодію, що веде до розвитку». Після низки досліджень П. Торенс запропонував визначити творчість, як процес, аргументуючи свою думку наступним чином: «визначення творчості, як процесу дозволить ставити різні запитання щодо того, якого типу особою потрібно бути, щоб реалізувати даний процес, яке середовище буде цьому сприяти і які висновки та результати слідуватимуть» [2, с. 7].

До четвертого типу відноситься підхід що стосується поєднання розумових здібностей з творчими здібностями, що підтверджується думкою Дж. Гілфорда, який охарактеризовує творчість поняттям розумових здібностей, що продукують творче досягнення. Такий підхід дозволяє разом з підходом процесуальності конкретизувати творчість через поняття «творче мислення». Дж. Гілфорд, крім даного твердження виокремив поняття «дивергентне мислення», яке характеризується безліччю ідей та знайденням нових рішень на основі вже існуючих даних [2, с. 8].

Стосовно п'ятого типу слід зауважити, що він ґрунтується на визначенні рівнів творчості, серед яких А. Тейлор виокремив такі рівні творчості:

- експресивну творчість: спонтанне малювання у дітей;
- продуктивну творчість: обмежується та контролюється вільною грою, продукує наукові і художні продукти;
- інвентивну (винахідницька) творчість: виявляється в нестандартному підході до виборі методів, техніки та обладнання;
- інноваційну творчість: покращення чогось застарілого використовуючи нові методи;
- творчість, що є причиною створення зовсім нового уявлення, концепції, яка в майбутньому використовуватиметься для теоретичних і практичних цілей та слугуватиме фундаментом для нових теорій [2, с. 8].

Відповідно до висвітлених концепцій, можна висунути твердження, що творчість людини – це складне явище, воно є доволі багатогранним та суперечливим і охоплює чимало сфер людського буття. На відмінну від цього, творчі здібності – це індивідуально-особистісні якості людини, які визначають успішність виконання нею творчої діяльності різного роду [3, с. 200; 4].

На перший погляд може здаватися, що розвиток творчих здібностей є дуже складним, або навіть недосяжним процесом, але насамперед це не зовсім вірна думка, так як при виокремленні правильних методів та створенню відповідного середовища - цей процес триватиме з великим задоволенням на швидкою результативністю.

Хочемо звернути увагу на те, що одним із найкращих та дієвих методів для розвитку творчих здібностей в підлітковому віці є застосування соціокультурної сфери. У суспільній практиці соціокультурну діяльність можна описати як різнопланову сферу, адже вона спрямована на вирішення важливих потреб особистісного та суспільного розвитку. Головним її об'єктом є людина, адже саме вона виступає центральною постаттю соціалізації, виховання та інкультурації, основним замовником дозвілля та споживачем культури [3; 6; 7].

Ми вважаємо, що в процесі розвитку творчих здібностей особистості слід враховувати різноманітність соціально-культурної діяльності, серед якої можна виокремити її засоби, які матимуть значення для розвитку творчих здібностей: художньо-виразні засоби, хореографія, спів, драматургія; образотворчі, технічні, матеріальні, фінансові засоби; основне місце займають засоби масової інформації (ЗМІ).

Разом з тим важливим атрибутом і фундаментальним складником соціокультурної сфери є дозвілля, яке дозволяє активно розвивати творчу діяльність особистості. В Українському педагогічному словнику «дозвілля» є вільним від обов'язкової діяльності часом [1]. Його слід розуміти не лише, як час для відпочинку від будь-якої справ,

а як можливість завдяки якій можна сприяти навчанню, вихованню та саморозвитку. Соціальний педагог у своїй праці має можливість використовувати різні форми дозвілля при розвитку творчих здібностей. Дозвілля – саме по собі є творчістю, адже певні її форми передбачають використання креативності та нестандартного мислення.

Загалом культура є чудовим атрибутом для творчості у будь-яких її проявах. Вона не лише виховує особистість, але й заставляє замислитися над буттям, побачити відмінні особливості та вчить соціалізації і розвитку. За допомогою соціокультурної діяльності можна створити неупереджену обстановку, яка сприятиме кращому розкриттю особистості, зняттю бар'єру зажатості і захищеності.

Використовуючи соціально-культурну діяльність у роботі соціальний педагог має можливість домогтися результатів усіх вищезазначених рівнів творчості виокремлених А. Торенсом [2, с. 6-8].

Висновок. Отже, досліджуючи поняття творчості нами визначено, що вона має п'ять типів, відповідно яким різні науковці тлумачить цей термін по-різному. На думку більшості із них, творчість – це існування нестандартного мислення та важливості його розвитку.

Дійсно, соціокультурна діяльність, як феномен сучасності є одним із найкращих методів за допомогою якого соціальний педагог може активно розвивати творчість та творчі здібності особистості, що допоможе здобути найкращий результат в становленні творчого світогляду, збагаченні творчого потенціалу та розвитку творчих здібностей, а також розкритті культурної сфери з нової точки зору.

Список використаних джерел :

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник, 1997. 100 с. URL: <https://hum.edu-lib.com/szbrannoe/goncharenko-s-u-ukrayinskiy-pedagogichniy-slovník-onlayn> (дата звернення: 01.11.2022).

2. Карпенко Н. А. Психологія творчості. Навчальний посібник. Львів. 2016. 156 с. URL:

<http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/347/1/96.pdf> (дата звернення: 01.11.2022).

3. Кочубей Н. В. Соціокультурна діяльність. Навчальний посібник, університетська книга. Суми. 2015. 122 с. URL: <https://kmaesm.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/kochubej-n.v.-2015-socziokulturna-diyalnist.pdf> (дата звернення: 01.11.2022).

4. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. Житомир. 2006. 320 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/2799/1/monographiya.pdf> (дата звернення: 01.11.2022).

5. Психологія творчості. Навчальний посібник. Івано-Франківськ. 2007. 448 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk758535.pdf> (дата звернення: 01.11.2022).

6. Петрова І. В. Дозвілля в зарубіжних країнах. Київ. 2005. 408 с. URL: https://lvkm.com.ua/images/Docs/20_21_Dustancijne_navchanny/85.pdf (дата звернення: 01.11.2022)

7. Петришин Л. Й. Технологічний аспект формування креативності фахівців соціальної сфери у контексті фахової підготовки. *Педагогічні технології в сучасних наукових дослідженнях: досвід та інновації: колективна монографія* / за ред. С. Харченка; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Старобільськ: ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2017. 372 с., С. 53-98.

8. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: Підручник Київ. 2006. 344 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/7585/1/87.PDF> (дата звернення: 01.11.2022).

Кузь А. В.
студентка групи СР-41
факультету педагогіки і психології
ТНПУ ім. В. Гнатюка

Олійник Г. М., к. п. н., доцент кафедри
соціальної роботи та менеджменту
соціокультурної діяльності ТНПУ

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Актуальність теми дослідження. Соціальна робота, за своєю суттю, є гнучкою професією. Репертуар її форм, методів та технологій постійно оновлюється. Розвиток ідей інформаційного суспільства та відповідних інформаційних засобів також зумовив осучаснення практики соціальної роботи.

Економічні перетворення, що відбуваються на сучасному етапі становлення української державності, а також процеси демократизації та розбудови громадянського суспільства, супроводжуються трансформацією суспільного життя, змінами в соціальній сфері. Нові суспільно-економічні відносини значною мірою впливають на формування соціальної політики, діяльність різних соціальних інститутів.

Для успішного соціального розвитку суспільства, розвитку ідей правової держави, де висуваються соціальні пріоритети на перший план і створюються рівні можливості для всіх громадян, в умовах сьогодення дуже важливо зосередити увагу на вирішенні проблем забезпечення соціальних гарантій і соціального захисту населення, створенні можливостей для адаптації незахищених верств в соціальному середовищі: сім'ї, шкільному колективі, територіальній громаді, суспільстві. Ці завдання можуть бути успішно вирішені лише за умови створення дієвих та ефективних у своїй діяльності соціальних служб, активної участі в соціальній роботі фахівців соціальної сфери

та власне користувачів соціальних послуг [3]. Інформаційні технології є невід'ємною частиною сучасного світу, вони значною мірою визначають подальший економічний та суспільний розвиток людства. У цих умовах революційних змін вимагає й система навчання. Інформаційні технології, ІТ – сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, опрацювання, зберігання, розповсюдження, показу і використання інформації в інтересах її користувачів [5].

Метою статті є розкриття теоретичних основ використання нових інформаційних технологій у діяльності соціального працівника.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні відбуваються суттєві зміни в соціокультурних реаліях, зумовлені впровадженням нових інформаційних технологій у суспільне життя. Інформаційні технології стали невід'ємною частиною сучасного світу, вони значною мірою впливають на подальший економічний та суспільний розвиток людства. Це обумовлює необхідність всебічного вивчення надсучасних інформаційних технологій, комунікації, осмислення трансформаційних процесів, що відбуваються в системі комунікацій. Тому й діяльність соціальних працівників також пов'язана із необхідністю використовувати у своїй роботі візуалізовані засоби представлення інформації в електронній формі.

Сучасний фахівець соціальної сфери має глибоко усвідомлювати місце і роль професійної комунікації в соціальних процесах. Зокрема, неможливо усвідомити діяльність соціального працівника без застосування сучасних інформаційних технологій у процесі соціальної роботи.

Інтернет-простір є засобом формування специфічного різновиду комунікацій – Інтернет-комунікації. Сьогодні гостро постала проблема використання соціальних мереж, що на даний час поглинули увесь Інтернет-простір [2].

Сучасні науковці наголошують, що саме комунікація є найважливішим явищем глобального комунікативного суспільства, а не його економічна сфера, а соціум – це світ спілкування, у якому нові

інформаційні засоби стають найважливішими інструментами орієнтації людини у світі та у взаємодії людей між собою. Тому сьогодні дуже важливо забезпечити своєчасну і безперервну підготовку працівників соціальної сфери щодо роботи в Інтернеті, в мережових віртуальних співтовариствах тощо.

Комунікаційні можливості, які надає Інтернет (участь у проєктах, пошук необхідної інформації, листування, прослуховування музики, перегляд відео, спілкування у соціальних мережах, обмін медіа-файлами, ігри і т.д.), розкривають перед працівниками соціальної сфери безліч можливостей для самовираження й самореалізації. Також варто погодитися, що віртуальність забезпечує розширення пізнавальних практик, зростання значення візуального мислення, можна навіть говорити сьогодні про так званий «мозковий штурм» завдяки інформації, яка поширюється мережею Інтернет. Можна констатувати, що ресурси комп'ютерних комунікацій відкривають можливості для діалогу віддалених у просторі суб'єктів.

З огляду на те, що комунікативний процес не зводиться лише до обміну інформацією, а ще й передбачає трансформацію цієї інформації в соціально значущі індивідуальні, групові чи масові дії, то для соціального працівника якраз така трансформація і є головною метою дослідження, де сам комунікаційний процес становить лише нагоду для дослідження [3]. Соціальний працівник повинен бути знайомий з основними офіційними сайтами щодо своєї професійної діяльності. Так, наприклад:

<http://www.psyua.com.ua/> – сайт створений для професійної діяльності психологів та соціальних працівників/соціальних педагогів системи освіти. Даний сайт корисний не тільки цікавою та корисною інформацією для фахівців, але на ньому можна знайти законодавчу базу, інформацію про діяльність Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи системи освіти, оголошення про проєкти, звіти тощо;

<http://www.mlsp.gov.ua/> – офіційний сайт Міністерства соціальної політики України, де розкриваються основні законодавчі

документи у сфері соціальної політики, що стосуються діяльності соціального працівника з різними категоріями населення;

<http://dsmsu.gov.ua> – офіційний сайт Міністерства молоді та спорту України, де висвітлюється інформація про діяльність у сфері державної соціальної молодіжної політики (законодавчі акти, новини, оголошення та вакансії, контактна інформація, напрями діяльності, співпраця);

Звичайно, що подати аналіз та характеристику усіх сайтів неможливо. Так наприклад, існує велика кількість спеціалізованих сайтів, що об'єднують окремі категорії населення, які потрапили у складні життєві обставини чи мають психічні чи фізичні відхилення у розвитку, Інтернет-сторінки для обдарованої молоді, ВІЛ-інфікованих тощо.

Також є окремі сторінки соціальних інститутів, з якими може співпрацювати соціальний працівник: спеціалізовані служби, служби для сім'ї, дітей та молоді; служби у справах дітей, громадські організації різних регіонів України та за її межами. На цих сторінках соціальний працівник може віднайти здобутки їхньої діяльності, інформацію про заходи, які організуються, контактну інформацію, ряд послуг, які можуть надаватися ними, нормативно-правові документи, методичні рекомендації щодо різних видів діяльності у соціальній сфері тощо.

Сьогодні соціальні мережі стали основним засобом спілкування, підтримки, розвитку соціальних працівників, спільного пошуку, зберігання, редагування та класифікації інформації, обміном медіаданими. Скориставшись даними системами соціальний працівник може надсилати необхідну інформацію, проводити консультації, здійснювати просвітницьку роботу з різними категоріями населення, що потребують його підтримки, зокрема обдаровані діти, діти з особливими потребами, діти з неблагополучних та багатодітних сімей, сім'ї переселенців, люди похилого віку та інші. Найбільш часто використовуваними соціальними мережами та співтовариствами є «Фейсбук», «Інстаграм», «Телеграм», «Мій світ» та інші. Для більш

ефективної роботи соціальний працівник може створити власний спеціальний персональний веб-сайт, Інтернет-сторінку в соціальних мережах, електронну пошту тощо.

Соціальний працівник сьогодні має можливість брати активну участь у різних онлайн-режимах. За адресною спрямованістю повідомлень і часом реакції, відповіді на них розрізняють системи особистого й колективного листування; за часом реакції на відправлене повідомлення – системи інтерактивного спілкування (синхронного режиму зв'язку «on-line») й відстроченого (асинхронного режиму зв'язку «off-line»). Серед комп'ютерних систем підтримки міжособистісної комунікації виокремлюють такі їх типи:

1) інтерактивне особисте листування. До нього відносять чат (chat), коли повідомлення, що набирається одним із учасників діалогу, автоматично відображається і на моніторі іншого учасника, на яке він у такий самий спосіб відповідає, продовжуючи діалог;

2) відстрочене особисте листування. До нього належить електронна пошта (e-mail). Користувач набирає повідомлення і відсилає його адресату, який, отримавши його, за необхідності посилає відповідь;

3) колективне інтерактивне листування. Мається на увазі колективний чат, коли учасники колективного обговорення по черзі обмінюються репліками-повідомленнями;

4) відстрочене колективне листування. Основною його формою є електронні конференції (форуми). Повідомлення, що відсилається на конференцію, стає доступним усім її учасникам. Кожен учасник може відповісти на нього, підтримавши обговорення, а ще може ініціювати нові питання.

Вважаємо, що станом на сьогодні, особлива роль належить саме дистанційному навчанню, яке займає важливе місце щодо освіти соціальних працівників. Метою дистанційного навчання є забезпечення доступності та неперервності додаткової професійної освіти на засадах підвищення кваліфікації за місцем проживання фахівця. Звичайно, переваги дистанційного навчання полягають у його

індивідуальному графіку навчання, широкому полі для творчої самореалізації.

На сьогодні широкого вжитку набув один із найпоширеніших методів дистанційного навчання – вебінар. Цей термін утворено від слів «web» та «seminar» і застосовується для позначення різних онлайн заходів: семінарів, конференцій, дискусій, зустрічей, презентацій, а в деяких випадках – тренінгів та мережових трансляцій тих чи інших подій. У ході вебінару зв'язок між учасниками підтримується через Інтернет за допомогою встановленого на комп'ютері або спеціального веб-додатку [1]. Незважаючи на певні недоліки вебінарів (обмежена можливість у тренуваннях, особистий контакт, робота з особистими якостями, відсутність гарантії конфіденційності, не завжди висока якість зв'язку тощо) він має і свої переваги, такі як економія часу і коштів учасників та організаторів, масштабність аудиторії, доступ до різних допоміжних бібліотек, архівація (створення електронних курсів).

Надзвичайно важливий елемент електронної бібліотеки у соціальній сфері. Пізнавальна діяльність в Інтернеті являє собою пошук інформації як за ключовими словами, так і через перехід від одного гіпертекстового посилання до іншого – таке «ходіння» по посиланнях отримало назву «навігація». Сьогодні ефективний пошук інформації для соціального працівника пропонує використання можливостей широко представлених в Інтернеті спеціальних пошукових систем (наприклад: Google, ukr.net та ін.) [1]. При цьому в Інтернеті можна знайти інформацію абсолютно різного роду і якості: від монографій, наукових статей, періодичних видань і законодавчих актів до домашніх сторінок клієнтів. До теперішнього часу велике поширення на теренах "Всесвітньої павутини" отримали всілякі пізнавальні та освітні ресурси: Інтернет-енциклопедії та довідники, навчальні курси, електронні бібліотеки, мережові картинні і фотогалереї та ін.

Соціальний працівник повинен формувати свою електронну бібліотеку, яку він може накопичувати знову ж таки з різноманітних

сайтів, де можна скачати книги, методичні поради, рекомендації, посібники, програми, статті тощо.

Висновки. Отже, сучасні інформаційні технології виникають як спосіб вирішення протиріч між накопиченням та збільшенням об'єму знань з однієї сторони і можливостями та масштабами їх соціального використання, з іншої.

З однієї сторони, нові інформаційні технології виступають як засіб переробки знань в інформаційний ресурс суспільства, з іншої – це засіб реалізації соціальних технологій і перебудови їх в соціально-інформаційні технології, які вже безпосередньо використовуються фахівцями в соціальній сфері.

Таким чином, можна констатувати, що Інтернет у професійній діяльності соціального працівника набув такого розвитку, що став одним із найпотужніших різновидів комунікації і засобів впливу як на думки (свідомість), так і на дії індивідів та груп самих працівників соціальної сфери.

Список використаних джерел:

1. Вахула Б. Я. Соціальні інтернет-мережі, їхні функції та роль у формуванні громадянського суспільства *Вісник Львівського університету*. Львів, 2012. Вип. 6. С. 311–319.

2. Кондрашова С. А. Інформаційні технології в управлінні : навч. посіб. К. : МАУП, 1998. 136 с.

3. Мельничук І. М. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій : монографія. Тернопіль : Економічна думка, 2010. 326 с.

4. Мельничук І. М. Формування професійної ідентичності майбутніх соціальних працівників в умовах тренінгу. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки* : зб. наук. пр. / редкол. : Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя : Вид-во Гуманітарного ун-ту «Запорізький інститут державного та муніципального управління», 2008. Вип. 48. С. 214–221.

5. Швачич Г. Г., Толстой В. В., Петречук Л. М., Іващенко Ю. С., Гуляєва О. А., Соболенко О. В. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології: Навчальний посібник. Дніпро: НМетАУ, 2017. 230 с.

Кузьма К. Б.
магістрантка групи мСП-17
факультету педагогіки і психології
ТНПУ імені В. Гнатюка

Лещук Г. В., к. п. н., доцент кафедри
соціальної роботи та менеджменту
соціокультурної діяльності ТНПУ

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ПРОФІЛАКТИКИ НАСИЛЬСТВА

Актуальність теми дослідження. Насильство над дітьми спостерігається в різноманітних соціальних інститутах: сім'ях, садочках, школах, різних мікросередовищах, в яких можуть перебувати діти.

Сучасна соціальна педагогіка визначає насильство як соціально-психологічне явище, пов'язане із застосуванням фізичної сили чи психологічного впливу, що є протиправним волевиявленням особи чи групи людей над іншими.

Метою статті є висвітлення особливостей соціально-педагогічної роботи з профілактики насильства.

Виклад основного матеріалу. Соціально-педагогічну роботу в закладах освіти з профілактики насильства щодо дітей розглядають як вид соціально-педагогічної діяльності, що реалізується педагогічним колективом.

Соціально-педагогічна робота спрямована на попередження та своєчасне виявлення насильства, подолання та усунення факторів ризику насильства; систему заходів, спрямованих на надання

допомоги дитині, яка постраждала від насильницьких дій [5, с. 653-655].

Розрізняють первинну, вторинну та третинну профілактику. Оскільки дитина, проводить тривалий час в закладі, то постає питання здійснення наперед первинної профілактики в формі інформаційно-просвітницьких заходів: тренінгів, лекцій, конкурсів тощо для запобігання насильства щодо дітей [7, с. 45].

Мета первинної профілактики полягає у формуванні в дитини адаптивного, активного, високоідейного життєвого стилю, що забезпечує задоволення потреб, реалізацію прав і здійснення побажань [1, с. 628 - 630].

У вторинну профілактику насильства щодо дітей включають заходи, спрямовані на раннє виявлення ситуацій, які можуть спровокувати появи насильства щодо неповнолітніх; подолання, виявлення та усунення факторів, що сприяють скоєнню насильства конкретними особами.

Вторинна профілактика насильства передбачає зміну ставлення як до оточення так і до себе, формування відповідного досвіду поведінки у ситуаціях, що можуть призвести до насильства, при цьому профілактика неприпустимого поводження з дітьми можлива лише у поєднанні функцій покарання кривдників, соціальної підтримки родини та психологічної роботи з усіма учасниками насильницьких стосунків: агресорами та постраждалими.

Третинна профілактика має за мету реабілітацію, терапію та інтеграцію в суспільство дітей, які постраждали від насильства; включає засоби втручання після здійснення насильницьких дій, спрямовані на попередження повторення жорстокої поведінки агресора.

Загалом соціально-педагогічна профілактична робота з дітьми, які зазнали насильства може здійснюватися як на особистісному, сімейному так і соціальному рівнях [1; 2; 3, с. 150 - 152]

Під час здійснення профілактичної соціально-педагогічної роботи з дітьми, які зазнали насильства у закладах освіти необхідно

формувати культуру толерантності, гуманний світогляд, плекати лояльні стосунки як в сім'ї, так і в соціумі в цілому.

У контексті взаємодії сім'ї та загальноосвітніх навчальних закладів з питань розвитку особистості дитини, профілактична робота повинна бути спрямована на розв'язання завдань, які, базуються на особливостях профілактики негативних явищ [4, с. 639 - 641]:

- прогнозування ймовірних ускладнень в розвитку особистості та її стосунках з ровесниками і вчителями у зв'язку із порушеннями в структурі та функціонуванні сім'ї;

- визначення педагогічних, психологічних та соціально-психологічних умов за яких можна було б запобігти таким ускладненням;

- проведення спеціальних заходів, які б сприяли реалізації завдань соціально-педагогічної профілактики: проведення опитувань, психологічних консультацій, тренінгів. У процесі здійснення соціально-профілактичної роботи з дітьми можуть використовуватися різні форми: ігри, міні-лекції, бесіди, перегляд відеофільмів, вікторини, розповіді, вебінари, квести, стріми.

В умовах становлення нової української школи стоїть завдання забезпечити умови для самоактуалізації, самовизначення та самореалізації особистості учня у навчально-виховній діяльності. Умовою успішного виконання вищезазначеного виступають гармонійні, сприятливі відносини учня з однолітками [6, с. 709 - 712], при цьому зміст роботи соціального педагога з попередження жорстокого поведіння серед школярів у дитячих колективах повинен бути спрямований на:

- просвіту дітей: інформування про права дітей і дорослих, педагогів, медиків тощо; пояснення сутності жорстокої поведінки та насильства; як оберігтися від насильницьких дій;

- практичне формування відповідних навичок: вміння протистояти насильству й жорсткому поведінню: навички толерантного поведіння толерантності в сім'ї, мікросередовищі, навчальному закладі;

- спрямування дітей на самодопомогу в ситуаціях жорстокого поводження через надання інформаційних послуг про організації та установи, які здатні вирішити такі проблеми; оптимізація позакласної виховної роботи розвиток волонтерського руху [2, с. 81].

Висновок. Підсумуємо, що особливостями соціально-педагогічної роботи з профілактики насильства є: прогнозування ймовірних ускладнень в розвитку особистості та її стосунках з ровесниками і вчителями, визначення педагогічних, психологічних та соціально-психологічних умов загальноосвітніх закладів, проведення спеціальних заходів, які б сприяли реалізації умов успішної життєдіяльності кожної особистості.

Зауважимо, що соціально-педагогічна робота з профілактики насильства – це різновид соціально-педагогічної діяльності, що здійснюється рядом уповноважених структур, і спрямований на попередження, подолання, та усунення чинників ризику виникнення насильства.

Список використаних джерел :

1. Веретенко І. Соціально-педагогічна робота з профілактики насильства щодо дітей. Дитинство без насилля : суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей. 2014. 802 с.
2. Войтова Л. В. Соціально-педагогічна робота щодо профілактики насильства над дітьми в сім'ї. *Соціальна педагогіка : теорія та практика*. 2013. № 1. 94 с.
3. Гайдамашко А. І. Агресія і насильство : змістовий і соціально-педагогічний контекст. Шляхи модернізації вищої освіти в контексті євроінтеграції. 2008. 802 с.
4. Голованова Т. Теоретичні дослідження підготовленості майбутнього соціального педагога до попередження насильства щодо дитини в сім'ї. Дитинство без насилля : суспільство, школа, сім'я на захисті прав дітей. 2014. 802 с.

5. Заредінова Е. Профілактика насильства серед підлітків як соціально-педагогічна проблема. Дитинство без насилля : суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей. 2014. 802 с.

6. Петрович В. Організація соціально-педагогічної роботи щодо попередження й подолання насильства у сім'ях учнів. Дитинство без насилля : суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей. 2014. 802 с.

7. Юрків Я. І. Діяльність соціального педагога з попередження насильства в сім'ї. *Соціальна педагогіка : теорія та практика*. 2013. № 3. 110 с.

Ластовицька М. М.

магістрантка групи змСП-21
факультету педагогіки і психології
ТНПУ імені В. Гнатюка

Олексюк Н. С .д.п.н., професор кафедри
соціальної роботи та менеджменту
соціокультурної діяльності ТНПУ

ДІТИ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах війни, що триває в Україні сьомий рік поспіль, одним із найважливіших завдань соціально-педагогічної роботи є надання допомоги учасникам бойових дій та членам їх сімей, в тому числі – дітям. Адже участь військовослужбовців у бойових діях, її наслідки (психологічні, фізичні) та постійне емоційне напруження призводять до перетворення цієї категорії населення у одну із соціально най вразливіших [1]. Надзвичайну увагу варто приділяти саме дітям також з огляду на обмеженість їх життєвого досвіду, вразливість та незрілість дитячої психіки. Для дитини непросто зрозуміти, що сталося в родині, місті, країні, що часом призводить до переживання безпорадності, тривоги,

навіть до виникнення стресових розладів, а тому вимагають підвищеної соціальної уваги та організації системи соціальної (соціально-педагогічної) допомоги й комплексної реабілітації [3].

Попри наявність в Україні законодавчих і нормативно-правових документів щодо здійснення соціального захисту дітей учасників бойових дій та надання їм відповідної допомоги (Закони України «Про додаткові заходи щодо соціального захисту учасників АТО», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»), вивчення різних їх аспектів вітчизняними (В. Алещенко, Н. Бочкор, Ю. Бриндіков, О. Караман, Л. Ковальчук, К. Левченко, Н. Олексюк, Н. Пономаренко, О. Савченко, В. Турбан, О. Хміляр та ін.) й зарубіжними дослідниками (С. Вільямс, Л. Калхун, Р. Лауфер, В. Холл та ін.) вважаємо за можливе констатувати, що зміст соціально-педагогічної роботи з дітьми учасників бойових дій, особливості її здійснення, умови ефективності і ін. на сьогодні вивчені недостатньо.

Метою нашої статті є характеристика соціальної категорії «діти учасників бойових дій» та обґрунтування змісту соціально-педагогічної роботи з цією категорією дітей.

Виклад основного матеріалу. Згідно чинного законодавства, учасниками бойових дій є особи, які брали участь у виконанні бойових завдань по захисту Батьківщини у складі військових підрозділів, з'єднань, об'єднань всіх видів і родів військ Збройних Сил діючої армії (флоту), у партизанських загонах і підпіллі та інших формуваннях як у воєнний, так і у мирний час [1]. Діти осіб, визнаних учасниками бойових дій, мають право на пільги, встановлені чинним законодавством, на соціальні захист, підтримку та допомогу.

Аналіз наукової літератури дає змогу визначити основні проблеми, які можуть спостерігатися у дітей учасників бойових дій: невротичні реакції (стресове виснаження, порушення сну й апетиту, фобії); порушення когнітивних процесів (пам'яті, мови, мислення); емоційні (часті зміни настрою, страх і недовіра або агресія і дратівливість), поведінкові (усамітнення, протест), функціональні

(психосоматичні) розлади; комунікативні проблеми (не сформованість адекватних соціально-комунікативних навичок); порушення сімейної взаємодії [2].

Метою соціально-педагогічної роботи з дітьми учасників бойових дій є створення сприятливих умов, безпечного середовища, необхідних для розвитку та саморозвитку особистості, для задоволення їх законних інтересів і свобод, реалізації їх права на освіту, сприяння виходу зі складних життєвих обставин та адаптації до умов оточення. На нашу думку, соціально-педагогічна робота з дітьми учасників бойових дій повинна бути завершеною системою, що спирається на сформовану нормативно-правову базу, організаційну структуру, ефективна в застосуванні до різних вікових груп дітей і підлітків та передбачає взаємодію з людьми, які оточують дитину. Ця робота здійснюється у сфері сімейних відносин, сфері освіти та середовищі проживання дитини. При цьому повинен бути захищений, по-перше, певний рівень життя дитини (вітальні потреби, фізичне і психічне здоров'я), по-друге, гарантована безпека (фізична, економічна, соціальна), по-третє, право на самореалізацію і розвиток своїх здібностей та можливостей [3].

Діяльність соціального педагога з дітьми учасників бойових дій включає три основні складові: освітню, психологічну та посередницьку. Зміст соціально-педагогічної роботи з дітьми учасників бойових дій можна визначити через основні функції: профілактичну (використання різних профілактичних програм навчання учнів новим формам поведінки, виховання стресостійкості особистості, здатної самостійно, ефективно та відповідально будувати своє життя); консультативну (допомога в об'єктивному погляді на проблемну ситуацію, виборі альтернативних способів реагування, підтримка в момент прийняття рішення та ін.); діагностична (комплексне соціально-психолого-педагогічне дослідження, визначення рівня тривожності особистості тощо) [1; 3].

Враховуючи особливості сімей учасників бойових дій та основні проблеми, які можуть спостерігатися у дітей з них, нами виокремлено

умови, що забезпечуватимуть ефективність соціально-педагогічної роботи: систематичність та комплексність надання соціально-педагогічної допомоги її поетапність; застосування індивідуального підходу відповідно до потреб дитини; налагодження безпечного середовища проживання дитини; проведення просвітницької та консультативної роботи з дітьми, батьками й найближчим їх оточенням; корекційно-реабілітаційна робота з подолання наслідків травмуючих обставин; взаємодія соціального педагога з різноманітними державними установами і закладами, що забезпечують соціальний захист населення, а також зі всіма учасниками навчально-виховного процесу [2].

Висновок. Діти учасників бойових дій є особливою категорією дітей, яка потребує невідкладної комплексної допомоги, в першу чергу – соціально-педагогічної. Ця робота повинна спрямовуватись не лише на дитину, а й на найближче її оточення і забезпечувати повноцінний розвиток дитини, попередження можливих і подолання назрілих проблем.

Список використаних джерел :

1. Бриндіков Ю. Л. Потенціал сімейної психотерапії у процесі здійснення реабілітації сімей військовослужбовців-учасників бойових дій. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології* : зб. наук. праць / гол. ред. Доброскок І.І. Переяслав-Хмельницький: Я.М. Домбровська, 2018. Вип. 7/1. С. 84-97.

2. Петрочко Ж. Теорія і практика соціально-педагогічного забезпечення прав дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах: *автореф. ... д-ра пед. наук, спец.: 13.00.05 - соціальна педагогіка*. К. : Ін-т проблем виховання, 2011. 44 с.

3. Oleksiuk N.S. Professional training of social rehabilitation specialists with military and their families. *Economics, management, law: challenges and prospects: Collection of scientific articles. Psychology. Pedagogy and Education*. Discovery Publishing House Pvt. Ltd., New Delhi, India. 2016. P. 210–213.

Сорока І.М.
магістрантка групи змСП-21
факультету педагогіки і психології
ТНПУ імені В. Гнатюка

Поліщук В. А., д. п. н., професор,
професор кафедри соціальної роботи
та менеджменту
соціокультурної діяльності ТНПУ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ГУВЕРНЕРА З ДІТЬМИ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

Актуальність теми дослідження. Актуальність проблеми зумовлюється тим, що кожного року все більше дітей бореться з цим захворюванням. Згідно з останніми скринінговими даними України, на кожну тисячу народжених дітей шість із них з мають симптоми розладів аутистичного спектру.

Діагностика розладів аутистичного спектра є складним завданням, тому багато дітей з розладами аутистичного спектру не отримують своєчасної та належної допомоги. Спроби надання професійної підтримки дітям з аутистичними розладами та їх сім'ям почали здійснюватись в Україні недавно, пошуки ефективних способів допомоги призвели до популяризації такої педагогічної спеціальності як соціальний гувернер.

Мета діяльності соціального гувернера полягає в сприянні соціально-культурній реабілітації дитини з вадами розвитку, її успішної інтеграції в суспільство, перш за все основ самообслуговування. Психологічна допомога, що надається сім'ї, спрямована на регуляцію емоційного стану, профілактику можливих психологічних ускладнень, корекцію несприятливих психологічних станів.

Особливе значення для організації фахової підготовки соціальних педагогів до здійснення гувернерської діяльності мають дослідження

гувернерства як педагогічної системи та історії його розвитку (О. Корх-Черб, Н. Ковалевська, М. Денисенко, Є. Сарапулова, І. Акіншева, О. Шароватова). Питанням визначення особливостей діяльності домашніх педагогів присвячено роботи Д. Латишина, О. Любар, О. Михайліченко, А. Троцько. Сучасний зміст домашньої освіти висвітлено в роботах А. Барбінова, Н. Побірченко, Т. Тронько. Достатньо широко питання професійної освіти гувернерів висвітлюються в публікаціях З. Зайцевої, Н. Савельєвої, В. Бардінова та ін.

Актуальність проблеми, її недостатня теоретична і практична розробленість зумовили вибір теми дослідження: «Особливості професійної діяльності соціального гувернера з дітьми з розладами аутистичного спектру».

Метою статті є аналіз особливостей професійної діяльності соціального гувернера з дітьми з розладами аутистичного спектру.

Наукова новизна дослідження в тому, що набули подальшого розвитку наукові уявлення про сутність професійної діяльності соціального гувернера з дітьми з розладами аутистичного спектру, а також був розроблений алгоритм входження соціального гувернера в сім'ю, що виховує дитину з даною нозологією.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні важливо, щоб українська освітня теорія та практика використовували педагогічний потенціал уряду як системи, здатної забезпечити індивідуальну кар'єру в освіті, вихованні та розвитку особистості дитини. Гувернерство – педагогічне явище в соціальній сфері сучасного суспільства, головною рисою якого є індивідуалізація виховання та навчання дітей у сім'ї спеціально запрошеним учителем. Така діяльність базується на договірній основі, яка передбачає економічну угоду, визначення освітніх потреб суб'єктів та функціональну відповідальність домашнього вчителя, і як результат – передача певних виховних функцій сім'ї гувернеру. Хоча гувернерство є особливою формою домашньої освіти та виховання, воно також досягає державних цілей. Дві форми виховання – сімейне та соціальне

– існують століттями, взаємодіють між собою і, залежно від типу соціальних відносин, розвивають певні аспекти та напрями соціалізації особистості, формуючи культурні установки, норми та ідеали . Домашнє наставництво розглядають як тенденцію соціальної взаємодії, соціальний механізм розвитку сімейного та громадського виховання й освіти» [5, с. 34].

Гувернерство вирішує соціальні проблеми індивідуально, консолідує потреби сім'ї, пропонує напрями освіти, тобто створює таку альтернативну систему наставництва, яку можна трактувати як соціально-культурний механізм вирішення суперечностей між свободою та необхідністю соціалізації. Навчання та виховання дитини гувернером – це система освіти, яка відповідає наступним вимогам: єдність навчання та виховання; комфортна взаємодія з дитиною; застосування передових педагогічних технологій. Зміст та результати діяльності гувернера повинні відповідати потребам і вимогам суспільства, навчальних закладів, батьків та самої дитини [2].

Сьогодні наголошується на перевагах цієї індивідуальної форми роботи над іншими. А саме: гувернерство, як нестандартне педагогічне явище, має суттєві переваги перед колективною формою навчання та виховання, якими є індивідуальний підхід до особистості вихованця, здатність до творчого пошуку методів і технологій виховання та своєчасне коригування освітньо-виховної діяльності.

Мета діяльності соціального гувернера – соціалізація дітей з особливими потребами, застосування засобів первинної профілактики задля усунення несприятливих явищ у розвитку та функціонуванні психіки дитини, виявлення і розвиток потенційних можливостей самореалізації таких дітей, підвищення освіченості батьків з питань виховання, навчання, адаптації дітей, що мають порушення розвитку. Професійна діяльність соціального гувернера є індивідуалізованою, що сприяє ефективному навчанню, прищеплює навички самостійної роботи і самообслуговування, розв'язує питання соціального забезпечення та захисту.

Домашня (гувернерська) освіта – це цілеспрямована діяльність, спрямована на розвиток творчих здібностей і формування системи знань, морального та естетичного виховання, засвоєння соціального досвіду як основи для всебічного розвитку особистості [1, с. 143]. «Її мета пов'язана насамперед із збереженням здоров'я дитини, даного природою, розвитком дитячих природних потреб, здібностей, особистісних рис, необхідних для виживання в постійно змінному соціумі, що забезпечать їй безболісне входження у доросле життя» [6, с. 17].

Історичне коріння становлення інституту гувернерства сягає часів Давньої Греції. Запропонований ще у XVI ст. відомим французьким філософом і педагогом Мішелем Монтенем, автором першого методичного посібника для домашнього наставника, термін швидко став популярним у Європі. Гувернер, гувернантка, бонна – ці слова були звичними і у XVII, і у XIX століттях. Першим українським гувернером в класичному розумінні вважається видатний мандрівний філософ Григорій Сковорода.

Огляд змісту гувернерства як нестандартного педагогічного явища якісно відрізняється суттєвими перевагами щодо колективної форми навчання та виховання. Їх суть полягають у індивідуальному підході до дитини, яка має певні проблеми, у можливості творчого пошуку методик та технологій навчання та виховання, своєчасного коригування дій наставника, методик та технологій залежно від ситуації розвитку виховання дитини. Тому дослідження проблеми генезису й розвитку гувернерства як історичного педагогічного явища потребує ґрунтовного вивчення суспільних умов та специфіки діяльності наставника в цих конкретних умовах.

На основі аналізу зарубіжного досвіду надання соціальної допомоги дітям, що мають розлади аутистичного спектру, нами виокремлено певний алгоритм допомоги, який працює на державному рівні в цих країнах. Здебільшого, це програми розвитку для таких дітей, які фінансуються державними коштами та забезпечують сім'ї, що виховують дітей з розладами аутистичного спектру, необхідною

корекційною діяльністю, регулярним медичним обстеженням, та веденням індивідуальних програм. Можемо зазначити, що програми розвитку сприяють зменшенню проявів розладів аутистичного спектру, виконують соціалізуючу функцію, навчають дітей базовим навичкам, які необхідні в створенні нормальних умов життя для таких дітей.

Таким чином, на основі аналізу сучасної наукової літератури, ми спостерігаємо стрімке зростання кількості дітей у соціокультурному просторі, які потребують ефективної професійної допомоги спеціаліста нової формації - соціального гувернера.

«Існуючі сьогодні у світі моделі допомоги сім'ям дітей з аутизмом надзвичайно різноманітні. Однією з таких моделей, яка є найважливішою на сучасному етапі у зв'язку з різноманітними труднощами в розвитку дитини, є психологічна модель допомоги сім'ї. Професійна компетентність соціального гувернера в цьому контексті вимагає глибокого розуміння психологічних основ процесу виховання та навчання дитини» [5, с. 103].

Слід зауважити, що робота гувернера передбачає високі стандарти як щодо особистісних якостей людини так і до професійного її рівня. Вміння інтегруватись в сім'ю, не порушивши її внутрішнього життя, стати близьким з усіма членами сім'ї, викликати довіру, бути наставником і другом дитини – це лише незначна, хоч і важлива, частина успіху у роботі гувернера. Відповідність ним залежить від психологічної готовності гувернера, наявності у нього таких моральних якостей як доброзичливість, повага до людей, щирість у стосунках з ними, розвинуте почуття такту, витримка, націленість на результат.

Існує розповсюджена думка спеціалістів з даної проблеми щодо доцільності виховання, навчання, реабілітації та корекції поведінки дітей з розладами психічного розвитку. При наявних порушеннях фахівці радять в кожному унікальному випадку спиратись на ресурси дитини[3].

На сьогоднішній день важливим є дослідження, яке полягає в тому, щоб теоретично обґрунтувати суть професійної діяльності соціального гувернера з дітьми з розладами аутистичного спектру та апробувати алгоритм входження соціального гувернера в сім'ю та ефективність його діяльності, можливість опанування батьками азів алгоритмів діяльності соціального гувернера з метою кращої комунікації з власними дітьми, що мають розлади аутистичного спектру.

Висновок. Характеризуючи соціальне гувернерство в Україні, ми дійшли до висновків, що ця галузь для нашої країни досить молода і тільки набирає обертів. Незабезпеченість держави фахівцями такого профілю ускладнює процеси освітньо-виховної та корекційної діяльності по відношенню до дітей з особливими потребами. Це свідчить про те, що не вистачає державної професійної підготовки соціальних гувернерів. Отже, виникає нагальна потреба розвитку системи освіти саме в такому напрямі.

Виходячи з вищезазначеного, ми робимо висновок, що корекційна діяльність, яка здійснюється соціальним гувернером в умовах сім'ї приносить набагато більше ефективності процесу реабілітації, є рушійною силою в досягненні дитиною засвоєння норм і правил, навичок самообслуговування та адаптації до нормальних умов життя у соціумі.

Ігнорування потреби суспільства в підготовці кваліфікованих соціальних гувернерів не дає можливості допомогти багатьом сім'ям, які з тих, чи інших причин, не мають змоги відвідувати центри ранньої соціальної реабілітації.

Змінити наявну ситуацію можливо за допомогою розширення напрямів вищої освіти на галузь «Соціальний працівник. Гувернер», що дозволило б забезпечувати нагальні потреби сімей, що виховують дітей з розладами аутистичного спектру, дипломованими фахівцями і проводити якісну корекційну роботу на постійній основі.

Список використаних джерел :

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник І С. Гончаренко. К. : Либідь, 1997. 376 с.
2. Поліщук В. А. (2019). Формування професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців із соціальної роботи. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. Випуск 2 (10), частина 2. Мукачево: МДУ. С. 37
3. Петришин Л. Й. Особливості соціального супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання / Л. Й. Петришин // *Розвиток професійної майстерності педагога. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (Тернопіль, 11-12 квітня, 2019 р.)*. Тернопіль, Вектор. 2019. С.64-66.
4. Сарапулова Є. Г. Професійна підготовка гувернерів: ретроспективний огляд-сучасність-перспективи, *Педагогіка і психологія*. 2000. №4. С. 139.
5. Специфіка роботи соціального гувернера з сім'ями, що мають дітей з особливими потребами: Метод. рекомендації / Чернівецький національний ун-т ім. Ю.Федьковича / Лілія Іванівна Кобилянська (уклад.). Чернівці : ЧНУ, 2001. 38 с.
6. Столярик О. (2020). Оцінка якості життя сімей, що виховують дітей з аутизмом, як інструмент соціальної роботи. *Trajectoriâ Nauki= Path of Science*, 6(2). P. 5001-5007. <http://dx.doi.org/10.22178/pos.55-5>

Феленюк А.І.
магістрантка групи мСАГ-21
факультету педагогіки і психології
ТНПУ імені В. Гнатюка

Главацька О. Л., к. п. н., доцент кафедри
спеціальної та інклюзивної освіти ТНПУ

ОСОБЛИВОСТІ САМОВИРАЖЕННЯ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ФАНДРАЙЗИНГУ

Актуальність теми дослідження. В умовах децентралізації органам місцевого самоврядування необхідно активно проводити роботу з пошуку різноманітних шляхів залучення позабюджетних

(альтернативних) коштів для вирішення різного роду наявних актуальних питань [2, с. 131], у цьому аспекті активним методом, що локалізує сучасні соціальні квестії виступає фандрайзинг. Фандрайзинг – це актуалізація проблем соціуму, а також його стимулювання до дій. Проектна діяльність засобами фандрайзингу передбачає вирішення низки проблем та має за мету дати практичний досвід учасникам такої ініціативи. Через проектну діяльність молода людина вчиться самодисципліни, самовдосконалюється, адже метод проектів виступає активною технологією навчання та різного роду інтеграцією. З огляду на це, залучення молоді до проектів методом фандрайзингу є актуальним рішенням сьогодення.

На думку О. Комаровського фандрайзингова діяльність ідентифікує соціально важливі проблеми, а також організовує важливий зворотний зв'язок між усіма учасниками реалізованих проектів. Молодь має змогу віднайти потужний творчий потенціал, знайти однодумців, отримати корисний досвід, а також зменшити прояви стресу.

Метою статті є аналіз особливостей самовираження молоді засобами фандрайзингу.

Виклад основного матеріалу. Громадська участь молоді є ключовим аспектом будь-якої молодіжної політики. Для державних органів участь молоді має означати щось більше, ніж просто обов'язок, який необхідно виконати. Через довіру та залучення молодих людей як громадян з ресурсами та компетенціями змістовна участь молоді дійсно приводить молодіжну політику до успіху [4, с. 5]. Свою увагу дослідженням фандрайзингової діяльності приділили: О. Башун (розглянув фандрайзинг як метод актуалізації маркетингової діяльності трансформації бібліотек), О. Комаровський (описав етапність фандрайзингової діяльності), С. Орлова (вивчала фандрайзинг в госбюджетах), О. Чернявська (опублікувала навчально-методичний матеріал «Мистецтво фандрайзингу»).

Однією із особливостей самоствердження молоді є соціальні медіа. Вони взаємодіють між собою через контент,

втрачаючи реальний зв'язок із часом, людьми та можливостями. Поняття цифрової гігієни та дозування перегляду інтернет-джерел відбувається за принципом зручності. Відповідальність самих за себе несуть незрілі особи, які захищаються гнівними коментуваннями на своїх сторінках. Молодь не грамотно споживає та трактує інформацію, не вміє знайти правильний спосіб для самовираження себе, робить ті речі, які не несуть користі та не приносять корисний досвід. Фандрайзинг у даній ситуації відсторонює від екрану смартфона, переносить віртуальний світ у реальний, даючи можливості для живої комунікації та прояву власної ідентичності.

Другою особливістю самовираження засобами фандрайзингу є проєктна діяльність, що дозволяє молоді розвантажитись, відновитись, знайти хобі або просто відволіктись від робочих питань. Молодих людей поглинає буденна рутинна, що витискає харизматичність, ентузіазм та впевненість у своїх діях. «Синдром самозванця» став актуальним в нас час для тих людей, які зазнають невдач у активному пошуку себе. Вони впевнені, що не заслуговують визнання, що всі мінімальні перемоги – це випадковість, а власні досягнення не мають нічого спільного з їх інтелектуальними навичками чи здібностями. Також в останні роки у світовій науковій літературі жваво обговорюється і проблема так званих burnout diseases - вигорання на робочому місці, які охоплюють психологічні, психічні та фізичні розлади, пов'язані з впливом факторів виробничого середовища сучасного урбанізованого суспільства [1, с. 47]. Людина не мислима без праці, проте часто не вміє розділяти своє особисте життя від робочих доручень. Вигорання може настати в будь-якому віці, але у сучасному світі за кордоном та на теренах нашої країни все більше молодих людей заганяють себе у стан депресії та певної меланхолічності. Фандрайзинг дозволяє зосередити свою увагу на інших речах, які є необхідними для всебічного розвитку молодої людини, її самовдосконалення.

Третьою особливістю фандрайзингової діяльності виступає допомога у самовираженні та самореалізації власного потенціалу. У

молодому віці ми знаходимо себе, відкриваємо свої таланти, але мати талант, проте не знати, де його можна застосувати, або де ж можна знайти схвалення себе – ще одна сучасна квестія з якою зіштовхується майже кожен. Справжні творчі люди ховаються під масками «подібність», «повторення», «звичайний», де не видно їх самотності. Фандрайзинг у проєктній діяльності – це спосіб виявити свої сильні сторони, оцінити свої навички та обрати напрям професійної діяльності, в якому комфортно розвиватись, який принесе задоволення та розвиватиме фахові вміння та навички.

Четверта особливість – це розвиток творчого мислення у молодій людині засобом фандрайзингу. Творчість – це людська діяльність, що породжує щось якісно нове, у широкому сенсі – будь-яка практична або теоретична діяльність людини, в якій виникають нові результати (знання, рішення, способи дії, матеріальні речі) [3, с. 438]. Зародження ідеї, її планування, реалізація, та в ході цього комунікація – це основні складові вираження власних творчих та розумових здібностей. Фандрайзинг відіграє важливу роль у формуванні творчих здібностей, він шукає задатки особистості до певної діяльності та спосіб їх реалізації в практичному сенсі. Творча ідея є одним із основних способів у фандрайзинговій діяльності заявити про себе, виявити власний творчий потенціал. Правильно зреалізована творча ідея привертає увагу оточення і виступає каталізатором до наступних майбутніх задумів.

Висновок. Можна констатувати, що до особливостей засобами фандрайзингу ми відносимо такі: усунення залежності від віртуальності; уникнення професійного вигорання та наповнення буденності новими можливостями; розвиток тверезої самовпевненості у собі та своїх силах, а також допомога в самореалізації; виявлення здібностей до активної творчої або розумової діяльності.

Залучення молоді до фандрайзингової діяльності є дуже різноманітною і вона не обмежується переліченими особливостями, адже молодь проявляє свій потенціал у різних сферах діяльності і створює навколо себе атмосферу успішної самореалізації та

самовираження як в особистісних так і в професійних сферах. Сама молодь не є цілком фандрайзинговою діяльністю, проте її залучення є засобом для досягнення позитивних змін і у житті молодих людей і у побудові кращого суспільства в цілому.

Список використаних джерел:

1. Булах В. П. Синдром професійного вигорання як складний психофізіологічний феномен. *Медсестринство*. 2015, № 4. С. 47-51.
2. Козак В. І. Фандрайзинг як інструмент розвитку територіальних громад в умовах децентралізації. *Public Administration and Local Government*. 2018. С. 131-141.
3. Максимовська Н. О. Розвиток соціальної творчості студентської молоді у сфері дозвілля: анімаційний підхід. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2013, Вип.17(1). С. 436-447.
4. Запит на партнерство. Молодь за демократію в Україні. Страсбург, 2020-2021. 12 с.

Холодян А. І.
магістрант групи мСАГ-21
факультету педагогіки і психології
ТНПУ ім. В. Гнатюка

Олійник Г. М., к. п. н., доцент кафедри
соціальної роботи та менеджменту
соціокультурної діяльності ТНПУ

**ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ТА СТАДІЇ ПРОФЕСІЙНОГО
ВИГОРАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ**

Актуальність теми дослідження. Швидкий темп життя, соціально-політичні та соціально-економічні зміни, які відбуваються сьогодні, а особливо початок широкомасштабної війни в Україні, висувають до працівників соціальної сфери надскладні вимоги.

Специфіка даної професії полягає у значній кількості емоційно складних та когнітивно-насичених міжособистісних контактів, які впливають на їх психологічний стан, обумовлюють виникнення емоційного напруження та розвиток професійних стресів. Одним із найскладніших наслідків його довготривалого впливу є виникнення синдрому професійного вигорання, високий рівень якого дезорганізує діяльність працівника, знижує його здатність до саморегуляції поведінки і управління ситуаціями різної складності.

Проблема професійного вигорання актуальна для всіх професій типу людина – людина. І це зрозуміло, адже надання професійної допомоги завжди емоційно забарвлене, а результат вимірюється лише якісними показниками, що, як правило, не враховують психоемоційної шкали взаємодії. Особливість професійної діяльності соціального працівника визначається великою кількістю міжособистісних контактів, які, у свою чергу, формують психологічний стан працівника соціальної сфери, можуть викликати емоційне напруження та появу стресових станів. Усім нам відомо, що емоції, навіть позитивні, виснажують нервову систему людини. Як результат довгострокового перебування в стресовій ситуації – поява синдрому професійного вигорання.

Аналіз наукових джерел доводить, що синдрому «професійного вигорання» присвячено велику кількість досліджень як вітчизняних, так й іноземних науковців. Проблема професійного вигорання знайшла своє відображення у працях таких зарубіжних вчених: К. Маслач, С. Джексон, Б. Перлман, Х. Фрейденбергер, Е. Хартман та ін. У вітчизняній науці питання професійного вигорання порушувалися В. Бойко, Н. Водоп'яною, Л. Карамушкою, Н. Лазаревим, О. Романовською, Т. Форманюк та ін.

Дослідженням та розробкою методів діагностики щодо синдрому професійного вигорання займалися дослідники: В. Бойко, Н. Водоп'янова, Т. Ронгинська, А. Серебрякова, О. Старченкова та ін. Однак на сьогоднішній день налічується незначна кількість робіт, які

спрямовані на дослідження синдрому професійного вигорання у діяльності соціальних працівників.

Однак сьогодні актуальною та недостатньо вивченою залишається проблема причин появи професійного вигорання соціальних працівників.

Метою статті є визначення причин професійного вигорання соціальних працівників та охарактеризувати його основні стадії.

Виклад основного матеріалу. Велика кількість досліджень (К. Балакірева, К. Маслач, Г. Фрейденбергер) присвячена розумінню причин, що сприяють вигоранню [1; 2; 4]. Одним із найвагоміших факторів професійного вигорання можна вважати емпатію, адже саме вона є критерієм професійної орієнтації на професію «соціальний працівник», завдяки їй кожен клієнт може бути зорієнтованим на розуміння, душевне тепло й усвідомлення значущості власних переживань у професійній взаємодії з працівником соціальної сфери. Психолог В. Бойко виокремлює емоційне вигорання як вироблений особистістю механізм психологічного захисту у вигляді повної або часткової відсутності емоційного реагування у відповідь на психотравмувальний вплив.

Стрес на робочому місці – невідповідність між особистістю і вимогами, які до неї пред'являються – є ключовою причиною вигорання. До основних організаційних факторів, які сприяють вигоранню, належать: високе службове навантаження; відсутність чи нестача соціальної підтримки з боку колег і керівництва; недостатня винагорода за роботу; високий ступінь невизначеності в оцінці роботи; неможливість впливати на прийняття рішень; неоднозначні вимоги до праці; постійний ризик дисциплінарних санкцій; одноманітна, монотонна і безперспективна діяльність; необхідність зовнішньо проявляти емоції, які не відповідають реаліям; відсутність вихідних, відпусток та інтересів поза службою.

Виділяють два великих блоки факторів, що сприяють розвитку синдрому професійного вигорання: особливості професійної діяльності та індивідуальні характеристики самих професіоналів.

Частіше ці фактори називають зовнішніми і внутрішніми або особистісними та організаційними.

Група зовнішніх факторів, куди входять умови матеріальної середовища, зміст роботи та соціально-психологічні умови діяльності, є найбільш репрезентативною в області досліджень вигорання: хронічна напруженість, психоемоційна діяльність, дестабілізуюча організація діяльності (нечітка організація і планування праці, погана структурна і розпливчата інформація, наявність в її «бюрократичному шумі» – дрібних деталей, протиріч, завищених норм до контингенту), підвищена відповідальність за виконувані функції та обмеження, неблагополучна психологічна атмосфера професійної діяльності, психологічно важкий контингент, з яким мають професійну справу у сфері спілкування.

Часто вигорання спричиняється невідповідністю між прагненням працівників мати більшу ступінь самостійності в роботі, самим шукати способи і методи досягнення тих результатів, за які вони відповідають, і жорсткою, нераціональною політикою адміністрації в організації робочої активності і контролю за нею. Результат такого контролю – виникнення почуття непотрібності своєї діяльності і відсутність відповідальності.

До внутрішніх факторів відносяться наступні причини: схильність до емоційної ригідності (емоційної стриманості), інтенсивна інтеріоризація (сприйняття і переживання) обставин професійної діяльності, слабка мотивація емоційної віддачі в професійній діяльності, дефекти і дезорієнтація особистості. Розвитку вигорання сприяють особистісні особливості: високий рівень емоційної лабільності; високий самоконтроль, особливо при вольовому придушенні негативних емоцій; раціоналізація мотивів своєї поведінки; схильність до підвищеної тривоги і депресивним реакціям, пов'язаним з недосяжністю «внутрішнього стандарту» і блокуванням в собі негативних переживань; ригідна особистісна структура [3, с. 188].

Вивчення психологічного аспекту діяльності спеціалістів, зайнятих у соціальній сфері, дозволяє визначити найбільш істотні причини, що провокують синдром емоційного підвищення. Працюючі в системі «людина – людина», у своїй діяльності соціальні працівники змушені постійно працювати з негативними емоційними переживаннями своїх клієнтів, бути безпосередньо залученими в них, їх професія вимагає великої особистої відповідальності, внаслідок чого соціальні працівники відчують підвищене емоційне напруження. Соціальний працівник починає економити емоції, не звертає увагу на клієнтів, таким чином, вибудовує психологічну стіну.

Високий ступінь сприйнятливості можуть блокувати емоційне підвищення як механізм психологічного захисту. Формування вигорання в професійній діяльності соціального працівника може бути пов'язано з такими факторами, як зміни ситуації або втрати соціального статусу, ситуації ризику, ситуації з екстремальними умовами, невизначені ситуації. Характерними для даних ситуацій є перевантаження – занадто багато клієнтів, багато вимог, видобуток інформації. При збільшенні перевантажень соціальні працівники починають несвідомо прагнути до зменшення контакту – менше особистісно залучаються до взаємодії, частіше прибігають до формальних правил і ритуалам, використовують більш безликі форми роботи. Також дослідники відзначають, що від синдрому професійного вигорання частіше страждають представники великих мегаполісів, які постійно живуть і працюють в умовах нав'язаного спілкування, вимушені контактувати з великою кількістю незнайомих людей у громадських місцях.

Для досконалого вивчення проблеми професійного вигорання варто зазначити, що розвиток синдрому емоційного вигорання проходить також ряд стадій. Спочатку виникають значні енергетичні витрати – наслідок екстремально високої позитивної установки виконання професійної діяльності. З розвитком синдрому з'являється почуття втоми, яке поступово змінюється розчаруванням, зниженням інтересу до своєї роботи.

У розвитку синдрому емоційного підвищення деякі вчені виділяють наступні стадії:

1. Попереджувальна фаза:

а) Надмірна участь: надмірна активність; відмова від потреб, не пов'язаних з роботою, витіснення зі свідомості переживань невдач та розчарувань; обмеження соціальних контактів.

б) Виснаження: відчуття втоми; безсоння; загроза нещасних випадків.

2. Зниження рівня власної участі:

а) По відношенню до співробітників, пацієнтів: втрата позитивного сприйняття колег; перехід від допомоги до нагляду та контролю; приписування провини за власні невдачі іншим; домінування стереотипів у поведінці стосовно співробітників, пацієнтів – прояв негуманного підходу до людей.

б) По відношенню до інших оточуючих: відсутність емпатії; байдужість; цинічні оцінки.

в) Щодо професійної діяльності: небажання виконувати свої обов'язки; штучне продовження перерв у роботі, запізнення, звільнення з роботи завчасно; акцент на матеріальний аспект за одночасної незадоволеності роботою.

г) Зростання вимог: втрата життєвого ідеалу, концентрація на потребах; відчуття переживання того, що інші люди використовують тебе; заздрість.

3. Емоційні реакції:

а) Депресія: постійне відчуття провини, зниження самооцінки; безпідставні страхи, лабільність настрою, апатії.

б) Агресія: захисні установки, звинувачення інших, ігнорування своєї участі у невдачах; відсутність толерантності та здатності до компромісу; підозрілість, конфлікти з оточенням.

4. Фаза деструктивної поведінки:

а) Сфера інтелекту: зниження концентрації уваги, відсутність здатності виконати складні завдання; ригідність мислення, відсутність уяви.

б) Мотиваційна сфера: відсутність власної ініціативи; зниження ефективності діяльності; виконання завдань за інструкцією,

в) Емоційно-соціальна сфера: байдужість, уникнення неформальних контактів; відсутність участі у житті інших чи надмірна прихильність до конкретного особи; уникнення тем, пов'язаних із роботою; самодостатність, самотність, відмова від хобі, нудьга.

5. Психосоматичні реакції та зниження імунітету; нездатність до релаксації у вільний час; безсоння, сексуальні розлади; підвищення тиску, тахікардія, головний біль; біль у хребті, розлади травлення; – залежність від нікотину, кофеїну, алкоголю.

6. Розчарування та негативна життєва установка; почуття безпорадності та безглуздості життя; екзистенційний розлад [5, с. 92].

Згідно з К. Маслачем, вигоряння може проявлятися у вигляді трьох стадій [6, с. 419]. Наприклад, на першій стадії вигоряння індивід виснажений емоційно і фізично і може скаржитися на головні болі, застуду та різні болі. Для другої стадії вигоряння характерні два набори симптомів: може розвинутих негативне, цинічне та знеособлене ставлення до людей (включаючи персонал організації та клієнтів), а також у людини можуть виникнути негативні думки щодо себе через ті почуття, які в неї з'явилися до оточуючих. Щоб уникнути цих негативних почуттів, він, як правило, іде в себе, виконує лише мінімальну кількість роботи і не хоче ні з ким сваритися. У індивідуума можуть виявлятися ознаки та симптоми однієї чи обох груп. Заключна стадія, повне вигоряння, яка, згідно з К. Маслачем, виявляється не часто [6, с. 420]. На цьому етапі людина відчуває повну відразу до всього на світі – вона скривджена на себе самого і на все людство, а життя здається йому некерованим.

На перших двох стадіях вигорання індивід може відновитися, але для «повернення» йому необхідно або навчитися жити з тим, що є, або змінити ситуацію [6, с. 418].

Висновки. Безперечно, професія соціального працівника відрізняється великою кількістю емоційно насичених контактів, більшість з яких пов'язана з бідами і негараздами клієнтів. Професійна

допомога спеціалістів опосередковується емоційним переживанням, співчутливістю, що викликає емоційне і психічне виснаження. Тому, для професії «соціальний працівник» характерним є синдром «професійного вигорання». Дуже важливо озброїти соціальних працівників засобами допомоги самому собі, сформувати вміння застосовувати техніки регулювання власного самопочуття, фізичного і психічного здоров'я. Відомо, що одними з першочергових причин емоційного вигорання є відсутність фільтрів та ігнорування критеріїв відбору, що в свою чергу створило низку проблем, з якими зараз намагаються справитись спеціалісти вищих рангів. Емоційне вигорання з часом торкнеться кожного, якщо не будуть зміненні умови роботи, не роз'ясняться основні проблемні питання і не налагодиться атмосфера в колективі.

Очевидно, необхідні додаткові дослідження, які дозволять перевірити усі гіпотези про причини та наслідки професійного вигорання соціальних працівників

Список використаних джерел:

1. Балакірева К. О. Методичні рекомендації для спеціалістів соціальних служб «Профілактика та подолання професійного та емоційного вигорання». Проект програми розвитку ООН «Підтримка реформ соціального сектору в Україні». URL : <https://www.slideshare.net/undpukraine/ss-48391940> (Дата звернення: 10.10.2022).

2. Профілактика та подолання професійного та емоційного вигорання : методичні рекомендації для спеціалістів соціальних служб / підготовлені Балакіревою К. О. ; Проект програми розвитку ООН «Підтримка реформи соціального сектору в Україні». К., б. р. 45 с.

3. Технології роботи організаційних психологів : навчальний посібник / За наук. ред. Л. М. Карамушки. Київ : Фірма «ІНКОС», 2005. 366 с.

4. Freudenberger H. J. Staffburn-out. *Journal of Social Issues*. 1974. 30. Pp. 159–166.

5. Leiter M. P., & Harvie P. L. Burnout among mental health workers: A review and a research agenda. *International Journal of Social Psychiatry*. 1996. №42(2). Pp. 90–101.

6. Maslach C., Schaufeli W., Leiter M. Job burnout. *Annu. Rev. Psychol.* 2001. V. 52. Pp. 397–422.

Чічель О.Г.

магістрант групи мСАГ-21
факультету педагогіки і психології
ТНПУ імені В. Гнатюка

Поліщук В. А., д. п. н., професор,
професор кафедри соціальної
роботи та менеджменту
соціокультурної діяльності ТНПУ

СТАНОВЛЕННЯ МАЛИХ ГРУПОВИХ БУДИНКІВ, ЯК ЗАКЛАДІВ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Актуальність теми дослідження. В Україні розпочався процес деінституалізації – заміни та реформування системи інституційного догляду дітей на систему, яка заснована на принципі виховання дітей в сім'ї або умовах, максимально наближених до сімейних [6]. Він не обмежується тільки виведенням дітей із закладів, а передбачає розвиток мережі превентивних і підтримуючих послуг на рівні громади, орієнтованих на задоволення потреб дітей і захист їх прав та створення нових форм утримання дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування, альтернативних існуючим (в патронатній сім'ї, або через допомогу громади, держави дитина матиме змогу продовжити виховання у своїй рідній родині), а для дітей з інвалідністю і дітей, яких ще не влаштували у сім'ї – це малі групові будинки, в яких такі діти проживатимуть в умовах, максимально наближених до сімейних.

Метою статті є аналіз становлення та розвитку малих групових будинків в Україні.

Виклад основного матеріалу. Однією з інноваційних форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є малі групові будинки. Вони покликані забезпечити тимчасове проживання дітей-сиріт (до влаштування їх у нову родину, на період пошуку родини, як виняток до повноліття) не у великих інтернатних інституціях (установах), а в умовах, наближених до сімейних. Будівництво першого в Черкаській області малого групового будинку розпочалася в Уманському районі у 2018 році. На це було виділено кошти державної субвенції відповідно до постанови Кабінету Міністрів «Порядок та умови надання у 2019 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на проєктні, будівельно-ремонтні роботи, придбання житла та приміщень для розвитку сімейних та інших форм виховання, наближених до сімейних, забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування [5, с. 46].

Науковець О. Мордань комплексно і системно дослідила у своєму дисертаційному дослідженні державну політику щодо соціального захисту дітей, які залишились без піклування батьків, трактувавши цей напрям державної політики як організовану і цілісну систему діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, спрямований на поліпшення становища дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та бездоглядних дітей, з метою відновлення і реалізації їх прав на сімейне піклування, забезпечення добробуту і повноцінного розвитку, створення умов для оптимального життєвого облаштування в суспільстві [3, с. 234]. Саме для покращення соціального захисту дітей досліджувальної категорії слід розвивати такі заклади соціального захисту, як малі групові будинки, що націлені на тривале проживання. Що ж таке малий груповий будинок ? У примірному положенні про малий груповий будинок, вказується що це заклад соціального захисту, що призначений для тривалого (стаціонарного) проживання дітей-сиріт, дітей, позбавлених

батьківського піклування, в тому числі дітей з інвалідністю, та осіб з їх числа в умовах, наближених до сімейних [4].

Окрім того зазначається, що метою діяльності малого групового будинку є забезпечення умов проживання для дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, в тому числі дітей з інвалідністю, та осіб з їх числа шляхом їх догляду та виховання в умовах, максимально наближених до сімейних, соціалізації та підготовки до самостійного життя, організації надання їм комплексу необхідних послуг, зокрема у громаді, сприяння поверненню дітей в біологічну сім'ю або влаштування в сімейні форми виховання [4]. Також, малий груповий будинок має багато відмінностей від сімейних форм утримання дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування. Далі розглянемо, чим саме несхожий малий груповий будинок від інших форм утримання дітей і які має особливості.

Малий груповий будинок відрізняється від сімейних форм влаштування дітей тим, що це не сімейна форма влаштування дітей - сиріт, а спеціальний заклад. У нього є штат працівників та директор, штатний розклад і фінансування з бюджетів місцевого самоврядування, або з державного за рахунок субвенцій. Головна відмінність малого групового будинку від інтернату в тому, що там проживає не більше 10-ти вихованців. Або не більше 8-ми, якщо це діти з особливими потребами та інвалідністю. У заклад переважно влаштовуються діти з громади, на території якої вона створена. Діти-сироти продовжують відвідувати звичайну школу, гуртки та секції і користуються послугами місцевої лікарні. Співробітники будинку сприяють спілкуванню дітей з родичами і відновленню сімейних зв'язків (якщо немає загрози для безпеки дитини) [2].

Малий груповий будинок призначений для тривалого (стаціонарного) проживання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, в першу чергу дітей з інвалідністю та осіб з їх числа в умовах, наближених до сімейних. Умови такого закладу максимально наближені до сімейних. Працюють в них не прийомні мама і тато, а фахівці - вихователі, соціальні педагоги, господарсько-

ТНПУ MAGISTERIUM

обслуговуючий персонал. Малі групові будинки розраховані на тих дітей, хто за певних обставин не зміг потрапити у сім'ю. Як правило, це діти з вадами здоров'я. Тому це міні-заклад, де працює підготовлений персонал. За кожною дитиною, які проживають в будинку, закріплений наставник з числа співробітників малого групового будинку. Це ключова фігура для дитини в спілкуванні, побудові довірчих відносин, наданні допомоги і підготовці до влаштування в сім'ї або до самостійного життя. Всю відповідальність за безпеку і здоров'я несуть працівника закладу та директор [1].

Законним представником захисту інтересів дітей, які проживають в будинку виступає, – директор малого групового будинку. Він несе відповідальність і вживає заходів щодо захисту майнових, особистих і житлових прав вихованців. Звертається до органів місцевого самоврядування з метою підготовки місця проживання для дитини-випускника після виходу з малого групового будинку [1]. Направлення на проживання в малий груповий будинок дає служба у справах дітей, якщо не має можливості влаштувати дитину в сім'ю. Також важливим фактором є те, що служба контролює і координує діяльність малого групового будинку, допомагає з організацією розпорядку і методичним забезпеченням. У малому груповому будинку діти можуть проживати до повноліття або до моменту влаштування в сім'ю (повернення в рідну сім'ю, усиновлення, опіка/піклування, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу). Слід зауважити, що дитина може проживати в малому груповому будинку і довше, до 23 років, якщо:

- дитина продовжує навчання в Вищих навчальних закладів або професійно-технічному училищі;

- має інвалідність, незалежно від того вчиться дитина чи ні [1].

Відрізняється малий груповий будинок від інтернатних закладів тим, що умови проживання і виховання дітей в будинку максимально наближені до сімейних. Так, в одній кімнаті може проживати не більш трьох чоловік. При поселенні дітей враховуються такі фактори: родинні зв'язки, стать, вік, стан здоров'я, особисті переваги.

Особливістю виховання дитина є те, що вона бере участь в придбанні одягу для себе і може мати домашнього улюбленця. Вихователі будинку заохочує дітей до покупки продуктів харчування, приготування їжі для всіх дітей, які проживають в закладі, до прибирання приміщення та інших справ з ведення господарства. Вихованці отримують кошти на особисті витрати. На території будинку діти можуть зустрічатися з людьми, які не проживають в малому груповому будинку. Рішення по організації внутрішньої діяльності малого групового будинку приймаються на регулярних спільних зборах дітей і співробітників. У малому груповому будинку все влаштовано таким чином, щоб дитина відчувала себе максимально зручно і безпечно, як у сім'ї [2].

У малих групових будинках організований побут для життя дітей як у звичайній сім'ї. Також, як у звичайному повсякденному дитячому житті – святкують дні народження, запрошують гостей та друзів, організовують вечірні дозвілля. Але найважливіша відмінність малого групового будинку від інтернату – це індивідуальний підхід до дитини та робота спеціалістів, що відповідає її потребам та життєвій ситуації. З кожною дитиною працює вихователь – найважливіша людина для дитини. Саме вихователь безпосередньо взаємодіє з дитиною, знає особливості її історії життя, потреби, коло соціальних контактів, багато спілкується з дитиною, розвиває її здібності і таланти, допомагає вирішувати сімейні негаразди та просто намагається бути дійсно близькою людиною. До вихователя дитина може звернутися зі своїми думками, поділитися своїми переживаннями, радіщами та проблемами. Разом із дитиною головний вихователь планує її майбутнє: повернення дитини в біологічну сім'ю у разі позитивних змін у батьків, чи готує дитину до влаштування в сімейні форми виховання або до самотійного життя. Діти відвідують гуртки, займаються спортом, у них з'являються нові захоплення та хобі, які обов'язково знаходять підтримку у вихователів. Діти починають усвідомлювати відповідальність, що чекає на них у майбутньому, у них виникає бажання до самореалізації, вони більш виважено

ставляться до освіти, як необхідної бази їхнього майбутнього, разом із вихователями обирають заклад для продовження навчання і здобуття професії [2].

Зазначимо, що в малих групових будинках діти максимально включені у вирішенні буденних справах. Дітям дозволено виходити за територію і спілкуватися з людьми та запрошувати гостей до себе. Малий груповий будинок відрізняється від інтернатних закладів тим, що дітей максимально включають у соціум.

Висновок. Проаналізувавши «терміни» малого групового будинку ми дійшли висновку, що це спеціальний заклад для проживання і виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, поки їх не влаштують у сім'ї. Загалом, малі групові будинки якісна альтернатива інтернатним закладам. Особливістю малих групових будинків є те, що працівники закладу мають докладати максимальних зусиль для відновлення стосунків дітей із біологічними батьками, родичами або налагодження контактів із наставниками, які зможуть підтримати дітей у самостійному житті.

Ми визначили, що найбільшою сьогодні є проблема фінансування малих групових будинків, бо територіальні громади в переважній більшості не спроможні їх утримувати за рахунок власного бюджету. Як наслідок, в Україні наразі діє всього декілька МГБ, що створені та фінансуються неурядовими організаціями.

Список використаних джерел:

1. Андреева Г. Малий груповий будинок. Форма влаштування дітей-сиріт, альтернативна інтернату. 10 червня 2021. URL: <https://deti.zp.ua/a.php?n=900053> (дата звернення 29.10. 2022).

2. Малий груповий будиночок – що він означає для дитини? URL: <http://hopeandhomes.org.ua/blog/malyj-hrupovyj-budynochok-shcho-vin-oznachaie-dlia-dytyny/> (дата звернення 29.10.2022).

3. Мордань О. О. Державна політика щодо соціального захисту дітей, які залишились без піклування батьків : дис. ...канд. Наук з державного управління : 25.00.02. Київ, 2015. 234 с.

4. Примірне положення про малий груповий будинок. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення 29.10.2022).

5. Роєнко С. О. Соціально-правовий захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2020 р. Випуск 1(4). С. 40-49.

6. Реформа інтернатних закладів (деінституціалізація). URL: https://www.adm-km.gov.ua/?page_id=40310 (дата звернення 29.10.2022).

Юзефик С. М.
студентки групи СРст-31
факультету педагогіки і психології
ТНПУ ім. В. Гнатюка

Поліщук В. А., д. п. н., професор,
професор кафедри соціальної
роботи та менеджменту
соціокультурної діяльності ТНПУ

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З УКРАЇНСЬКИМИ БІЖЕНЦЯМИ В ІТАЛІЇ

Актуальність теми дослідження. Останнім часом все більше українців шукають прихисток в інших країнах, прагнуть працювати, вчитися, відпочивати, проводити своє дозвілля корисно та просто жити. Внаслідок агресії російської федерації, дуже багато людей вже втратили свої домівки, рідних, роботу, спокійне та мирне життя. Українські біженці – це люди, які пережили і переживають війну, які втратили все, що мали і чого досягали все своє життя, тому вони шукають нове життя саме за кордоном. Однією з багатьох країн, які щиро приймають до себе українців, є Італія.

Актуальність теми полягає також в, тому що з кожним днем все більше і більше українських людей мігрують щоб жити в країни, які їх

готові прийняти. Життя, навчання, робота за кордоном приваблює українців високим рівнем освіти, демократичною освітою, правами та свободами, які має український біженець, хороший старт для розвитку своєї кар'єри в Європі, медичне обслуговування на вищому рівні, чи немала заробітна плата, доступність до різних сфер діяльності (особливо маючи Європейський диплом). В Італії розвиваються спеціальні благодійні та гуманітарні фонди для допомоги і підтримки українців.

Метою статті є аналіз особливостей соціальної роботи з українськими біженцями, які переїхали на тимчасове або постійне проживання в Італії.

Виклад основного матеріалу. Італія не є країною-чемпіоном з кількості прийнятих українських біженців. Частково – через зрозумілі географічні причини, частково через власну бюрократію. Однак понад 120 тисяч українців з початку війни на Апенніни таки прибули. Як же їм тут живеться?

В Італії для українців, які були змушені покинути Батьківщину через масштабну російську агресію, виплати соціальної допомоги забезпечують державні органи, місцеві муніципалітети та благодійні фонди.

Українці мають тут право отримати дозвіл на проживання, терміном на рік з мотивів «тимчасового захисту», який юридично не є статусом біженця, але для зручності тих, хто втікає від війни, називають все ж «біженці». Цей дозвіл дає право на роботу, а дітям – на навчання у місцевих школах, відвідування позашкільних заходів (плавання в басейні, кінний спорт, легка атлетика, вокал, тощо). Українців, що живуть в країні за програмою тимчасового прихистку, включають у національну систему охорони здоров'я і таким чином вони можуть отримати рецепти на ліки, записатися на прийом до широких та вузьких спеціалістів, лікувати гострі чи хронічні хвороби) [1].

Набагато складніше з документами на проживання та матеріальною допомогою. На дозвіл на проживання можна чекати

місяцями: регіональні адміністрації не дуже пораються з напливом біженців, тож тільки на те, щоб прийти здати відбитки пальців та подати власне запит на дозвіл йде кілька тижнів. Тому власниками пластикового «permesso» (дозволу на проживання) поки що є дуже невелика кількість новоприбулих. Відповідно, і на офіційну роботу можуть влаштуватися тільки ті, кому пощастило цей документ отримати. Абсолютна більшість працездатних біженців – це мами малих дітей, які природно не можуть залишити малечу та йти працювати. Тож, якщо не враховувати тих, хто і до цього працював і заробляв через інтернет, то лише дуже невеликому відсоткові українських біженців вдається заробляти в Італії.

Але ж мають бути субсидії? Мають. Власне, Італія виділила 800 млн. євро на матеріальну допомогу прибулим українцям. Ці виплати розраховані на три місяці, 300 євро на дорослого і 150 – на дитину на місяць. Отримати її мають право всі, хто знайшов житло самостійно (у родичів, друзів чи знайомих), а не живе у наданому державою (готелі, шелтері тощо) [1].

У рамках допомоги для українців в Італії організують:

1. Інформаційні зустрічі – з метою ознайомлення українців із італійським ринком праці та можливостями роботи в Італії.

2. Оцінювання професійних навичок – для обрання варіантів релевантного навчання та курсів перекваліфікації.

3. Базові курси італійської мови. Тим, хто їх проходить, можуть відшкодувати витрати на проживання та харчування. Також українці мають право отримувати погодинну оплату за відвідування таких курсів – 3,5 євро за годину. Після успішного закінчення курсів виплачують одноразову допомогу в розмірі 1000 євро.

4. Курси професійної підготовки з наданням аналогічної фінансової допомоги (якщо вона не була отримана після базового курсу італійської мови). Українці, які проходять такі курси чи знайшли роботу за допомогою служби з працевлаштування, мають право на доступ до певних безкоштовних соціальних послуг через посередницький орган Ebitemp [2].

Переселенці можуть легально залишитися в Італії на рік, а якщо ситуація з війною не зміниться, цей термін продовжать до трьох років.

Біженці з України в Італії мають повідомити місцевим органам влади про своє прибуття в країну протягом перших восьми днів. Після цього зможуть отримати офіційний дозвіл на проживання, що дає доступ до ринку праці та житла.

Соціальні виплати покривають:

- дитячий садок – до 150 євро на місяць для дітей до 3 років;
- здобуття освіти;
- психологічну допомогу – до 200 євро на людину;
- придбання навчальних матеріалів і книг для дітей – 200 євро;
- придбання книг або інших навчальних матеріалів для студентів, які відвідують вечірні курси – 200 євро;
- оплату університетського збору – 200 євро;
- придбання книг або інших навчальних матеріалів для студентів-стажистів 1-го та 3-го рівнів – 200 євро;
- придбання товарів, які потрібні для догляду за дитиною, вік якої не перевищує 3 років – до 800 євро [3].

United For Ukraine – міжнародна неурядова організація, яка задовольняє невідкладні потреби України у наданні надзвичайної допомоги та консолідує дії для відновлення країни. Також допомагає тимчасовим переселенцям з України інтегруватися у нове життя за кордоном.

Права та обов'язки українських біженців в Італії

Права

- Надається посвідку на право проживання, дійсну протягом 5 років.
- Право бути працевлаштованим, отримати освіту, соціальне забезпечення та медичну допомогу на тих самих умовах, що й громадяни Італії.

- Надається можливість звернутись для отримання проїзного документа та виїхати за кордон на умовах законодавства країни, до якої ви їдете. Надається право відвідувати інші країни Європейського Союзу як турист, але не залишатися там більше 90 календарних днів впродовж терміну шести місяців.

- Право звернутись для отримання дозволу на довгострокове проживання після завершення першого 5-річного терміну законного та безперервного перебування в Італії, за умови, відповідальності щодо всіх додаткових вимог, визначених у законі.

- Право на отримання соціальних виплат, як і громадяни Італії.

- Право звернутися для отримання італійського громадянства через 5 років, в статусі біженця, або через 10 років, в статусі особи, яка потребує додаткового захисту, за умови, відповідальності всім вимогам соціальної інтеграції, передбаченим в законодавстві Італії [3].

Обов'язки

- Дотримуватись законодавства Італії. Вчинення злочинних дій становить ризик відмови у наданні притулку.

- Діти від 6 до 16 років зобов'язані ходити до школи, за бажанням відвідувати різноманітні секції та додаткові заняття [3].

Положення українців в Італії: коментар експерта

Олена Катаранчук: "Кожна провінція та місто в Італії трактують Директиву для інтеграції в суспільство українських біженців на підставі своїх адміністративних і політичних поглядів, тобто по-своєму. Рекомендую українцям звертатися до імміграційних і соціальних служб, української асоціації, українських церков, дипломатичних установ для того, щоб отримати всю необхідну підтримку» [3].

Висновок. Таким чином, проаналізувавши можливості в Італії, можна зрозуміти, що Італія щиро приймає українських біженців, допомагає вивчити мову, влаштуватись на роботу, діти можуть отримувати освіту на рівні з корінними італійцями, надають медичну допомогу, перший час допомагають з житлом і це не всі фактори і не

вся допомога, яку вони надають. На мою думку, Італія є не поганим варіантом для проживання в цій країні.

Список використаних джерел:

1. Українські біженці в Італії. 2022. URL: https://lb.ua/world/2022/06/01/518645_ukrainski_bizhentsi_italii_sonyach_na.html (дата звернення 29.10.2022).

2. Статус біженця в Італії. 2022. URL: <https://migrant.biz.ua/italiia/emigracia-it/bizhentsi-v-italii.html> (дата звернення 29.10.2022).

3. Про можливості соціальної допомоги українським біженцям в Італії. 2022. URL : <https://www.afisha.it/ucrainians/pro-mozhlyvosti-sotsialnoi-dopomohy-ukrainskym-bizhentsiam-v-italii/> (дата звернення 29.10.2022).

УДК 37.013:42+364-78(477):378.091.3:001.89-057.875

М17

Наукове видання

MAGISTERIUM

МАТЕРІАЛИ

студентського науково-практичного круглого столу

30 листопада 2022 року

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Підписано до друку 05.12.2022.

Формат 60x 84/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний 70 г/м². Друк електрографічний.

Умов.-друк. арк. 11, 74. Обл.-вид. арк. 9, 84

Тираж 50 примірників. Замовлення № 126/20/2-6.

Видавець та виготувач:

ФОП Осадца Ю.В

м. Тернопіль, вул. 15 Квітня, 2Д/10

тел. (097) 988-51-23

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції серія ТР № 46 від 07 березня 2013 р.